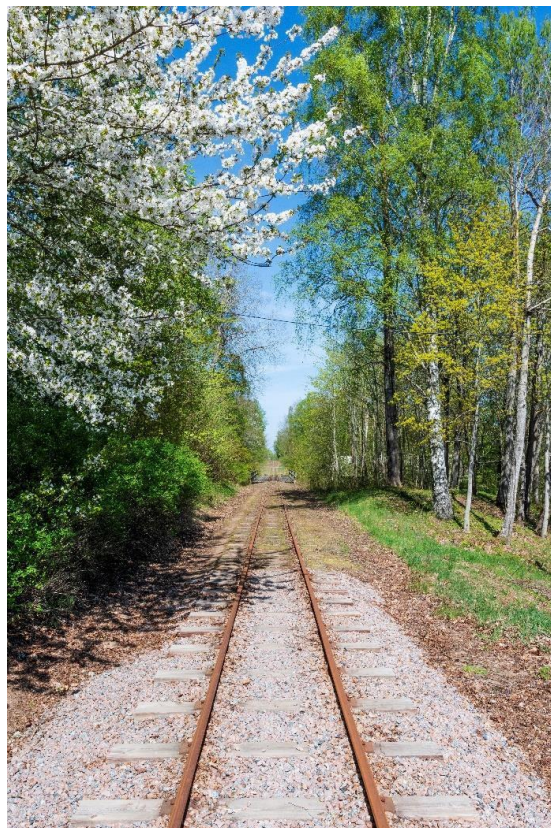

UNESCO Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle

UTVÄRDERING ENLIGT UNESCO

Förord

Så har det gått hela tio år. Tio år av oförtröttligt arbete för att visa vilket fantastiskt område Vänerskärsgården med Kinnekulle är. Här kan människan leva gott. Här finns attraktiva städer, välmående landsbygd och frodig natur. Här är föreningar och företag viktiga, här månar vi om varandra och om vår framtid. Här finns en obändig vilja att förbättra och gå framåt. Vi säger att vi ska vara ett hållbart modellområde för alla livets dimensioner. Med det menar vi att vi ibland behöver skydda men oftast att vi vill tillgängliggöra och utveckla. Att vi både vill värna det som kan vara lite bräckligt och stärka det som är starkt att blomstra än mer. Och vi vill göra det utan att förstöra för framtida generationer.

Det starka i att tre kommuner bestämmer sig för att gemensamt lyfta alla de värden området Vänerskärsgården med Kinnekulle besitter kan inte överskattas. För det är inte enkelt att få tre kommunala organisationer att engagera sig tillsammans, det kan liknas vid en resa eller kanske en upptäcktsfärd. Tillsammans med representanter för föreningar och företag bildades en förening och förväntningarna på vad föreningen skulle kunna åstadkomma var höga. Kanske till och med lite väl höga, meningen var ju att partnerskapet skulle verka tillsammans med föreningen som plattform. I viss mån kom dock föreningens kansli att förknippas med verksamheten och så var det faktiskt aldrig meningen. Samarbetsprojektet skulle vara så mycket mer.

I ett bakåtperspektiv kan vi konstatera att fantastiska aktiviteter och projekt har genomförts under åren. Den här rapporten lyfter många fina exempel på det. Arbetet med utvärderingen har i sig också varit mycket givande. Vi har sett det goda men vi har också vågat vara självvranssakande. Vi har verkligen sett många förbättringsområden, men allteftersom genomlysningen fortgått har också en allt starkare känsla gjort sig påmind; tänk, så mycket som gjorts. Men kanske än mer; tänk, så mycket mer vi skulle kunna göra.

Ett stort och varmt tack till alla inblandade för engagemang och livliga diskussioner, för rakhet och kritik, för uppmuntran och för kunskap och erfarenheter som delats. Ni har bidragit till något viktigt och ni kan fortsätta bidra, på olika sätt. Förväntan på en fortsättning känns stor och vi i styrelsen kan bara ställa oss bakom de många goda förslag på framtida arbete som finns om rätt förutsättningar ges.

För hållbarhetsfrågorna har aldrig varit mer avgörande än nu och för varje dag blir de faktiskt än viktigare. Allt fler ser att ensam inte är stark och hur viktigt det är att vi går tillsammans mot en hållbar framtid. Det är en utmaning men också en unik möjlighet att som gemensamt biosfärområde kunna agera och vara konkreta i linje med modellområdets vision med sikte mot FNs globala hållbarhetsmål i Agenda 2030. Om vi gemensamt gör en kraftsamling skulle nästa tio år kunna bli en ännu större upptäcktsfärd och något att berätta för våra barn och barnbarn om.

Vi skulle kunna säga att vi var med. Att vi gjorde skillnad.

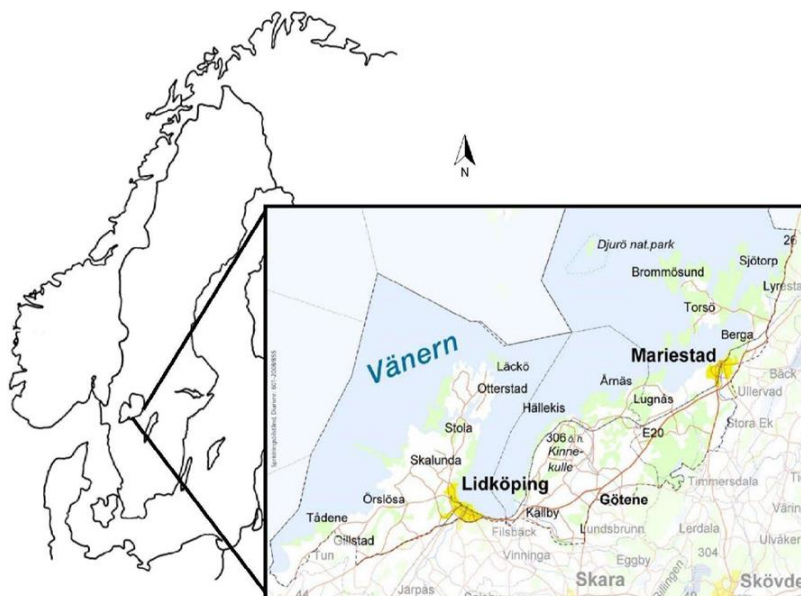
För styrelsen,

Katarina Sundberg
Ordförande

Innehållsförteckning

1. Biosfärområdet	8
2. Betydande förändringar i biosfärområdet under de senaste tio åren	11
3. Ekosystemtjänster	38
4. Bevarandefunktionen	48
5. Utvecklingsfunktionen	56
6. Stödfunktionen	73
7. Förvaltningsformer, facilitering och koordinering av biosfärområdet	82
8. Kriterier och framsteg	102
9. Stöddokument	109
10. Adresser	128
Bilagor	
Bilaga I: MABnets förteckning över biosfärområden	129
Bilaga II: Marknadsförings- och kommunikationsmaterial	136
Bilaga III: Stadgar för världsnätverket för biosfärområden	143
Bilaga IV: Biosfärföreningens verksamhetsplan år 2020	148

DEL I: Översikt

- a) **Biosfärområdets namn:** Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle
- b) **Land:** Sverige
- c) **Utnämningsår:** 2010
- d) **Årtal för utvärdering(ar):** 2020
- e) **Tidigare (eventuella) rekommendation(er) från MAB-programmets globala styrelse (MAB-ICC).** Ej aktuellt
- f) **Ange uppföljande åtgärder som har slutförts. I förekommande fall, motivera varför åtgärder inte har slutförts/påbörjats.** Ej aktuellt
- g) **Uppdatering om genomförande av åtgärder/handlingar i syfte att nå biosfärområdets mål.**

Sedan utnämningen till biosfärområde år 2010 har biosfärföreningen, i vars styrelse de tre biosfärkommunerna bland annat ingår, arbetat med följande:

- Etablerat ett biosfärkontor med koordinator och övrig personal.
- Tagit fram vision och mål samt genomfört en revidering av dem.
- Haft årliga verksamhetsplaner med aktiviteter som tydligt kopplas till att bevara, utveckla, stödja, och även med tydlig koppling till genomförande av biosfärföreningens vision och mål.
- Arbetat med ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet.
- Jobbat enligt metoden IMPA genom att Inspirera, mäkla, process- och projektleda samt skapa arenor för möten kring hållbarhet.

- Engagerat och mobiliserat olika aktörer i arbetet med att vara ett modellområde för hållbar utveckling.

h) Beskriv i korthet hur den aktuella utvärderingen genomförts.

Utvärderingens innehåll omfattar hela biosfärområdets utveckling. I dokumentationen återfinns med andra ord resultat och exempel från en mängd olika verksamheter inom det geografiska biosfärområdet. Utvärderingen visar också de resultat som har direkt koppling till biosfärföreningens insatser.

Arbetet med utvärderingen påbörjades våren 2019 och biosfärföreningens styrelse har ansvaret för genomförandet. Arbetet är utfört av personal på biosfärkontoret samt en anlitad konsult. I utvärderingen har ett stort antal personer med olika funktioner varit engagerade. Den nationella programkommittén har också blivit informerad om arbetet.

i) Områdesstruktur och rumslig struktur.

Biosfärföreningen har ingen ambition att ändra gränserna för kärn-, buffert och utvecklingszoner. Samma ytor som vid ansökan gäller.

Biosfärområdets zoner och area	Tidigare rapport (ansökan om biosfärområde 2008)	Eventuella föreslagna förändringar
Area för terrestra kärnområde(n)	2 909 ha	Inga
Area för terrestra buffertzon(er)	20 698 ha	Inga
Area för terrestra utvecklingsområde(n)	64 000 ha	Inga
Area för marina/limniska kärnområde(n)	13 572 ha	Inga
Area för marina/limniska buffertzon(er)	4 120 ha	Inga
Area för marina/limniska utvecklingsområde(n)	157 443 ha	Inga

j) Befolkning i biosfärområdet.

Befolkning i biosfärområdets zoner ca	Tidigare rapport (nominering) 2008	Nu årskiftet 2019-2020
Kärnområde(n) (permanent och säsongsb beroende)	7	25
Buffertzoner (permanent och säsongsb beroende)	9280	8600
Utvecklingsområde(n) (permanent och säsongsb beroende)	50274	58750

k) Budget (huvudsakliga finansieringskällor, särskilda kapitalfonder) och internationella, regionala eller nationella relevanta projekt/initiativ som har genomförts eller planerade projekt/initiativ.

Biosfärföreningen har utöver pengar från Naturvårdsverket, som är en svensk statlig förvaltningsmyndighet inom miljöområdet, och kommunerna fått nästan 15 miljoner SEK i form av aktivitets- och projektbidrag sedan 2010. Utöver detta omfattade verksamheten Fiskeområde Vänerskärgården 11 miljoner SEK.

Andra aktörer i biosfärområdet har också fått bidrag till aktiviteter och projekt och de har dessutom bidragit med egna resurser i form av tid och material. Den totala summan för de andra aktörerna går inte att uppskatta.

Budget i den tidigare rapporten (nominering) 2008	Aktuell budget 2020
940 000 SEK (88 596 EUR)	1 220 000 SEK (114 986 EUR)

Siffrorna ovan är pengar från Naturvårdsverket samt de tre kommunerna som ingår i biosfärområdet. Fördelningen är 32 % från Naturvårdsverket och 68 % från kommunerna. Dessa pengar används främst till drift av biosfärkontoret som jobbar med koordinering av insatserna i området.

l) Internationella, regionala, multilaterala eller bilaterala ramverk för samarbete. Beskriv i tillämpliga fall biosfärområdets bidrag för att uppnå mål och utveckla mekanismer som bidrar till genomförande av internationella, regionala, bilaterala eller multilaterala avtal, konventioner etc.

Det finns ett flertal ramverk som berör biosfärområdet. Nedan återfinns några exempel:

- **Agenda 2030 - 17 globala mål.** I september 2015 antog FNs Generalförsamling en global agenda för hållbar utveckling. Agendan har 17 globala mål och 169 delmål och

är utformade för att möta de utmaningar som planeten och mänskligheten står inför. Den globala strategin för Unescos Biosfärprogram (MAB) med det tillhörande handlingsprogrammet Lima Action Plan (2016-2025) understryker biosfärprogrammets roll för implementering av de globala målen. Biosfärområde Vänerskärgråden med Kinnekulle har under år 2017-2019 genomfört ett kommunikationsprojekt. Här finns liv, som kopplar direkt till de 17 globala målen.

- **Konvention om biologisk mångfald** eller även namngiven som Mångfaldskonventionen. Konventionens formella namn är Convention on Biological Diversity (CBD). Alla länder som har undertecknat och ratificerat konventionen ska bidra till ett gemensamt arbete för att bevara arter, hållbart nyttja resurser och fördela vinster från genetiska resurser rättvist. Sverige undertecknade konventionen år 1993, samma år som den trädde i kraft och har sedan 2010 införlivat konventionens mål i Sveriges miljömålsarbete.
- **Sveriges miljömål.** Miljömålssystemet består av ett generationsmål, 16 miljö kvalitetsmål samt ett antal etappmål inom områdena avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen, hållbar stadsutveckling, luftföroreningar och klimat. Sveriges miljömål är det nationella genomförandet av den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen.
- **Lidköping- Götene och Mariestads kommuner** genomförde gemensamt den förstudie som låg till grund för ansökan om att bilda biosfärområdet. Respektive kommunfullmäktige, som är Sveriges namn för kommunernas beslutsinstans, beslutade under 2008 att lämna in ansökan om att få bilda biosfärområde. Genom bland annat deltagande i biosfärföreningens styrelse samverkar kommunerna kring aktiviteter inom biosfärområdet. Kommunerna kopplar även sina styrdokument till de mål och det syfte som biosfärföreningen har.
- **Ramverk för samverkan i projekt.** Vid biosfärföreningens många projekt finns finansiärer som, även de, vill bidra till hållbar utveckling. Några exempel på finansiärer är Jordbruksverket, som är en svensk statlig förvaltningsmyndighet inom jordbruksområdet och Leader Nordvästra Skaraborg som är en del av EU:s landsbygdsprogram 2014-2020, och som syftar till att främja en ekonomisk, ekologisk och socialt hållbar utveckling på landsbygden. Ett annat exempel på finansiär är Skaraborgs kommunalförbund vilket är en intresse- och samverkansorganisation för Skaraborgs 15 kommuner. Skaraborgs län är beläget mellan Sveriges två största sjöar i centrala Mellansverige. Ramverken för samverkan mellan biosfärföreningen och respektive part är mycket tydliga. Genom projekten åtar biosfärföreningen sig bland annat att agera inkluderande, jämställt och hållbart.
- **FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.** Biosfärföreningen väljer att hålla aktiviteter på platser som är tillgänglighetsanpassade. Det kan gälla föreläsningar men också andra upplevelser som utställningar och utbildningsinsatser.
- **FNs Barnkonvention.** Biosfärföreningen har gjort en förstudie för att undersöka biosfärområdets attraktivitet ur ett barnperspektiv. Barns öar i de vuxnas hav - en förstudie om attraktivitet ur ett barnperspektiv. Under intervjuer och workshops har

vikten av att ha med barn och ungdomar i biosfärarbetet ofta framhållits. Skolprogrammet på Vänermuseum, ett museum i Lidköping som speglar livet i, på och vid Vänern, är ett gott exempel på hur detta görs i praktiken.

Del II: Utvärdering

1. BIOSFÄROMRÅDET

- 1.1 **Utnämningsår** Biosfärområdet fick sin utnämning 2010.
- 1.2 **Året för den första utvärderingen och eventuella följande utvärderingar (i tillämpliga fall).** Den första utvärderingen äger rum 2020.
- 1.3 **Uppföljande åtgärder som vidtagits som följd av rekommendationer i tidigare utvärderingar (i tillämpliga fall) och motiv till att åtgärder inte har slutförts/påbörjats, i förekommande fall.** Ej aktuellt.
- 1.4 **Andra observationer eller kommentarer kring ovanstående.** Ej aktuellt.
- 1.5 **Beskriv i detalj hur den aktuella utvärderingen har genomförts.**

Arbetet med utvärderingen påbörjades våren 2019 genom att styrelsen för biosfärföreningen samt personalen på biosfärkontoret gick igenom formuläret och tog fram en plan för arbetet. Ursprungsplanen var att utvärderingen skulle utföras av biosfärkontorets personal. På grund av personalförändringar blev istället en konsult, som tidigare var koordinator för ett biosfärområde, anlitad för att genomföra delar och samordna arbetet med utvärderingen. Konsulten påbörjade sitt arbete i september 2019. Biosfärkontorets personal har deltagit i arbetet samt färdigställt utvärderingen. Styrelsen för biosfärföreningen har diskuterat process- och arbetsmetod för utvärderingen vid flertalet tillfällen. Biosfärföreningen är en liten organisation med begränsade personella och ekonomiska resurser. Styrelsen har varit enig om att utvärderingen ska ge erfarenheter samt lärdomar inför framtiden samtidigt som den inte får ta för mycket resurser i anspråk.

Representanter från styrelsen träffade tillsammans med koordinatören den nationella programkommittén för MAB-programmet i september 2019. Kommittén fick då en presentation av hur arbetet var tänkt att utföras. En rapport om arbetets fortskridande skickades till ordföranden i svenska MAB-kommittén i december 2019. Arbetet utfördes enligt följande:

1. Genomgång av utvärderingsdokumentet, Unesco ansökan för Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle, biosfärföreningens verksamhetsberättelser från 2010- 2020 samt Biosfärområde Kristianstads Vattenrikes 10-årsutvärdering.
2. Processen för utvärdering tillsammans med olika aktörer i biosfärområdet startade hösten 2019. Så här samlades underlag in från kunniga personer och experter från olika delar av samhället:

Cirka 20 stycken intervjuer genomfördes med ett urval av personer som representerar olika aktörer i biosfärområdet. Urvalet gjordes också utifrån att täcka in hela tioårsperioden.

Tre workshops hölls under hösten 2019:

- Workshop med tidigare och nya styrelsemedlemmar samt valberedningar.
- Workshop med Nätverket Naturnytta biosfär som är ett lokalt nätverk i biosfärområdet.
- Workshop med kommunalråden, oppositionsråden och kommuncheferna som är i beslutande respektive verkställande roller för de tre kommunerna.

En enkät riktad till lokalbefolkningen gjordes december 2019 - januari 2020. Parallellt med detta utfördes bearbetning av det inkomna materialet och rapportskrivning.

3. Det första utkastet till utvärderingen färdigställdes 2020-02-14.
4. Genomgång av första utkastet med biosfärföreningens styrelse 2020-02-24.
5. Remiss skickades ut till kommuner och andra aktörer i mars 2020. Även publikation på biosfärföreningens hemsida så att allmänheten hade möjlighet att lämna synpunkter.
6. En populärversion av utvärderingen produceras under hösten/ vintern 2020.
7. Styrelsen för biosfärföreningen beslutade om slutlig version i augusti 2020.
8. Utvärderingen gjordes till engelska i oktober 2020.
9. Överlämningen till programkommittén för svenska biosfärprogrammet gjordes i månadsskiftet oktober/november 2020.

1.5.1 Vilka intressenter har deltagit?

Medverkande i processen har varit biosfärföreningens styrelsemedlemmar, politiker, tjänstepersoner från länsstyrelsen, som är Sverige regeringens företrädare i ett län, och kommunerna inom olika sektorer som turism, näringsliv samt hållbarhet. Även biosfärföreningens medlemmar, ideella organisationer, företagare och allmänhet har kommit till tals och bidragit till utvärderingens innehåll.

1.5.2 Vilka metoder har använts för att involvera intressenter i utvärderingsprocessen (t.ex. workshopar, möten, samråd med experter)?

Arbetet har utförts genom workshops, intervjuer, enkät med insamlade svar och samtal med olika experter och aktörer. Information och inbjudningar har också skett genom websida, mejl och sociala media.

1.5.3 Hur många möten, workshoppar osv. genomfördes under utvärderingen?

Utvärderingen har behandlats vid fem av biosfärföreningens styrelsemöten. Workshops har hållits vid tre tillfällen och 20 personer har blivit intervjuade. Ett möte har skett mellan representanter från biosfärföreningens styrelse, koordinatören och den nationella programkommittén för MAB- programmet. Ett antal utvärderingsfrågor har också behandlats via mailkonversationer med olika experter och engagerade personer under hela processen.

1.5.4 Var de välbesökta och var det allsidig representation med avseende på jämställdhetsaspekter? (Beskriv deltagandet och intressenterna.)

Mötena och workshops var välbesökta med mellan 10 och 20 personer per workshop. Det var en allsidig representation med avseende på män och kvinnor i alla dessa

sammanhang. Även i urvalet av intervjupersoner togs hänsyn till representativitet vad gäller kön och samhällsfunktion. Generellt sett är invandrare och personer med funktionshinder underrepresenterade i sammanhanget även om enkätfrågor gått ut till allmänheten.

2. BETYDANDE FÖRÄNDRINGAR I BIOSFÄROMRÅDET UNDER DE SENASTE TIO ÅREN

2.1 Kort översikt: Beskrivning av viktiga förändringar i lokal ekonomi, brukande av landskap och naturtyper och andra relaterade frågor. Nämn viktiga institutionella förändringar av styrnings- och förvaltningsformer i biosfärområdets geografiska område och (eventuella) förändringar av koordineringen (däribland organisation/koordinator/chef för biosfärområdet) som påverkar biosfärområdets målstyrning och verksamhetsinriktning. Nämn vilken roll organisationen/koordinatören/chefen för biosfärområdet har för att initiera eller agera på dessa förändringar.

Det har skett vissa förändringar i brukandet av landskap och naturtyper under tioårsperioden. Exempel på detta är att antalet yrkesfiskare och jordbrukare är färre. Ekologiskt jordbruk har ökat i omfattning. Fragmenteringen av skogslandskapet på grund av skogsbruket har fortsatt och alm och ask har minskat på grund av trädjukdomar. En del tidigare jord- och skogsmark har använts till byggnationer av bostäder, köpcentrum, industrier samt vägar. Värdet av våtmarker har fått mer uppmärksamhet och statliga bidrag till lantbrukare har lett till restaureringar.

Nio nya naturreservat har bildats under de senaste tio åren. Kinnekulles betesmarker och Vänerskärgården är områden där bevarande- och naturvårdsarbeten har utvecklats. Vid tiden för ansökan omfattade naturvårdsarbetet framför allt restaurering och skötsel av betesmarker på Kinnekulle, som är ett plåtåberg beläget centralt i biosfärområdet. Efter hand har arbetet utökats till att omfatta Sveriges största sjö Vänern och dess skärgård där till exempel fågelskärröjts fram. Det finns ett fortsatt problem med igenväxning av Vänern och vattenreglering. Detta märktes särskilt den varma sommaren 2018 då grundvattennivån var extremt låg. Under senare år har medvetenheten om klimatförändringarna ökat. Nya regler har införts gällande nybyggnation nära Vänern både med tanke på översvämningsrisker och hänsyn till flora och fauna.

Sedan ansökan har turistnäringen ökat, i synnerhet naturturismen, i Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle. En aktiv semester med inslag för lärande efterfrågas allt mer. Under tioårsperioden har flera initiativ tagits av biosfärföreningen för att möta de nya behoven. Bland annat har Biosfärleden skapats, den sträcker sig genom hela biosfärområdet och är väl lämpad för vandring och cykling. Ett besökscenter finns nu hos biosfärambassadörer vid Lugnås Qvarnstensgruva. Under det senaste decenniet har också ett naturum byggts i nära anslutning till Läckö slott. Ett naturum är ett besöks- och informationscentrum där besökaren får information om det lokala områdets geologi, flora, fauna och kulturhistoria. Det ska inspirera till friluftsliv och besök i den omgivande naturen. Hos naturum Vänerskärgården vid Läckö slott finns bland annat en permanent utställning som berättar om Vänern och biosfärområdet.

År 2011 infördes försäljningsstopp på Vänersik. Livsmedelsverket fastslog att fiskarten sik från Vänern innehåller för höga halter dioxin än vad som är tillåtet. För de yrkesfiskare som hade sik, och framförallt rökt sik, som en stor inkomst blev detta ett hårt slag.

Genom ett stort projekt om fiskeområdet organiserade sig yrkesfiskare tillsammans och tog till exempel fram varumärket Vänerlöjrom som en ny produkt att sälja.

Medvetenheten om betydelsen av hållbart fiske har tack vare det kunnat öka för både fiskare och invånare.

Befolkningsmässigt skedde det en stor förändring år 2015 då flyktingströmmen med asylsökande från Syrien ledde till ett stort ökat antal invandrare i biosfärområdet på kort tid. Tillströmningen innebar både utmaningar och möjligheter.

Biosfärkontoret jobbar med projekt och koordinering i biosfärområdet för att bevara och utveckla och stödja biosfärområdets värden och för att möta de förändringar som sker i landskapet och omvärlden. Under de gångna tio åren har det inneburit att vid behov ändra fokus, kompetens och arbetsuppgifter för personalen på biosfärkontoret. Förändringar ställer även krav på att styrelsen i biosfärföreningen är uppdaterade och kan fatta beslut utifrån nya förutsättningar.

2.2 Uppdaterad bakgrundsinformation om biosfärområdet

Biosfärområdet har inga geografiska förändringar utan omfattar fortfarande Vänerns sydostliga del och dess skärgårdar samt platåbergen Kinnekulle och Lugnåsberget, delar av Lidans och Mariedalsåns ravinsystem, samt den östliga delen av sjön Dättern. Inlandsisen har skapat en bördig jord med tjocka lager av isälvslera och andra, grövre moräner. I huvudsak är marken låglänt med undantag för Kinnekulle, Lugnåsberget och några moränryggar. Platåberget Kinnekulle är ett område med mycket värdefulla natur- och kulturmiljöer, vilket också avspeglas i alla de skydd och hänsynsområden som täcker Kinnekulle.

Biosfärområdet har ett varmt tempererat klimat, enligt Köppens klimatklassifikation. Det har skett förändringar i klimatet inom biosfärområdet de senaste tio åren enligt Såtenäsväderleksstation, baserat på 93 månader (uppdaterades 1 augusti 2019). Medeltemperatur för den varmaste månaden är nu 17,3 °C (tidigare 16 °C). Medeltemperatur för den kallaste månaden är nu -0,8°C (tidigare - 3 °C).

Biosfärområdets totala area är 278 600 ha. Inom biosfärområdet finns:

- En nationalpark.
- Ett Ramsarområde.
- 44 naturreservat.
- 27 Biotopskydd.
- 30 Natura 2000-områden.
- 19 naturvårdsavtal.
- 20 arter som är globalt rödlistade (IUCN Red List).
- Minst 33 arter som är listade i EU: Fågeldirektiv.
- Minst 18 arter som är listade i EU:s Habitatdirektiv.
- Minst 171 arter som är upptagna på den nationella 71 och av kategorierna sårbar (VU) starkt hotad (EN) och akut hotad (CR).

Förändringar sedan ansökan

Det har bildats nio nya naturreservat, tre nya Natura 2000-områden, ett nytt biotopskydd (2,2 ha) och fem nya naturvårdsavtal (22,9 ha) inom området sedan ansökan.

Nya Naturreservat efter att ansökan skrevs

2008-12-17	Varaskogen (beslut av Länsstyrelsen).
2009-04-27	Östra Sannorna (beslut av Lidköpings kommun).
2011-02-14	Brommö skärgård, utökning (beslut av Länsstyrelsen).
2011-09-20	Kalvö skärgård, utökning (beslut av Länsstyrelsen).
2012-12-14	Varan (beslut av Länsstyrelsen).
2013-05-20	Vristulven (beslut av Länsstyrelsen).
2015-12-21	Mariedalsån (beslut av Länsstyrelsen).
2018-03-26	Björkkullasand (beslut av Götene kommun).
2019-06-19	Lugnås kvarnstensgruvor (beslut av Länsstyrelsen).

Natura 2000-områden

Regeringen beslutade 2012-08-09 om nedanstående nya Natura 2000-områden enligt EUs Fågeldirektiv, SPA. Tidigare beslutade områden ingår i ansökan enligt EUs Art- och habitatdirektiv, pSCI. Nu även enligt SPA.

SE0540076	Djuröarna
SE0540077	Brommö skärgård
SE0540078	Kalvö skärgård
SE0540085	Kållands skärgårdar
SE0540107	Fågelöarna

Nya Natura 2000-områden enligt SPA (nya sedan ansökan):

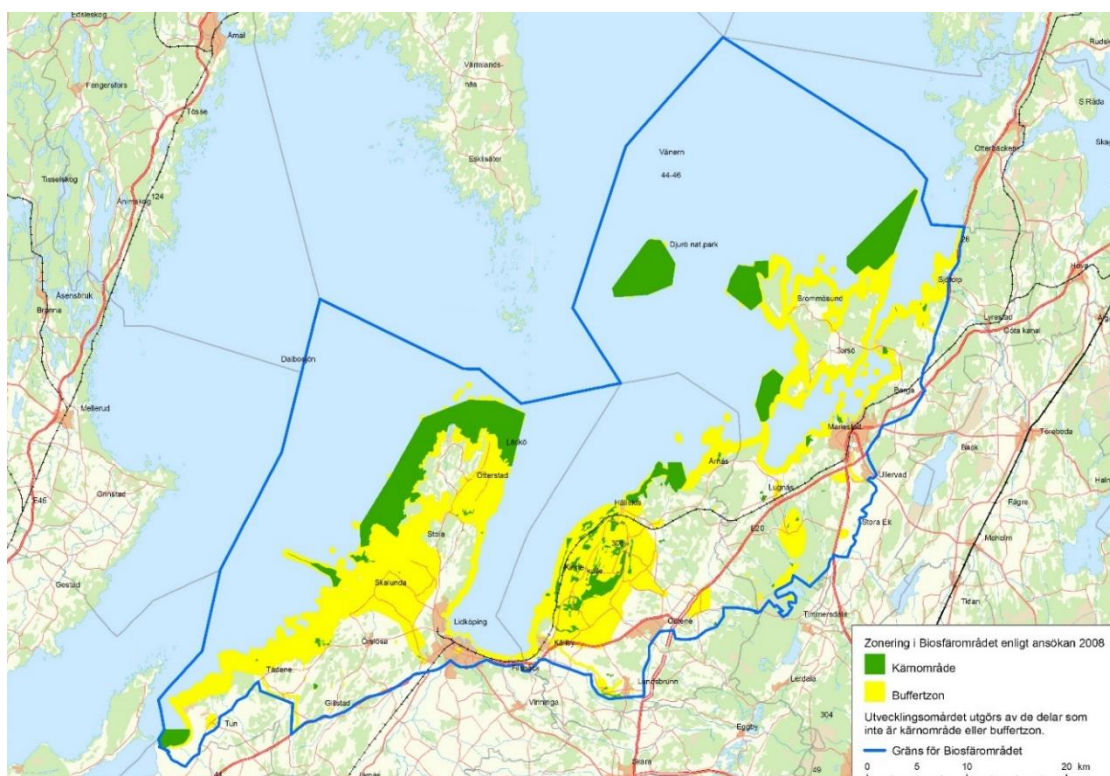
SE0540329	Varaskogen
SE0540332	Onsö
SE0540333	Tjursholmarna

2.2.1 Uppdaterade koordinater (i aktuella fall). Ange eventuella ändringar av biosfärområdets geografiska koordinater (alla enligt referenssystem WGS 84).

Inga ändringar sedan ansökningstillfället.

Väderstreck	Latitud	Longitud
Mest centrala punkt	58° 43'44" N	13° 19'16"O
Nordligaste punkt	59° 03'33"N	13° 35'28"O
Sydligaste punkt	58° 53'29"N	14° 01'00"O
Västligaste punkt	58° 23'22"N	12° 41'41"O
Ostligaste punkt	58° 24'48"N	12° 38'47"O

2.2.2 Bifoga i aktuella fall en uppdaterad karta på ett topografiskt skikt av den exakta platsen och avgränsningen av de tre zonerna i biosfärområdet. Kartan/kartorna ska skickas in både i pappersformat och i elektroniskt format. Shape-filerna (även dessa i referenssystem WGS 84) som använts för att framställa kartan ska också bifogas den elektroniska versionen av blanketten. Uppge i aktuella fall en internetlänk till kartan (t.ex. en Google-karta eller en webbplats).

2.2.3 Förändringar av befolkningmängden i biosfärområdet enligt de senaste folkräkningsuppgifterna:

Befolkningmängden var vid ansökan totalt 74154 i de tre biosfärkommunerna (SCB 080109). I Mariestads kommun fanns det då 23895 invånare, i Götene kommun bodde 12879 invånare och i Lidköpings kommun var invånarantalet 37380. Idag bor det 77923 personer totalt i biosfärområdets tre kommuner. Befolkningmängden har alltså förändrats och ökat med 3769 invånare från år 2009 till årsskiftet 2019/2020.

Totalt antal invånare i biosfärområdets tre kommuner:

77 923 personer

Mariestads kommun 24 537 invånare

Götene kommun 13 297 invånare

Lidköpings kommun 40 089 invånare

(SCB årsskiftet 2019/2020)

Effekter av biosfärföreningens mötesarenor

Biosfärföreningen folkbildar och sprider kunskap om hållbarhet i hela biosfärområdet genom aktiviteter, föredrag och kommunikation.

2.2.4 Uppdatering av bevarandefunktionen, däribland huvudsakliga förändringar sedan den senaste rapporten. (Gör korta anteckningar här med hänvisning till punkt 4 nedan.

Det har bildats nio nya naturreservat, tre nya Natura 2000-områden, ett nytt biotopskydd (2,2 ha) och fem nya naturvårdsavtal (22,9 ha) inom området sedan ansökan.

Enligt Länsstyrelsen har bevarandearbetet gått väldigt bra bland annat beroende på projektet LIFE Kinnekulle som gav möjlighet till att samordna myndigheternas stöd till jordbrukarna. En annan viktig faktor har varit kontinuitet gällande personer som jobbat med området. Inga överklaganden har skett på naturreservatsbesluten efter samverkansprojektet LIFE Kinnekulle som också ledde till ansökan om att få bli biosfärområde.

Flera viktiga bevarandeprojekt har genomförts under tioårsperioden. Till exempel projektet LIFE Väner där bland annat röjning av fågelskär i Vänerskärgården gjorts.

Götene kommun har stöttat den lokala naturskyddsföreningens långsiktiga arbete med att bevara Slätterängar i Österplana hed och vall i 30 år. Detta bidrar till viktigt lokalt engagemang för bevarandet av biologisk mångfald och biologisk kulturhistoria.

För att stimulera engagemanget för biologisk mångfald hölls av biosfärföreningen 2013 en Bio Blitz som samlade Sveriges artexperter för att genomföra en inventering i biosfärområdet tillsammans med allmänheten. Arterna som hittades rapporterades sedan till Sveriges digitala databas för arter, Artportalen.

Se mer i kapitel 4 och 9

2.2.5 Uppdatering av utvecklingsfunktionen, däribland huvudsakliga förändringar sedan den senaste rapporten. (Gör korta anteckningar här med hänvisning till punkt 5 nedan.)

Arbetet med att uppfylla biosfärområdets utvecklingsfunktion går hand i hand med bevarandearbetet och informationsspridning i god dialog med olika aktörer.

Några goda exempel är:

- Generell ökning av turistnäringen i allmänhet och ökad tillströmning av naturturism till Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle i synnerhet.
- Naturum på Läckö med boende och restaurang är etablerat.

- ElectriVillage som bland annat innefattar en världsunik solcellsdriven bränslecellstankstation i Mariestad.
- Lugnås Qvarnstensgruva samt ett vandrarhem i Lugnås.
- Ny produkt från biosfärområdet med Vänerlöjrom.
- Hotell Aqva Restaurang & Bar - ett Kranmärkt biosfärhotell med fokus på hållbarhet, beläget i Mariestad med kopplingar till guidningar av biosfärguide på Torsö.
- Den pittoreska platsen Spiken på Kållandsö med dess restauranger som marknadsför Vänerlöjrom.

Se mer i kapitel 5

2.2.6 Uppdatering av stödfunktionen, däribland huvudsakliga förändringar sedan den senaste rapporten. (Gör korta anteckningar här med hänvisning till punkt 6 nedan.)

Forskning sker inom en rad olika ämnesområden. Biosfärområdet och biosfärföreningen attraherar forskare från olika delar av världen och har blivit omnämnt i internationella vetenskapliga tidskrifter.

Sedan ansökan har främst utvecklingen av samarbetet med Högskolan i Skövde samt Göteborgs Universitet skett. Högskolan i Skövde är genom sitt läge geografiskt närmst biosfärområdet en viktig nod för högre utbildning. Dacapo Mariestad är en högskoleplattform i Mariestad, som har tillkommit sedan ansökan, liksom projektet Landskapsobservatorium Västra Götaland. Campus Västra Skaraborg och biosfärområdet har också haft samverkan under tioårsperioden. Göteborgs Universitet, Stockholm Resilience Centre - Stockholms Universitet, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Högskolan i Gävle och Karlstads Universitet är alla institutioner som använder Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle som forskningsområde. Det sker också fältarbete och annat innehåll i kurser på avancerad nivå hos flera av dessa lärosäten.

Den pedagogiska delen är betydande i biosfärföreningens verksamhet. Bland annat genom biosfärutmaningen som riktar sig till skolklasser med elever i åldrarna 7 och 15 år. En annan viktig pedagogisk insats sker i samverkan med förskolepedagoger. Den resulterar i diplomerade miniambassadörer i 5 och 6-årsåldern. Vänermuseet tar emot Lidköpings kommuns alla skolklasser i årskurs 2, 5 och 8 i ett program om med fokus på hållbar utveckling. Flera av projekten inom Fiskeområde Vänerskärsgården riktade sig direkt till barn och ungdomar.

Naturum Vänerskärsgården - Victoriahuset är ett besökscenter och en av flera mötesplatser för Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle. Där finns en permanent utställningsdel med information om biosfärområdet. Dessutom kan besökarna i anslutning till slottet lära om ekosystem och biologisk mångfald genom ett app-spel som biosfärföreningen har tagit fram i samverkan med en rad aktörer i Skaraborg. Det spelas utmed en naturstig vid Läckö slott.

Biosfärföreningens långsiktiga kommunikationsarbete går ut på att skapa beteendeförändringar i linje med hållbar utveckling, som är bra för både natur och människa.

Biosfärföreningen stödjer olika initiativ genom att inspirera, mäkla, processleda och skapa arenor för samtal och folkbildning.

Se mer i kapitel 6.2

2.2.7 Uppdatering av förvaltningsformer och koordinering däribland (eventuella) ändringar sedan den senaste rapporten vad gäller administrativ indelning och koordineringsstruktur. (Gör korta anteckningar här med hänvisning till punkt 7 nedan.)

Förvaltningen och samordningens organisationsform är en ideell förening. Den heter Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle (i texten kallad biosfärföreningen). Föreningen bygger på demokratiska principer där alla medlemmar är lika mycket värda och alla ledamöter i styrelsen har lika stort inflytande. Ledamöterna i styrelsen representerar offentlig, privat och ideella samhällssektorer. Medlemmarna i föreningen samt biosfärambassadörerna representerar också olika sektorer. Ett brett representantskap tillgodoser att olika intressen har möjlighet att komma till tals. Medlemmar har exempelvis möjlighet att skicka in motioner till årsmötet med förslag på olika saker. Ett enklare och snabbare sätt är dock oftast att de kontakter biosfärkontoret för att föra fram sin idé.

Kommunernas verksamhet berör på ett eller annat sätt alla invånare i biosfärområdet. För att tydligare koppla dessa till biosfärområdet startade styrelsen år 2017 ett arbetsutskott. I arbetsutskottet ingår de ordinarie kommunala ledamöterna i styrelsen, ordföranden samt koordinatör. Syftet med arbetsutskottet är främst att diskutera kommunala angelägenheter. Koordinatör är alltid med på styrelsens sammanträden och övrig personal deltar efter behov. Koordinatör är även ansvarig för biosfärkontoret och chef för personal.

Utifrån behov och projekt är det olika arbetsgrupper igång. Ett exempel på arbetsgrupp är Naturnytta biosfär som samlar tjänstepersoner såsom kommunkologer, planarkitekter och kommunutvecklare från kommunerna och ideella representanter från Naturskyddsföreningen. Nätverket jobbar med frågor som rör ekosystemtjänster och har bland annat tagit fram projekt inom det området. Det är viktigt att få med olika sektorer för att få arbetet i biosfärområdet att gå framåt.

Se mer i kapitel 7

Effekt av biosfärföreningens mäklande insatser:

De tre biosfärkommunerna uttrycker nu tydligt att de vill och kommer att samverka kring hållbarhet.

2.3 Den organisation eller de organisationer som har ansvar för att koordinera/förvalta biosfärområdet. (Kommentera de följande ämnena i den omfattning som är relevant.)

Biosfärföreningen koordinerar insatser inom biosfärområdet och har ett biosfärkontor med koordinators och en anställd person. Föreningen har löpande verksamhet och projekt som pågår under kortare eller längre tid. Kontoret initierar och stödjer även projekt eller verksamheter som initieras av andra aktörer i biosfärområdet och som faller inom ramarna för biosfärbetet. Biosfärföreningen har en styrelse som sätter upp mål och fastställer verksamheten inom föreningen.

Initiativtagare till biosfärområdet var de tre kommunerna och de är också aktiva i arbetet inom biosfärområdet samt har representanter i biosfärföreningens styrelse. Sedan ansökan har ett arbetsutskott bildats som består av kommunernas representanter i styrelsen, styrelseordföranden och biosfärområdets koordinators.

2.3.1 Uppdateringar av policy och/eller handlingsprogram för samverkan, inklusive redogörelse av vision, mål och syften, antingen aktuella eller för de kommande fem till tio åren.

Några år efter utnämningen 2010 antogs Biosfärvision 2030, med fyra fokusmål. Genom åren har en del verksamhet kopplat till visionen och målen blivit genomförda även om arbetet med uppföljning inte varit optimalt.

Biosfärföreningen har under 2018 uppdaterat sina mål vilka sträcker sig fram till 2025. Utifrån dessa mål och i samverkan med andra aktörer tar föreningen fram en årlig verksamhetsplan. Målen har indikatorer som följs upp kontinuerligt.

Se mer i kapitel 8

2.3.2 Budget och personal, däribland ungefärliga årliga genomsnittliga belopp (eller intervall från år till år), huvudsakliga intäktskällor (däribland etablerade ekonomiska partnerskap [privata/offentliga], innovativa ekonomiska system), särskilda (eventuella) kapitalfonder, antalet hel- eller deltidsanställd personal, andra organisationers personella insatser, frivilliga arbetsinsatser och annat stöd.

Biosfärföreningen har en basfinansiering per på år på 1 220 000 SEK (2019). Dessa pengar kommer från de tre kommunerna som ingår i biosfärområdet (820 000 SEK) samt från Naturvårdsverket (400 000 SEK). Pengarna används till biosfärkontoret för kostnader för personal, styrelse, kontor, möten, medfinansiering i olika projekt med

mera. Ungefär en heltidstjänst på biosfärkontoret kan finansieras av dessa pengar.

Utöver den årliga budgeten söker biosfärföreningen bidrag för enskilda projekt i samverkan med andra aktörer. Dessa bidrag möjliggör att biosfärkontoret kan ha fler än en person anställd. Personalstyrkan på biosfärkontoret har varierat under åren. Detta till stor del beroende på finansieringen i form av olika projekt.

I biosfärområdet finns ett par fonder som under årens lopp bidragit till olika aktiviteter, projekt och även till den GULLD-fond som biosfärföreningen har. Övriga bidrag som kommit till biosfärområdet i samband med insatser och projekt kommer bland annat från olika stiftelser, lokalt ledd utveckling, landsbygdsprogrammet och Skaraborgs kommunalförbund.

Biosfärföreningen har fått nästan 15 miljoner SEK i form av aktivitets- och projektbidrag sedan 2010. Förutom detta omfattade Fiskeområde Vänerskärgården 11 miljoner SEK. Andra aktörer i biosfärområdet, än biosfärföreningen, har också fått bidrag till aktiviteter och projekt. De har också bidragit med egna resurser i form av tid och material. Biosfärambassadörer och medlemmar i den ideella föreningen gör frivilliga insatser genom att delta i exempelvis miniambassadörsutbildningar, hålla föredrag eller arbete i olika projekt. Många fler har också varit del av projekt. Den totala summan för de bidragen och för deras tid är stor och mycket värdefull, men går inte att uppskatta i siffror.

2.3.3 Kommunikationsstrategi för biosfärområdet, däribland olika metoder och verktyg med särskilt fokus på lokalsamhällen och/eller för att värva externt stöd.

Biosfärföreningens långsiktiga kommunikationsarbete går ut på att skapa attityd- och beteendeförändringar för hållbar utveckling, vilket är bra för både natur och människa. Det finns samlad information om biosfärområdet på föreningens omfattande hemsida. Hemsidan har en avgörande roll för stödfunktionen, som såväl fungerar som informationsarkiv och, tillsammans med föreningens facebooksidan, nyhetsförmedlare. Biosfärföreningen finns också på instagram. I dessa sociala media kan dialog ske med intresserade personer som även gillar, delar och kommenterar inläggen.

Kommunikation med medlemmar, biosfärambassadörer, finansiärer, biosfärnätverket, styrelsemedlemmar och fler i biosfärföreningens olika nätverk är centralt för utbyte av inspiration, erfarenheter och kunskap. Media är också viktigt i biosfärkontorets kommunikationsarbete och mängder av artiklar har publicerats under de senaste tio åren i lokal, regional och nationell press samt i radio och TV. Material om biosfärområdet finns också hos turistbyråer, företagare, museum och andra aktörer. Informationsskyltar finns på utvalda besöksmål samt vid de större tågstationerna.

Biosfärföreningen tog 2010 fram en kommunikationsstrategi där bland annat olika målgrupper lyftes fram samt vilka strategier och budskap som skulle användas för att nå ut. Kommunikationsstrategin har uppdaterats löpande allt eftersom föreningen utvecklats och nya projekt tillkommit. Profilprogram för biosfärföreningen togs fram 2010. Målgrupperna som ska nås av biosfärföreningens information är många. Det har gjorts olika satsningar för att ha möjlighet att nå ut extra till utvalda målgrupper.

Följande verktyg har tagits fram:

- Utbildning för biosfärambassadörer som genom sina olika intressen och nätverk sprider kunskap om biosfärområdet.
- Biosfärutmaningen, en utmaning för grundskolorna i biosfärområdet, i övriga biosfärområden i Sverige samt att den sprids internationellt.
- Program för att utbilda förskolebarn i biosfärområdet till miniambassadörer.
- Kommunikationsprojektet *Här finns liv (2017-2019) för att ge inblick i goda lokala hållbarhetsexempel och spridning av kunskap om Agenda 2030. Projektets mål var att nå en bred allmänhet, näringsliv och skolelever.
- Olika arbetsgrupper har varit verksamma utifrån behov. Ett exempel är en grupp med kommunernas kommunikatörer som var igång under några år.
- Biosfärstipendiet ges till en person eller organisation som bidragit till biosfärområdets hållbara utveckling (2012- 2018).
- Biosfärföreningen har tagit fram broschyrer och filmer för att stärka goda initiativ och göra det enkelt för invånare och olika samhällsfunktioner att sprida kunskap och inspiration om biosfärområdet.

Effekter av biosfärföreningens projektarbete

År 2018-2019 nåddes mer än 765 000 personer med kunskap om Agenda 2030 och biosfärområdet genom projektet *Här finns liv. Effekterna är resultat av samskapande med biosfärkommunerna, Stiftelsen Läckö slott, Högskolan i Skövde och många fler.

2018 togs en ny vision och mål fram. Ett horisontellt mål är "Att stärka varumärket Unescos Biosfärområde Vänerskärgrården med Kinnekulle". Det horisontella målet ingår i alla mål. Som ett av Unescos modellområden för hållbar utveckling behöver hela samhället vara med. Genom att sprida kunskap till de som bor i biosfärområdet om Agenda 2030, de globala målen och om biosfärområdets roll som modellområde kan fler inspireras att ta aktiva steg mot ökad hållbarhet. Biosfärföreningen stärker varumärket genom bland annat modern kommunikation, aktiva ambassadörer och samarbeten med olika aktörer.

Biosfärföreningen var tidig med att använda kommunikativa kanaler så som hemsida, Facebook och instagram. Under större delen av de tio åren har det funnits personal med särskilt uppdrag och kompetens att kommunicera biosfär, aktiviteter och resultat utåt.

Här finns liv* är ett kommunikationsprojekt som år 2018-2019 har inspirerat, levandegjort och lyft det engagerade arbete som pågår i biosfärområdet för att stärka en hållbar samhällsutveckling. **Totalt nådde projektet fler än 750 000 personer med sin kommunikation.

Projektets vandringsutställning med dess två speciellt framtagna app-spel spred kunskap om Agenda 2030 och goda, lokala och hållbarhetsexempel inom biosfärområdet.

De två app-spelen Kartspelet och Superkraftspelet bygger på frågor och svar om FNs 17 globala hållbarhetsmål. Ett exempel är biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Appen finns på svenska och engelska.

Vandringsutställningen nådde totalt över 100 000 besökare. Bland annat kunde man ta del av den på naturum Vänerskärsgården vid Läckö slott, stadshuset i Mariestad, Centrumhuset i Götene, återvinningscentret Guldgruvan i Töreboda, Österplana kyrka på Vårundan på Kinnekulle och Gothia Science Park i Skövde och i Almedalen på Gotland.

Inom **Här finns liv* gavs en mängd föreläsningar, utbildningsinsatser och andra arenor för möten kring hållbarhetsfrågor. Aktiviteterna genomfördes så gott som alltid tillsammans med samskapande aktörer. Projektet har haft stor spridning i tidningar och i sociala media, där mer än 650 000 personer har nåtts.

Superkraftspelet finns även idag att spela utmed naturstigen vid Läckö slott även om projektet har avslutats.

2.3.4 Strategier för att utveckla nätverk för samverkan i biosfärområdet som fungerar som förbindelser ("broar") mellan skilda grupper i olika delar av samhället (t.ex. grupper som ägnar sig åt jordbruksfrågor, lokal ekonomisk utveckling, turism, bevarande av ekosystem, forskning och övervakning).

Biosfärföreningen bedriver sitt arbete utifrån en modell kallad IMPA: Inspirera, Mäkla,

Processleda och Agera Arena. Det innebär att inspirera de som bor och verkar inom biosfärområdet att hitta sin roll i en hållbar samhällsutveckling och hjälpa människor, idéer, organisationer, kunskap och finansiering att hitta varandra och länka samman dessa. Biosfärområden ska designa och driva processer samt erbjuda en neutral arena för samtal kring vad hållbar samhällsutveckling innebär och hur arbetet kan göras för att nå dit. Denna modell togs fram 2014.

Utifrån olika projekt som biosfärföreningen driver eller är delaktig i startas nya nätverk upp. Koordinatoren har exempelvis regelbundna avstämningar med kommunledningarna för att samordna kommunernas strategiska arbete inom biosfärområdet. Det forumet är av stor betydelse då kommunernas roller är centrala för invånarna. Genom nära samverkan svetsas idéer, aktiviteter och insatser samman så att riktningen på arbetet blir tydligt.

Ett annat viktigt nätverk är Nätverket Naturnytta i Biosfär, med representanter från kommunerna, biosfärkontoret, länsstyrelsen och ideella föreningar. Här samlas kunniga personer för att tillsammans utveckla idéer och projekt som kan leda utvecklingen framåt.

2.3.5 Särskild vision och metoder som används för att lyfta biosfärområdets sociokulturella sammanhang och roll (t.ex. marknadsföring av lokala kulturarvsresurser, lokal historia och lokala möjligheter till kulturell och tvärkulturell bildning, samarbete med lokalbefolkningen, försök att nå nyanlända invandrargrupper, urfolk osv.).

För att nå så många olika grupper som möjlig är naturum, museum, bibliotek och skolor viktiga aktörer i biosfärarbetet. Exempelvis har utställningen *Här finns liv, som togs fram med ledning av biosfärföreningen, varit på naturum, museum och olika skolor. Vänermuseum har ett skolprogram för årskurs 2, 5 och 8 med fokus på hållbar utveckling där kulturhistoria är en självklar del.

Under EU:s programperiod 2007-2014 arbetade biosfärföreningen medvetet och riktat för ett hållbart fiske i Vänern genom att driva Fiskeområde Vänerskärsgården inom Havs- och fiskerifonden. Biosfärföreningen var plattformen och tillsammans med olika aktörer så som yrkesfiskare, organisationer och kommuner utvecklades nya idéer och projekt. I flera av projekten var syftet att sprida kunskap om Vänern och yrkesfisket. Vänermuseum var en aktör som jobbade med att lyfta det historiska perspektivet gällande fiskets roll och betydelse för området. Det resulterade i en bok och en vandringsutställning som ställts ut på flera platser i biosfärområdet och även i kommuner utanför området. När det kommer till fisket är det lätt att historien glöms bort eftersom yrkesfiskarna blir äldre och att människors direkta koppling till fisket minskar. I ett annat projekt fick elever i grundskolan ökad kännedom om var fisken kommer ifrån, lära sig om fiskets historia och fick träffa yrkesfiskare som berättade om sitt arbete och olika fiskemetoder.

I området finns många organisationer som på olika sätt bevarar och lyfter traditionell

och lokal kunskap och som är aktiva inom biosfärföreningens nätverk. Nedan följer några exempel:

Dacapo Mariestad är en plattform för ett nätverk av universitets- och högskoleutbildningar. Göteborgs universitet och institutionen för kulturvård erbjuder två programutbildningar; Trädgårdens och landskapsvårdens hantverk och Bygghantverksprogrammet. Plattformen driver också egna hantverksutbildningar för Yrkehögskolan inom områdena Kulturmålare – traditionellt byggnadsmåleri samt Fönsterhantverkare – traditionella hantverkstekniker. Samtliga utbildningar har hållbarhetsfokus och främjar det gröna kulturarvet som utgör en del av vårt samhälles minne. Genom att bevara och lära av vårt kulturarv kan vi förstå vår historia, samtid och finna hållbara lösningar för framtiden.

Läckö Slott och naturum Vänerskärgrården Victorialhuset är viktiga delar i biosfärområdets kulturarv. Läckö slott har sitt ursprung från medeltiden och ligger längst ut på Kållandsö just invid Vänerens kant. Det är det fjärde mest besökta besöksmålet i Västsverige.

Läckö Slott ligger inom ett område som ingår i ett ekoturismnätverk som utvecklar naturnära och hållbar turism inom biosfärområdet. Detta med syfte att möta den medvetne turistens behov och förväntningar. Biosfärföreningen ser ett långsiktigt samarbete med Stiftelsen Läckö Slott med utbyte av tankar, idéer och erfarenheter då de sedan 2019 är medlem i föreningen.

Naturum fungerar som en utgångspunkt till det natur- och kulturområde som omger Läckö slott. På naturum Vänerskärgrården Victorialhuset nära slottet kan besökare lära sig om de växter och djur samt geologi och kulturhistoria som format området innan de ger sig ut vidare i naturen. Här finns löpande utbildningsprojekt för skolklasser och en restaurang helt i ekologisk regi med råvaror från slottsträdgården. Restaurangen finns även med på listan över White guide-restauranger i Sverige.

I **Qvarnstensgruvan Minnesfjället i Lugnås** strax utanför Mariestad pågick omfattande brytning av kvarnstenar fram till 1919. Kvarlämningar från förr i form av mossbeklädda kvarnstenar vittnar om det förflutna och lockar besökare för att uppleva områdets spännande historia i kombination med vacker naturmiljö. Idag är detta Europas enda kvarnstensgruva som är öppen för besökare. Här finns ett museum, en gruva och öppna dagbrott där besökare kan få lära sig mer om gruvarbetet och de verktyg som användes samt café. Sommartid anställs ungdomar som får lära sig mer om den

historiska verksamheten och sedan arbeta där som guider. År 2012 tilldelades Qvarnstensgruvan den nationella utmärkelsen och kvalitetsstämpeln "Årets Arbetslivsmuseum".

Råbäcks Mekaniska Stenhuggeri ligger utmed Vänerns vatten i Råbäcks hamn på Kinnekulle. Här återfinns det levande, fungerade och välbevarade industriminnet. Stenhuggeriet tog i bruk år 1888 och var i drift fram till 1970, i dag fungerar det som museum över stenarbetets teknik, miljö och historia. Den gamla verkstaden är ett byggnadsminne sedan 1948 och rymmer restaurerade maskiner som kan visas i drift. Under sommartid anställs ungdomar som lär sig mer om den historiska verksamheten för att sedan jobba där som guider. Stenhuggeriet har regelbundet varit en plats och miljö i utbildningen av miniambassadörer och närmare 300 fem- till sexåringar har fått uppleva stenhuggeriet. Även Råbäcks Mekaniska Stenhuggeri har precis som Qvarnstensgruvan blivit utsett till Årets arbetslivsmuseum (2018).

Naturskyddsföreningen i Lidköping är lokalt aktiv och sköter ett område på Kinnekulle enligt äldre traditionella metoder med lie-slätter för att skapa en ökad biologisk mångfald. De är också aktiva med att sprida kunskapen vidare med hjälp av studieförbund och intresserad allmänhet. För detta arbete fick de biosfärstipendiet 2016. Naturskyddsföreningen i Lidköping har också gett ut en bok som berättar om deras viktiga arbete att bevara biologisk mångfald och verka för ett hållbart samhälle.

Vänermuseet är ett museum i Lidköping som speglar livet i, på och vid Väner. Museet berättar också om Lidköping, och dess relation till andra städer och vattnet. Vänermuseet arbetar aktivt i biosfärområdet och lyfter den lokala historien och jobbar tvärvetenskapligt mellan olika ämnen.

2.3.6 Användning av traditionell och lokal kunskap i förvaltningen av biosfärområde

Biosfärområdet har ett stort biologiskt kulturarv att bevara och förvalta. Arbetet är beroende av brukarnas kunskap. Exempel på områden där traditionell kunskap används regelbundet är vid restaurering, bete och slätter på Kinnekulle.

I det pedagogiska arbetet med att skapa intresse och medvetenhet om hållbar utveckling är de kulturhistoriska aspekterna viktiga. Genom ökad kunskap om fisketraditioner, markanvändningshistoria och värdet av att gå tillbaka till ett tidigare stadium för att rädda hotade värden kan förståelsen och intresset öka.

Se mer i kapitel 2.3.5

Effekter av biosfärföreningens samverkan och projektarbete

Filmen "Mellan Bleke och storm" berättar om lokalt kulturarv. Den har visats i Sveriges Television flera gånger och därmed nått ut till en nationell publik.

2.3.7 **Kulturella utvecklingsinitiativ i samhället. Program och insatser för att främja lokala språk samt materiellt och immateriellt kulturarv. Uppmuntras och sprids religiösa och kulturella värden och hävdvunna seder?**

Dokumentärfilmen “Mellan bleke och storm” handlar om tre yrkesfiskares och deras livsberättelser. Fiskarna representerar tre olika generationer och deras kunskap och tradition inom yrkesfisket. Områdets rika natur- och kulturområden i relation till yrket visas också i filmen som är ett samarbete mellan biosfärområdet och filmaren/fotografen Anette Lundgren Lykke. Mellan bleke och storm har visats flera gånger på Sveriges Television.

Genom föreningen **Sigrid Storråda** lyfts kultur och historia från 900-talet. Föreningen har ett vikingaskepp som heter Sigrid Storråda och arrangerar bland annat kulturreisor. Sigrid Storråda var en vikingakvinna som sägs ha levat i Västergötland i slutet av 900-talet och början av 1000-talet. Hon var rik och mäktig och hade bland annat ett gods i Främmestad och var, enligt vad man tror, mor till Olof Skötkonung, Sveriges första kristne kung.

Hotell Aqva Restaurang & Bar - Ett Kranmärkt Biosfärhotell med fokus på Hållbarhet där lokala produkter och andra aspekter av hållbarhet står i fokus. Ägaren till hotellet erbjuder även guidningar med sägner och historia på Torsö.

Platåbergens geopark som ansökt om att bli en Unesco Geopark uppmärksammar också kulturella värden. Ansökan kom till efter Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulles förstudie.

Min plats i biosfären är kommunikationsdelen i ett forskningsprojekt vars syfte har varit att undersöka vilken roll kulturmiljön och de kulturella ekosystemtjänsterna kulturarv och platsidentitet har för människors välbefinnande och för hållbar landskapsförvaltning inom Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle. Forskningen beskrivs i skriften *Min plats i Biosfären* från 2019.

Se mer i kapitel 2.3.5 och 2.3.6

2.3.8 **Ange antalet talade språk och skriftspråk (däribland etniska språk, minoritetsspråk och utrotningshotade språk) i biosfärområdet. Har antalet talade språk och skriftspråk ändrats? Har det funnits ett vitaliseringsprogram för utrotningshotade språk?**

Det huvudsakliga språket som talas i biosfärområdet är svenska. Utöver detta finns en mängd nationaliteter som bor i biosfärområdet och deras språk är relaterade till deras härkomst. Mariestads kommun har ett finskt förvaltningsområde. Det innebär ett förstärkt skydd för det finska språket under lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

2.3.9 Förvaltningens/Koordineringens genomslagskraft. Hinder för förvaltningen/koordineringen av biosfärområdet eller utmaningar att få den att fungera effektivt.

Biosfärkontorets personal har hela tiden arbetat med dialog och samverkan med olika lokala aktörer. Arbetet bygger på goda exempel och intresserade aktörer. Metoden som använts är IMPA som betyder att Inspirera, Mäkla, Processleda och agera Arena (neutral). Sedan nomineringen 2010 har biosfärföreningen sett samarbeten utvecklas till exempel mellan yrkesfiskarna i Väneren och mellan de tre kommunerna i biosfärområdet. Genom projekt har goda exempel vuxit fram som sedan spridit sig som ringar på vattnet och utvecklats till större projekt och åtgärder. Ett exempel är Vänerns fiskevårdsområde som pågår från 2014-2020. Detta fiskeområde är en geografisk utökning från Fiskeområdet Vänerskärgården som pågick mellan 2007-2013.

Under senare år har det ibland varit svårt att få personer att kandidera till ledamöter i biosfärföreningens styrelse. Det kan bero på att det ideella engagemanget överlag har minskat i samhället eller att styrelsen eller biosfärkontoret inte hinner arbeta med att skapa ett intresse för ett uppdrag inom biosfärföreningen.

En svårighet är att de flesta kontakter med tjänstepersoner och politiker på kommuner samt hos andra aktörer är personbundna. När personer slutar försvinner också kontakten. Det finns en utmaning i kunskapsöverföring mellan olika personer i organisationerna om biosfärområdet. En möjlighet kan finnas i att det blir mer bundet till en funktion, istället för ett eget intresse.

En annan utmaning för biosfärföreningen är att hitta finansiering för att kunna genomföra olika projekt och åtgärder, samt att hitta kompetent och erfaren personal med god kännedom om biosfärområdet och verksamheten.

”Det är få resurser på biosfärkontoret. Borde vi kanske se över. Det behövs tydligare mandat med kontaktpersoner ute på kommuner som kan jobba därifrån. Så att det inte blir så sårbart. Så att det blir lite bredare ute i kommunerna. Ett nätverk.”

Kommunstyrelsens ordförande

Ett par viktiga lärdomar som framkommit under workshops och intervjuer är att biosfärkontoret behöver mer personella resurser samt att kommunerna behöver samverka mer. Efterfrågat är också en tätare kontakt mellan biosfärföreningen och beslutsfattare på kommunerna. Frånvaro av, eller för få, drivande personer inom de kommunala förvaltningarna har påtalats som ett annat problem. Ett ytterligare hinder har varit den förlorade kontakten mellan länsstyrelsen och biosfärföreningen. Denna verkar dock vara så smått under återuppbyggnad. Två saker som redan lett till förbättringar är det relativt nybildade arbetsutskottet och nätverket Naturnytta biosfär.

Det är viktigt att styrelsemedlemmarna förankrar det som sker i biosfärstyrelsen in i sina

egna organisationer.

Det finns engagemang hos invånare, medlemmar, biosfärambassadörer, biosfärguider och tjänstepersoner med flera som skulle kunna tas till vara mer. Många vill vara med och göra saker i biosfärområdet, vilket är positivt.

Effekter av biosfärföreningens arbete

Biosfärföreningen har genom olika projekt dragit många miljoner kronor till hållbarhetsinsatser i området – inte minst genom EU-medel.

Ett exempel på invånarnas reflektioner om biosfärområdet konkretiserades år 2017 då den årliga Kultur- och skördefesten i Mariestad hade tema biosfär. Invånarna målade tavlor som visades utomhus i stadskärnan under evenemanget som har tusentals besökare. Tavlorna föreställde tolkningar av biosfärområdet och dess natur, kultur och roll som modellområde för hållbar utveckling. På djupare plan kan en sådan aktivitet handla om allt från processande av hållbarhetsfrågor på djupet hos enskilda individer, till stolthet eller att kanske för första gången möta biosfärområdets namn och börja fundera på innebörden av att ingå i det globala biosfärnätverket.

2.4 Kommentera följande särskilt intressanta angelägenheter om biosfärområdet: (Hänvisa till övriga avsnitt nedan i tillämpliga fall.)

Biosfärföreningen var pionjärer med att driva frågor kring hållbar turism. Arbetet startade till och med lite innan utnämningen till biosfärområde var klar. Tiden var inte riktigt mogen då och flera av de förväntade effekterna uteblev. Dock har det tidiga arbetet resulterat i en infrastruktur med vandrings- och cykelleder samt ett antal företag och föreningar som har potential att utvecklas.

Biosfärföreningen var också pionjärer med konceptet att utbilda biosfärambassadörer för att sprida kunskap och som ett sätt att bjuda in till delaktighet i biosfärföreningens arbete. Detta koncept har spridits nationellt och internationellt.

Det finns en nytändning hos kommunerna bland annat efter att ha varit värdar för en konferens för de kommuner i Sverige som ingår i biosfärområden år 2018. Ett arbetsutskott med kommunrepresentanter är en bra förutsättning för handlingskraft inom kommunarbetet i biosfärområdet framöver.

Samverkan mellan biosfärföreningen och till exempel Vänermuseet och Stiftelsen Läckö slott har varit mycket positiva. Det kan finnas ytterligare potential och möjligheter i samband med detta, där gemensamma grepp kring marknadsföring är ett exempel på något som skulle kunna ge positiva effekter. Eventuellt kan det bli ett ytterligare naturum, med placering på Kinnekulle. Där skulle det då kunna finnas ytterligare möjligheter för samverkan. Platåbergens geopark är också en betydelsefull samverkanspartner.

2.4.1 Tas biosfärområdet specifikt upp i någon lokal, regional och/eller nationell utvecklingsplan (översiktsplan, miljöstrategi etc)? I så fall, vilken plan/vilka planer? Beskriv kort de planer som har genomförts eller reviderats under de senaste tio åren.

Biosfärområdet är omnämnt och tas tillvara i flera olika planer, nedan är några exempel.

Götene kommun har med biosfärområdet i dessa av dem framtagna planer:

- **Framtidsplan för Götene kommun 2009-2020.** Framtidsplanen består av visioner och strategier, strategiska områden, arbetssätt, ekonomi och en översiktsplan.
- **Fördjupad översiktsplan Kinnekulle 2030.** Fördjupning av översiktsplanen och tematisk fördjupning för LISområden inom hela Götene kommun.
- **Program för detaljplan,** Filsbäck-Truve/Svanvik, Lidköpings kommun & Götene kommun.
- **Klimat- och miljöpolitiskt program 2019-2024.** I Götene kommuns klimat- och miljöpolitiska program, som antogs av kommunfullmäktige 29 april 2019, redovisas Biosfärområdet Vänerskärgården med Kinnekulle som ett exempel på hur det globala kan bli levande lokalt. Här synliggörs att Götene kommun tillsammans med Lidköping och Mariestads kommuner verkar som modellområde för hållbar samhällsutveckling och en viktig plats där olika metoder för hållbar utveckling kan testas i verkliga sammanhang. Insatserna ska främja naturvård, samhällsutveckling, forskning och utbildning.

Lidköpings kommun har med biosfärområdet i dessa av dem planer:

- **Miljöplan för Lidköpings kommun.** Denna antogs 2017 och beskriver biosfärområdet kort. En tjänsteperson beskriver att det är underförstått att hela miljöplanen ligger i linje med biosfärområdets mål och syfte. Nu när målen för biosfärföreningen har arbetats om och blivit tydligare så funderar Lidköpings kommun på och funderar kring hur de ska kunna integrera dem tydligare i Miljöprogram 2030 som håller på att tas fram.

Biosfärsområdet tas också upp i Naturvårdsprogrammet under Värdefulla landskap i Lidköping.

- **Översiktsplanen** antogs i oktober 2018. Här finns biosfärområdet beskrivet i strategin för framtiden vad avser natur- och kulturmiljöer. Värdet av ett mellankommunalt samarbete är viktigt för att utveckla biosfärsområdet. Flera av de rekommendationer som ges i ÖP:n är avsedda att stärka landsbygden och bibehålla attraktiva landskap i kommunen. I ÖP:n anges att hänsyn ska tas till biosfärsområdets ledord och tillämpas i planeringen; bevara och utveckla kulturell mångfald, ekosystem och landskap. Utveckla samhället på ett långsiktigt sätt och stötta demonstrationsprojekt, forskning och miljöövervakning.
- **Vindbruksplanen (tematiskt tillägg till Översiktsplanen)** som antogs i januari 2014. Beskrivet som en planeringsförutsättning.
- **FÖP Hamnstad**, biosfärsområdets ledord ska tillämpas i planeringen.
- Biosfärområdet har tagits upp i ett 10-tal detaljplaner och då framförallt utanför tätorter.

Övrigt: Vid all ny detaljplaneläggning har Lidköpings kommun i sin checklista för ”Undersökning om betydande miljöpåverkan”, under rubriken ”Gällande regleringar och skyddsvärden” finns en punkt som heter internationella konventioner (UNESCO, Världsarv mm) och där tar planförfattaren ställning till om planerad detaljplan behöver beskrivas ur den aspekten.

Mariestads kommun har med biosfärområdet i dessa av dem framtagna planer:

- **Översiktsplan 2030** som vann laga kraft 8 juli 2018. Biosfärområdet är bland annat en av de fem byggstenarna i Mariestads kommuns vision. Biosfärområdet är också omnämnt i samband med turism, utbildning och lokala produkter. Översiktsplanen hur kommunen vill hantera nationellt betydelsefulla områden och säkerställa långsiktig hållbar utveckling. Den pekar även ut riktningar för hur vi vill att stad och land ska utvecklas.
- **Landsbygdsstrategi** som är antagen 2016. I strategin omnämns biosfärområdet bland annat när det handlar om natur- och kulturhistoriska värden.
- **Klimatanpassningsplan** som är antagen 2017. I planen omnämns biosfärområdet både som en av kommunens visioner och styrdokument.

Övrigt:

Strategi för lokalt ledd utveckling i Nordvästra Skaraborg 2014-2020. Strategin beskriver hur leaderområdet ska nå sina mål och uppnå förväntade resultat. Biosfärområdet är beskrivet som en del i detta när det handlar om hållbarhet.

Regionala landskapsstrategier finns också som Länsstyrelsen i Västra Götalands län tidigare gjort, dessa har lett fram till en ambitiös Regional plan för Grönstruktur. Den innehåller beslut på konkreta åtgärder och vem som ansvarar för att de genomförs.

2.4.2 Resultat av statliga myndigheters och andra organisationers förvaltnings-/samverkansplaner i biosfärområdet.

Biosfärkontoret har samarbetat med både regionala och nationella myndigheter vilket resulterat i spridning av kunskap om hållbar utveckling, samt bidragit till ett hållbart

fiske i Vänern. Nationella klimatsatsningar har möjliggjort satsningar på biogas och till viss del hållbart producerad vätgas. Detsamma gäller kommunernas satsningar på hållbar utveckling i urbana miljöer. Kommunerna i biosfärområdet arbetar hela tiden aktivt med hållbar utveckling vilket visar sig på olika sätt resultatmässigt.

Här följer fler exempel på resultat av statliga myndigheters och andra organisationers förvaltnings- och samverkansplaner i biosfärområdet:

- Länsstyrelsen i Västra Götalands läns arbete har resulterat i nio nya naturreservat och tre nya Natura 2000 områden inom Biosfärområde Vänerskärgråden med Kinnekulle.
- Vänerskärgrårdens ekologiska funktionalitet har stärkts under projektet Life Vänern åren 2013-2018 bland annat genom att röja fram fågelskär.
- En ny stor ansökan om ett LIFE-projekt för att stärka eklandskapetets naturvärden görs av Länsstyrelsen och Naturvårdsverket. Detta är ett resultat från förra projektet LIFE Kinnekulle.

Se mer i kapitel 7

2.4.3 Fortsatt engagemang av lokalbefolkningen i biosfärområdet arbete. Vilka samhällsgrupper, intressegrupper osv. På vilket sätt är de engagerade?

Lokalsamhället är på olika sätt involverat i hållbarhetsfrågor och i Biosfärområde Vänerskärgråden med Kinnekulles arbete.

Medlemmar med invånare, organisationer och företag. Biosfärföreningen har ett sextiotal medlemmar. De flesta av dessa är invånare i biosfärområdet och ca 60 % av medlemmarna är organisationer och företag. Sist nämnda har i sin tur vanligen många personer och kontaktytor i sina verksamheter. Medlemmarnas engagemang ser väldigt olika ut. De har alla medbestämmanderätt vid det årliga årsmötet för biosfärföreningen och kan således påverka arbetets inriktningar.

Biosfärambassadörer, pedagoger och miniambassadörer. En annan viktig del av engagemanget i biosfär är biosfärambassadörerna. De är initiativtagare till olika aktiviteter utifrån sina egna specialintressen och erfarenhetsbaser. Några av dem bidrar till olika arrangemang i biosfärområdet så som mässor och biosfärdagen. Några av biosfärambassadörerna utbildar miniambassadörer. Det är 5- och 6-åringar som via förskolor i biosfärområdet har möjlighet att bli extra kunniga inom hållbarhet tack vare biosfärambassadörernas och olika pedagogers insatser. Utbildningen till biosfärambassadör riktar sig till vuxna med intresse för biosfärområdet och verksamheten. Hittills har 34 biosfärambassadörer utbildats. Ambassadörernas uppgifter är att sprida kunskap och inspirera till intresse för biosfärområdet hos kollegor, kunder, vänner, familjer och föreningar. De bidrar därmed till biosfärföreningens stödjande funktion.

”Känner en stor stolthet över det fina arbetet och vårt fantastiska område.”

Invånare i Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle

Föreningar, skolor och högre utbildning. Biosfärföreningen har ett stort nätverk spritt över de tre kommunerna. Biosfärföreningens projekt ger ofta en mängd kontaktytor och öppnar upp för engagemang från invånare i lokalsamhället. Ett exempel är förstudien Biosfär som arena för mångfald. Genom den har runt fyrtio föreningar och organisationer i biosfärområdet uttryckt att de vill samverka med biosfär för att inkludera nysvenskar i det svenska samhället.

Ett annat exempel är projektet Här finns liv som inneburit mycket engagemang hos invånarna gällande kunskap om Agenda 2030. Några exempel på engagerade samverkanspartners och arenor för möten är Stiftelsen Läckö slott, De la Gardiegymnasiet, Dacapo Mariestad, Högskolan i Skövde, Karlstads Universitet, Campus Västra Skaraborg, Vadsbogymnasiet, Vänermuseum, Vadsbo museum, Tillväxt Mariestad, Götenes näringslivsnätverk, Fridays for Future, projektet CLAS, Agenda 2030- konferens i Väst, företag som till exempel EcoLogic UF, pedagoger och tjänstemän inom kultur- och hållbarhet i Lidköping- Götene och Mariestads kommuner. Besökare som engagerat sig i utställningens innehåll har också kommit från Vara, Töreboda, Skövde med mera.

I nätverket Naturnytta biosfär finns också det ideella föreningslivet representerat.

Det har över lång tid funnits ett väl fungerande samarbete med Vänermuseum och naturum Vänerskärsgården Victoriahusets upplevelsepedagogiska verksamhet. Dels är personalen kunnig om biosfärområdet, dels finns ett bra och kontinuerligt samarbete med pedagoger och elever.

2.4.4 Kvinnornas roll. Deltar kvinnor i samhällsorganisationer och i beslutsfattandet? Tas samma hänsyn till deras intressen och behov i biosfärområdet? Vilka incitament eller program finns det för att uppmuntra till deras representation och deltagande? (Har t.ex. en konsekvensanalys av jämställdhetsarbetet genomförts?) Finns det undersökningar som granskar a) huruvida män och kvinnor har olika tillgång till och kontroll över inkomstkällor och b) vilka inkomstkällor råder kvinnor över? Ange i sådana fall källhänvisningar till dessa undersökningar och/eller bifoga papperskopia.

Sverige anses vara ett av världens mest jämställda länder, där det är norm att ge likvärdig hänsyn till både män och kvinnors behov och intressen. Enligt svensk lagstiftning är det heller inte tillåtet att särbehandla olika människor på grund av köm. Trots detta finns naturligtvis mer att göra. Inom biosfärföreningen är både män och kvinnor högst delaktiga både på biosfärkontoret, i lokala organisationer och i beslutsprocesser.

Flera kvinnliga representanter finns i biosfärföreningens styrelse. Män har dock varit

tydligt överrepresenterade i styrelsen under alla de gångna tio åren. Detta trots att valberedningen vissa år varit överrepresenterad av kvinnor. I dagsläget närmar sig representationen i styrelsen 50 % kvinnor och 50 % män. Vid bytet av ordförande i styrelsen för två år sedan valdes en kvinna till posten. I övrigt finns både män och kvinnor representerade i arbetsutskottet, kommunstyrelserna, Länsstyrelsen och i nätverket för Naturnytta biosfär samt bland biosfärambassadörerna.

I varje ansökan om projekt ställs krav på att jobba med jämställdhet, krav som är självklara för biosfärföreningen att följa. Inom förstudien Biosfär som arena för mångfald fokuserade biosfärföreningen särskilt på nyanlända kvinnor och deras döttrar. Genom att mödrarna och döttrarna tillsammans fick prova olika fritidsaktiviteter under trygga omständigheter, gavs möjlighet att veta mer om svenskt föreningsliv. Detta som ett steg på vägen till inkludering, nya nätverk och vidare steg in i arbetsmarknaden.

Effekt av biosfärföreningens projektarbete

Nu har ett flertal utlandsfödda kvinnor och deras döttrar inkluderats in i svenskt föreningsliv – viktiga steg för ökad trygghet och anställningsbarhet.

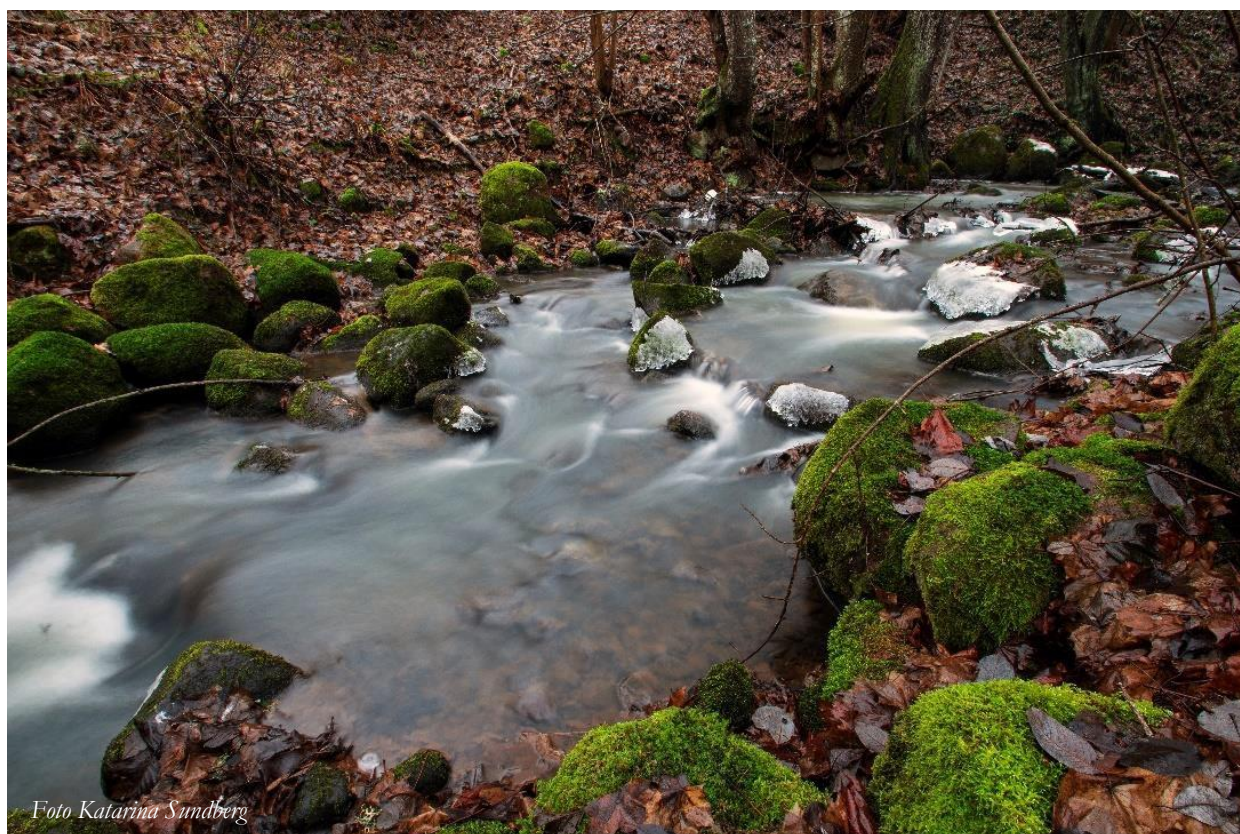

Foto Katarina Sundberg

2.4.5 Har det huvudsakliga skyddet för kärnområdet/kärnområdena och buffertzonen/buffertzonerna förändrats?

Inget av reservaten, kärnområdena, som finns med i ansökan har fallit bort eller ändrats.

Däremot har nio naturreservat och tre Natura 2000 områden tillkommit i buffertzonerna samt ett biotopskydd. Dessa är värdefulla för biologisk mångfald men tas inte upp som nya kärnområden då de saknar buffertzoner omkring sig.

2.4.6 Vilka forsknings- och övervakningsaktiviteter har genomförts i biosfärområdet av lokala universitet, statliga myndigheter, intressenter och/eller kopplats till nationella och internationella program?

Det har bedrivits en stor mängd övervaknings- och forskningsaktiviteter inom biosfärområdet under de senaste 10 åren. Detta åskådliggörs genom tabellen nedan. Tabellen visar vilka de huvudsakliga institutionerna är, inom vilket/vilka områden de bedriver forskning och/eller övervakning och om det är en del av lokala, regionala, nationella och/eller internationella program.

Översikt av de huvudsakligaste institutionerna som bedriver forskning och/eller övervakning i biosfärområdet samt inriktningen på deras verksamhet. Det ska tilläggas att endast de program som berör biosfärverksamheten är inräknade.

Instans	Verksamhet	Inriktning	Program	Kommentar
Naturvårdsverket	Forskning och övervakning	Samordnar all miljöövervakning i Sverige. Ger anslag till och beställer forskning.	Nationellt	
Havs- och Vattenmyndigheten	Forskning och övervakning	Samordnar miljöövervakning inom hav och vattenmiljön i Sverige	Nationellt	
Länsstyrelsen i Västra Götalands län	Övervakning	Biotisk och abiotisk övervakning enligt ett Länsprogram för uppföljning av de 16 miljömålen	Regionalt	
Mariestads kommun	Övervakning		Lokalt	
Götene kommun	Övervakning		Lokalt	
Lidköpings kommun	Övervakning		Lokalt	
Vänerns vattenvårdsförbund			Regionalt	
SMHI	Övervakning	Vädermätningar Vattenflödesmätningar Mätningar koldioxidutsläpp	Nationellt	
Lidköpings Fågelklubb	Övervakning	Fågelinventeringar och räkningar	Lokalt	Ideell förening
Naturskydds-förening	Övervakning	Projekt t ex	Lokalt	Ideell förening
Instans	Verksamhet	Inriktning	Program	Kommentar

Översikt av de huvudsakligaste universiteten och högskolorna som bedriver forskning och/eller övervakning i biosfärområdet samt inriktningen på deras verksamhet. Det ska tilläggas att endast de program som berör biosfärverksamheten är inräknade.

Instans	Verksamhet	Inriktning	Program	Kommentar
Göteborgs universitet	Forskning	Kulturgeografi		
Karlstad universitet	Forskning	Turism		
Högskolan i Skövde		Digitalt berättande		
Kungliga Vetenskaps Akademien	Forskning			
Stockholm Resilience center	Forskning			Tillhör Stockholms universitet

Se också kapitel 6 och fråga 6.2 där de huvudsakliga inriktningarna på forskning och övervakning beskrivs i detalj. Se också kapitel 8.

Effekter av biosfärföreningens arbete

Nätverket Naturnytta sammankallas kontinuerligt av biosfärföreningen för utveckling inom miljöfrågor i biosfärområdet.

2.4.7 Hur har förmågan att förvalta och utveckla biosfärområdet som en helhet stärkts? Har ni exempelvis utvecklat nya samarbeten, hittat nya partners, eller knutit nya kontakter av värde för den övergripande förvaltningen?

Biosfärföreningen har valt att låta hela kommunområdena för de tre kommunerna ingå i biosfärbetet. Utifrån lokala och globala hållbarhetsutmaningar har vision, målformeringar och indikatorer formulerats. Sedan har olika projekt initierats och genomförts. Det kan till exempel handla om hållbar turism i biosfärområdet eller att övergå till fossilfria transporter. Det kan också handla om kommunikation för minskad konsumtion och för cirkulära ekonomiska val. Rent organisatoriskt jobbar koordinatören nära styrelsen och representanter från biosfärområdets alla tre kommuner.

Fiskeområde Vänerskärsgården pågick under 2009-2013 och var ett av 14 fiskeområden i Sverige. Syftet var att utveckla en hållbar fiskeäring, skapa ekonomisk tillväxt och därmed arbetstillfällen. Fiskeområdet hade en särskild utvecklingsstrategi som togs fram av lokala aktörer. För att nå målen i strategin genomförde aktörer som fick söka pengar från fiskeområdet, eller biosfärföreningen, olika projekt. Finansieringen till projekten och driften av fiskeområdet kom från Havs- och fiskerifonden, Västra Götalandsregionen och de tre biosfärkommunerna. Totalt genomfördes 14 projekt under tiden med fiskeområdet.

Biosfärföreningen jobbar medvetet med ett kontinuerligt lärande i hela biosfärområdet. Senaste exemplet på detta är kommunikationsprojektet Här finns liv. Genom ett annat

projektexempel Biosfär som arena för mångfald har ett 40-tal föreningar uttryckt att de vill samverka med biosfärföreningen i ett större projekt för inkludering av nysvenskar. Då biosfärföreningen framförallt jobbar i projektform är det ett effektivt sätt att finna nya partners och att skapa arenor för samverkan mellan invånare och biosfärföreningen.

Rent organisatoriskt finns det sedan 2018 ett arbetsutskott innehållande kommunalråd från de tre kommunerna, koordinatör och ordföranden i föreningen. Arbetsutskottet jobbar för att integrera kommunernas förvaltningar i arbetet med biosfärföreningen på ett långsiktigt sätt.

I övrigt finns samverkansnätverket Naturnytta biosfär som driver frågor om förvaltning av biosfärområdet. Under 2019 blev den Regionala Grönstrukturplanen klar med många viktiga åtgärder som kopplar till förvaltning i biosfärområdet.

Effekter av biosfärföreningens arbete

Miniambassadörs-utbildningen och Biosfärutmaningen sprider årligen kunskap om människans och biosfärens viktiga samspel.

2.4.8 Ge ytterligare information om samspelet mellan de tre zonerna.

Som tidigare nämnts under fråga 2.4.5 har samtliga kärnområden formellt skydd enligt svensk lagstiftning, vilket också gäller för flera av områdena som klassificerats som buffertzoner. Zoneringen har inte ändrats under de senaste 10 åren och ytorna inom de olika zonerna är desamma som vid ansökan. Det har skett flera frivilliga åtaganden i buffertzonerna för att stärka kärnområdena. Dessutom har det bildats nya naturreservat och biotopskydd inom buffert- och utvecklingszonerna, som inte tillhör kärnområdena men är en del av det biosfäriska arbetet för att verka för hållbar utveckling. Naturreservaten är värdefulla områden för biologisk mångfald men uppges inte som kärnområden eftersom de inte har någon buffertzon omkring sig.

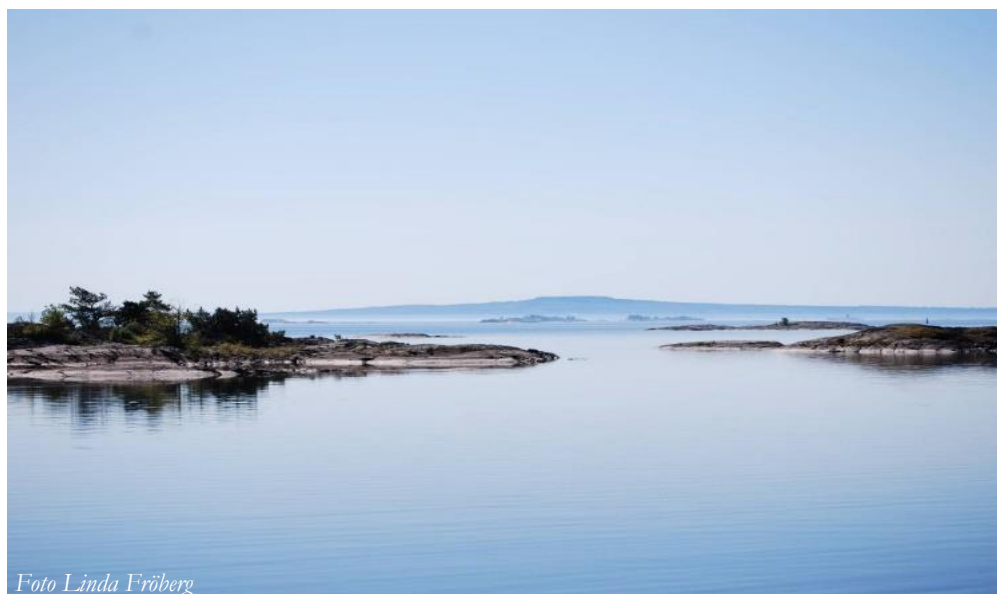

Foto Linda Fröberg

2.4.9 Unga människors delaktighet. Hur har unga människor deltagit i organisationerna och i det gemensamma beslutsfattandet? Hur har deras intressen och behov tillvartagits inom biosfärområdet? Vilka är incitamenten eller programmen för att uppmuntra dem att delta?

Att engagera unga människor i hållbarhetsutvecklingen är viktigt för Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle. Ungdomarna ska bidra till utvecklingen i många år framöver och hållbarhetsinsatserna är långsiktiga. Arbetet har skett på några olika sätt. Nedan följer några exempel:

- **Miniambassadörskapet.** 5- och 6-åringar utbildas i biosfärfrågor. Det handlar om långsiktiga insatser som bidrar till att barnen får kunskap tidigt i livet.
- **Biosfärutmaningen** vänder sig till skolklasser med elever i åldrarna 7 till 15 år. Den sänds ut med syfte att locka barn och ungdomar att tänka och agera hållbart och göra uppgiften tillsammans i klassen.
- **Föreläsningar och seminarier.** Föreläsningar hålls i mån av tid på till exempel Vadsbogymnasiet, Dacapo Mariestad och Campus Västra Skaraborg. Föreläsningarna är pedagogiska det ges tid för reflektion och dialog där eleverna och studenternas idéer och åsikter tas med tillbaka till biosfärföreningen.
- **Samverkan med högskolor och universitet.** Karlstads Universitet kommer till biosfärområdet årligen som en del i sin turismutbildning. Skövde Högskola har varit engagerade i projektet Här finns liv. Studenter har förlagt sina fältstudier och sin praktik i biosfärområdet och på biosfärkontoret.
- **Förstudie Biosfär som arena för mångfald.** Här gavs aktiviteter för mödrar och deras ungdomar/döttrar som ett steg för inkludering in i det svenska samhället.

- **Projektet Här finns liv med spel om Agenda 2030 och biosfärområdet.** Idag finns Kartspelet som fast utställning på De la Gardiegymnasiet som har över 2000 elever. Superkraftspelet utmed naturstigen vid Läckö slott är även den bestående. Båda spelen är anpassade från 12 år och uppåt.
- **Förstudie Barns öar i de vuxnas hav.** Biosfärföreningen har gjort en förstudie för att undersöka biosfärområdets attraktivitet ur ett barnperspektiv - En förstudie om attraktivitet ur ett barnperspektiv.
- **Engagemang i ungdomsmässor.** Biosfärföreningen har vid flera tillfällen varit med som jury i en mäsas i Götene för årskurs 9. Juryarbetet består av intervjuer och dialog kring ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet.
- **EuroMAB-konferens.** År 2019 fick ungdomar i biosfärområdet möjlighet att ansöka om att följa med på EuroMAB-konferens i Dublin. Tre ungdomar i åldrarna 18-24 år blev utvalda att följa med och bidrog på konferensen med sina idéer om hur biosfärföreningen kan jobba med att engagera unga.
- **Sociala media.** Biosfärföreningen lägger kontinuerligt ut information på Facebook och instagram. Inspiration finns också på pinterst och LinkedIn. Biosfärföreningen arbetar dels med egna forum, dels med inlägg i grupper med många biosfärintervånare i. Exempel på sådana forum är facebookgrupper som Mariestadare, Götenebor och Lischstil. Det är inte ovanligt att biosfärföreningens inlägg når flera tusen personer. Att vara aktiva i sociala media är ett sätt att nå breda målgrupper med både äldre och yngre personer.
- **Artiklar i lokaltidningar.** Det har genom åren spridits mycket information om goda biosfärexempel i de lokala tidningarna. De går ut till en stor mängd hushåll. Vissa artiklar har också spridits i gratistidningar med total utdelning.

Sempers platschef Jörgen Thunholm berättade om företagets satsningar i Götene.

Semper berättade om satsningen

Septembers företagslunch i sessionssalen i Centrumhuset lockade ett femtiotal besökare.

Näringslivsföreningens ordförande Bo Bergsten hälsade välkomna och presenterade dagens huvudtalare Jörgen Thunholm, platschef på Semper i Götene. Han berättade om företagets satsningar på anläggningen i Götene, arbetet med att lyfta in den nya spraytorken och planerna på etablering i Kina.

Han uppmanade även åhörarna att använda sig av Götene läge i ett område med höga natur- och kulturvärden. Hållbarhet blir mer intressant för alla delar i värdekedjan och vårt biosfärsområde kan vara ett bra marknadsföringsargument, tyckte han.

Vid lunchen berättade även kommunalrådet Åsa Karlsson att Götene nya översiktsplan är ute på samråd och välkomnade besökarna att läsa den och ge synpunkter.

Näringslivsföreningens företagsluncher i Götene arrangeras tillsammans med Götene kommun första måndagen varje månad, för representanter från kommunens företag samt kommunala tjänstemän och politiker.

Målet är att skapa en mötesplats för det lokala näringslivet samt företrädare för den kommunala organisationen och politiker, för att bevara Götene goda näringslivsklimat.

Ur NLT 2018

3. EKOSYSTEMTJÄNSTER

- 3.1 Beskriv om möjligt de ekosystemtjänster som varje ekosystem i biosfärområdet tillhandahåller och vilka som använder dessa tjänster.** (Enligt den föregående utvärderingen eller nomineringen och med Millennium Ecosystem Assessment Framework och The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) Framework [<http://millenniumassessment.org/en/Framework.html>] respektive <http://www.teebweb.org/publications/teeb-study-reports/foundations/>)).

Biosfärområdet har ett varierande landskap med olika ekosystem knutna till de lokala naturtyperna. Området är lokaliserat i den boreala regionen på jordklotet och har ekosystemtyper som förekommer i tempererade och sub-polära skogar och skogsbygder. Det finns en mosaik av ekosystem både inom skyddade områden och i de brukade markområdena. Kinnekulle är en ekologisk centralpunkt och står för en av de viktigaste ekosystemtjänsterna när det gäller rekreation och friluftsliv. Naturen i sig är den stora resursen och även dess kulturhistoria knuten till människans brukande. En annan viktig ekosystemtjänst är naturområdenas pedagogiska funktion som ger människor möjlighet att lära om biologi och naturvård. När det gäller insjöskärgårdarna är dessa också helt unika när det gäller vad de kan erbjuda i friluftsliv och naturturism. Inom dessa båda områden är den biologiska mångfalden mycket rik varav ett stort antal arter har direkt skydd i svensk lagstiftning eller i EU:s Fågel- och Habitatdirektiv.

Ekosystemtjänster är produkter och tjänster som direkt eller indirekt gynnar människan och som är viktiga för välbefinnandet. Enligt MEAs och TEEBs ramverk kan ekosystemtjänster delas in i fyra kategorier:

1. **Stödjande tjänster** – de naturliga processer och tillstånd som är grundförutsättningarna för alla andra ekosystemtjänster.
2. **Reglerande tjänster** – förmåner som erhålls från reglering av naturliga processer.
3. **Försörjande tjänster** – olika produkter som ekosystemen erbjuder.
4. **Kulturella tjänster** – icke-materiella förmåner från ekosystemen som mental och fysisk hälsa, rekreation, spirituella och estetiska upplevelser.

Eftersom ingen heltäckande ekosystemtjänstanalys har gjorts för biosfärområdet eller för de enskilda naturtyperna var för sig, utgår sammanställningen från samråd med experter med lokal kännedom i nätverket Naturnytta biosfär som består av representanter från olika delar av biosfärområdet. Deltagarna arbetar i biosfärkommunerna Lidköping, Mariestad och Götene, Naturskyddsföreningen, Länsstyrelsen Västra Götaland, biosfärföreningen och det finns också biosfärambassadörer som är engagerade i nätverket. Sammanställningen omfattar de naturliga processer som kan leverera tjänster i de olika naturtyperna/ekosystemen, samt dess nyttjare.

Nedan redovisas en överblick över olika ekosystemtjänster utifrån fyra kategorier för sex viktiga naturtyper inom biosfärområdet:

	Stödjande	Reglerande	Försörjande	Kulturella
Innanhavet Vänern med kustekosystem	Reproduktion av 30 fiskarter	Lokal klimatreglering	Dricksvatten	Rekreation Estetisk upplevelse
Odlingslandskapet	Betesmarker livsmiljö för växter & djur	Pollinering	Mat 1000-2000 arter knutna till ek	Fornåkrar Biologiskt kulturarv
Övriga sjöar vattendrag och våtmarker	Livsmiljö för växter och djur	Vattenreglering Lagring av Koldioxid	Unika växter och djur	Rekreation
Skogslandskapet	Livsmiljö för växter och djur	Lagring av koldioxid	Träprodukter Svamp och bär	Jakt Rekreation Hälsa
Geolandskapn med platåbergen	Näringsrik berggrund	Temperatur	Unika växter och djur	Rekreation Kunskap Vyer
Bebyggelse, tätort urbana landskapet	Småbiotoper ex parker	Renar luft Temperatur	Boendemiljö	Hälsa

Respektive naturtyp innehåller i sin tur olika delar. För att veta mer om dessa och de värden som skapas genom dem, se nedan:

Innanhavet Vänern med kustekosystem
Denna naturtyp omfattas av stora vassområden, strandängar, fågelskär och klippstränder. De för med sig en rad tillgångar och värden så som:

- Vattenförsörjning generellt.
- Dricksvatten med mycket hög kvalitet.
- Reglerande, med möjlighet att föra ut dagvatten. Reningsvattnet går ut i Vänern.
- Lantbrukare kan bevattna tack vare Vänern samt dricksvatten till djur.
- Reproduktion av fisk.
- Fågelskär.
- Fisk till humankonsumtion.
- Rekreation.
- Torsö är Vänerns största ö. Här finns försörjande tjänster och kulturella tjänster med restauranger, camping, vandrarhem, upplevelsenäring, rekreation och fysisk hälsa.
- Nationalparken Djurö.
- Naturresevat.
- Sjöfartshistoria.
- Genuin fiskekultur, identitet hos yrkesfiskarna. En grupp med ett trettiotal yrkesfiskare runtom i hela Vänern där några finns inom biosfärområdet.
- Vänerløjrommen (siklöja).

Klippstränder/hällmarkstallskogar

Öarna i Mariestads skärgård, Djuröarkipelagen, delar av Kållandsö och Tådene skärgård samt Varaskogen har gott om klippstränder och magra hällmarker i anslutning till dessa stränder. Vid istidens slut stod området till stora delar under vatten eftersom isen genom sin tyngd tryckt ned landet. När vattnet sjönk flyttade sig strandlinjen undan för undan och därför har landet påverkats av vågsvall. I exponerade lägen har finmaterialet spolats bort och lämnat klipp- eller klapperstränder. Dessa har efter landhöjning blivit bevuxna med skog vilken anpassats till den näringsfattiga miljön. Tallen har god förmåga att uthärda torka och dominerar trädskiktet. Träden växer långsamt och antar ofta förvridna former i de fall de växer i vindexponerade lägen. En mogen hällmarkstallskog har oftast endast sporadiskt med buskar och fältskiktet är också artfattigt och risbetonat. Moss- och lavskiktet är däremot ofta väl utvecklat. Hällmarkstallskogen erbjuder ett rikt insektsliv med vedlevande arter vilka i sin tur ger föda åt till exempel hackspettar som spillkråka och större hackspett. Hällmarkstallskogar i skärgården fungerar också som boplatser för havsörn och fiskgjuse vilka behöver tillgång till stora tallar för bobyggen. Hällmarkstallskog utgör en viktig del av Djurö nationalpark samt naturreservaten på Kalvö, Brommö och Onsö.

Foto Katarina Sundberg

Vassvikar

Dättern, Sjöråsviken samt skyddade vikar i Mariestads skärgård (bl.a. Fågelövikén), Mariestadsfjärden (bl.a. Börstörpsviken, Gummerstadsviken och Björsåtersviken) och vid Kållandsö hyser sammanhängande vegetationsbälten dominerade av vattenväxter så som bladvass och jättegröe. Många olika arter har anpassat sig till att finna föda och boplatser i dessa vassbälten. Mosaikartade vassar med insprängda öppna vattenytor har en artrikedom av bl.a. insekter. Ovanför vattenytan finns arter av skinnbaggar, myggor, nattflyn och fjärilar. Under vattnet lever fjädermygglarver och vattengråsuggor. Det stora antalet insekter och andra smådjur ger föda åt olika fåglar såsom simänder och insektsätare som vassångare, trastsångare och skäggmes. De späda vasskotten är en uppskattad föda för olika arter av gäss. Flera hotade fågelarter är knutna till vassen. Rördrommen häckar i stora och täta bladvassar med god tillgång på fisk, grodor och vatteninsekter. Brun kärrhök är en rovfågel som lever av sorkar och andfågelungar. Jakten bedrivs upp till en halvmil från boet vilket ofta är beläget inne i tät vass. Hägern behöver tillgång till stränder eller våtmarker där de hämtar födan, främst grodor smågnagare och småkryp. Många fiskarter, mestadels vitfisk, lever i anslutning till vassen under yngeltiden för att få skydd mot rovfiskar. Vassvikar omfattas vanligtvis av strandskyddet, vilket för Vätern är 300 meter.

Strandängar

Strandängar är en gräsmarkstyp som minskat kraftigt i Sverige. Öppna strandängar är en mycket artrik miljö som hyser många sällsynta och hotade växter och djur. Strandbräsman, grönskäran och klockgentiana är exempel på växter som behöver blöta dygiga stränder för att gro och de gynnas av bete och varierat vattenstånd. Vattenområdet mellan strandängen och vassbältet kallas för blå bård och är av stort värde för många fåglar, insekter och groddjur. Den blå bården fungerar som en ”barnkammare” för många fiskarter. I det varma och insektsrika vattnet utvecklas ynglen snabbt. För att den blå

bården inte ska växa igen krävs att strandängen betas eller slås. Biosfärområdet ligger längs ett flyttsträck för fåglar. Detta innebär att strandängarna har extra höga värden då dessa erbjuder en utmärkt provianteringsplats för en stor mängd fåglar. Strandängarna finns spridda utmed hela Vänerkusten i biosfärområdet.

Fågelskär

Fågelskären, mer eller mindre kala, fungerar som häckningsplats för måsar, trutar och tärnor. Dessa är en nyckelbiotop för många av Vänerns sjöfåglar. Silltrut och havstrut som normalt endast förekommer längs havskuster finns även här i Väneren. En mycket vanlig fågel i Väneren är också skarven som häckar på små öar. Man känner lätt igen dessa öar på de döda träden med stora svarta fåglar i, och bristen på annan växtlighet. Skarvarnas spillning består till stor del av frätande ammoniak vilket gör det svårt för växtligheten av skarvkolonin att klara sig. Skarven tar därför ofta helt över de små öar där den slår sig ner. Många av måsfåglarna häckar i kolonier och i anslutning till dessa häckar även andra fåglar som annars förekommer betydligt längre in i skärgårdsvikarna. Dessa fågelarter drar nytta av måsfåglarnas kollektiva försvar genom att häcka intill dem. Gräsand, snatterand, småskrake, strandskata och storlom är så kallade följearter till måsfåglarna. Fågelskären har på senare år, i större omfattning än tidigare, börjat förbuskats. Detta har lett till att de försämrats som häckningsmiljö eftersom den ruvande fågelns måste ha fri sikt runt sitt bo för att kunna upptäcka fiender.

Odlingslandskapet

Denna naturtyp innefattar naturbetesmarker, småbiotoper i odlingslandskapet, alvarområden och kalkgräsmarker, rikkärr. Dessa ger bland annat:

- Mat till människor och djur.
- I odlingslandskap och bebyggelse är slåtterängarna viktiga för den biologiska mångfalden och en väldigt viktig del i jordbrukslandskapet. De stärker de pollinerande insekterna i området.
- Småföretag har försörjande tjänster som ger till exempel kött och fårskinn.
- Betesdjur som flottas ut till exempelvis Onsö.
- Nationalparken Djurö.
- Biologiskt kulturarv.
- Kulturella tjänster som foto, personliga upplevelser som förlovning och friluftaktiviteter som vandring och cykling.

Småbiotoper i odlingslandskapet

I odlingsbygderna kring Kinnekulle och Kållandsö men även vid slättområdena kring Mariestad finns småbiotoper kvar i odlingslandskapet. Sådana biotoper är viktiga för många arter av växter och djur då de fungerar som tillflyktsorter i ett annars påverkat landskap. Detta gäller till exempel för vissa insekter såsom fjärilar, fåglar, fladdermöss men även lite större däggdjur. Om småbiotoperna ligger tillräckligt tätt, så att de kan utbyta individer med varandra, kan de ofta räcka för att arterna ska kunna fortleva inom området. Äldre träd och bärande buskar är ofta särskilt viktiga då de erbjuder såväl skydd som föda. Generellt biotopskydd gäller för alléer, källor,

odlingsrösen, pilevallar, småvatten och våtmarker i jordbruksmark, stenmurar i jordbruksmark samt åkerholmar. Många småbiotoper omfattas även av befintliga naturreservat.

Alvarområden/kalkgräsmarker

Med ”alvar” menas de flacka hållmarker som förekommer på hård kalkberggrund på några ställen i världen. Alvarmarkerna är ett resultat av en mångtusenårig samexistens mellan människans brukande och de naturliga förutsättningarna. Alvaret är en livsmiljö för ett stort antal växter och djur – många mycket ovanliga på andra håll. De kännetecknas av att de saknar, eller endast har ett tunt jordtäckje, att de har kraftigt växlande tillgång på vatten, ett hårt klimat och en säregen växt- och djurvärld. Inom biosfärområdet finns naturtypen alvar endast på Kinnekulle. 70 % av världens alvarmark finns på Öland och Gotland, men i Sverige finns det även små alvarområden i Västergötland. Det största alvarområdet på svenskt fastland hittar man inom naturreservatet Österplana hed och vall på Kinnekulle, belägen på bergets kalkstenslager, som är ca 50 meter tjockt. Växt- och djurlivet är mycket artrikt, men livsvillkoren är hårda och många arter är anpassade för att leva i den speciella miljö som råder här. På vintern blandar olika uppfrysningsfenomen om i kalkgruset och på våren och hösten översvämmas markerna lätt. På sommaren råder istället brist på vatten, eftersom den tunna jorden snabbt torkar ut. På Kinnekulles kalkmarker varierar jordlagrets tjocklek och fuktighetsgrad och det finns en mosaik av olika miljöer, som skapar förutsättningar för att många olika arter ska trivas. Bland annat växer här ett stort antal orkidéer. De största hoten mot alvarmarkerna är upphörd betesgång och igenväxning. Alvarmarkerna på Kinnekulle har i regel en mycket lång tradition som betesmarker och en fortsatt hävd är en förutsättning för att den stora artrikedomen ska finnas kvar. Alvarområdena ingår i EU:s nätverk av värdefulla naturmiljöer, Natura 2000 och är avsatta som naturreservat.

Rikkärr

Rikkärren utmärker sig genom att vara de artrikaste myrarna med många specialiserade arter av kärlväxter, mossor, landmollusker och svampar. Förr i tiden hävdades rikkärren ofta genom slåtter eller bete, vilket motverkade igenväxning och gynnade artrikedomen. Idag är denna hävd ovanlig och dikningar till syfte att skapa odlingsbar mark och skogsmark har slagit hårt mot rikkärren. Skebykärret är ett mycket fint rikkärr inom området. Det är beläget i en del av Västra Götaland som har mycket sparsamma förekomster av denna vegetationstyp. Vass har invaderat i området, vilken behöver slå av varje år. Floran utgörs av axag, tuvstarr, gräsull, majviva, ängsnycklar m.fl. Bottenskiktet domineras av spjutmossa, bandpraktmossa och kalkkammossa. På Kinnekulle finns flera rikkärr, kalkfuktängar och källpåverkad mark inom avsatta naturreservat.

Ängar/slätterängar

Slätterängar och betesmarker hyser en stor del av odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Bara en bråkdel av de ängar och betesmarker som fanns vid sekelskiftet 1900 finns kvar i dag, som en följd av jordbrukets rationalisering. Ängs- och betesmarker kräver skötsel i form av slåtter eller bete för att behålla sina värden. Odlingslandskapet har skapats av människan och naturen under mycket lång tid och ser mycket olika ut i olika delar. Mängden fåglar i odlingslandskapet minskar starkt och många ängs- och betesmarksväxter är hotade. Bristen på betesdjur och aktiva brukare är

ett problem, bland annat kopplat till bristande lönsamhet i djurproduktionen. Det finns dock exempel på ängar som har restaurerats. Dessa innehåller en flora som karaktäriserar slåtterängen och marken har där enligt gamla kartor använts som ängsmark. Inom Kinnekulle naturvårdsområde har flera områden restaurerats som ängsmark och ingår i nya reservatområden.

Naturbetesmarker

Betecknande för naturbetesmarkerna är att de i modern tid inte utsatts för kultiverade åtgärder som till exempel produktionshöjande syfte, förbättrats med redskap, gödslats, kalkats, stenröjts, dränerats eller såtts in med vallväxter. Eftersom ingen gödsel tillförts naturbetesmarkerna är det just knappheten på växtnäring, framför allt kväve, som i kombination av traditionell och kontinuerlig avbetning gett så goda överlevnadsmöjligheter för många växtarter. Öppenheten och ljustillgängligheten är mycket viktiga inslag, inte bara för växtligheten utan också för djurlivet. Insektslivet är rikt tack vare örtrika gräsmarker, som till stora delar är solbelysta. Fåglarna får tillgång till föda, vilket är betydelsefullt framför allt under häckningar. Många fjärilar trivs också här. Det finns en mängd värdefulla naturbetesmarker inom biosfärområdet, framförallt i västra delen och på Kinnekulle.

Övriga sjöar, vattendrag och våtmarker

Inom naturtypen ingår sjöar, åar, vattendrag, forsar, åraviner och lekområden för fisk är alla värdefulla av bland annat följande skäl:

- Fiske.
- Rekreation.
- Biologisk mångfald.
- Våtmarker ger vattenrening.
- Våtmarker ger vattenhushållning.
- Fisk vandrar upp i Tidån och leker.
- Rikkärren har hotade arter.
- Kulturellt – torvbrytning.

Forsar, å-raviner och lekområden

Ån Tidån nedströms Ullervad har delsträckor med strömmande rinnande vatten. Dessa erbjuder syrerika miljöer vilket gynnar många arter av vatteninsekter och andra bottendjur. Exempel är dagsländor, nattsländor och tvåvingar. Tillgången på föda och syre gör områdena viktiga som lekplatser för flera av Vänerns fiskarter. Asp och nors vandrar upp på våarna medan öring kommer upp i september – oktober. Arter som abborre och färna förekommer permanent i dessa miljöer. Tidåns mynning är idag fiskevårdsområde och har även utpekats som nationellt särskilt värdefull vattendragssträcka. Andra strömsträckor finns vid Sjörsåns mynning och i Mariedalsån. Grundområden norr och nordväst om öarna i Mariestads skärgård, öster om Djuröarkipelagen, i Kinnevikens samt norr och väster om Kållandsö utgör viktiga lekområden för sik och siklöja vilka leker under senhösten på fasta bottenar. Dättern och Mariestadfjärden är viktiga som lekområden för gös vilka behöver grunda vikar som värms upp tidigt på våarna. Bottenarna kan vara såväl mjuka som hårda och hyser en viss växtlighet. Abborren leker i området på våren, antingen på stenbotten eller vid stränder med översvämmad vegetation. Gäddans lek sker på översvämmade stränder eller i långrunda vikar under mars-maj.

Skogslandskapet

Här finns hållmarkstallskogar, gammelskog, sumpskog, klibbalkärr, ekhagar och ädellövskog. Tack vare dessa ges:

- Lagring av koldioxid.
- Vattenhushållning.
- Reproduktion av vilt.
- Jakt.
- Bär- och svampplockning. Ramslök.
- Luftrening.
- Biologisk mångfald med exempelvis ekbeståndet med sina 1000-2000 arter.

Gammelskogar

Gammal orörd naturskog som får utvecklas fritt utan direkt mänsklig påverkan är mycket rik på arter och har en mängd höga naturvärden. Här trivs olika växter och djur vilket bidrar till den biologiska mångfalden. I den orörda skogen finns vindfällen, torrträd samt död ved. Detta bidrar till en mångfald av habitat som gynnar växt- och djurlivet. Död ved är en viktig resurs för ett mycket stort antal av skogens växter och djur. Den utgör föda, boplats, skydd och byggmaterial för en rad mer eller mindre ovanliga arter. Bland annat trivs tickor, vedsvampar, skinnsvampar och insekter i sådana miljöer. All skog är mer eller mindre påverkad av människan i biosfärområdet men i naturreservatet Kedum-Torpa gammelskogen kan vi endast se skonsamma spår av människan. Området är bevuxet med en naturskogsartad barrblandskog med enstaka lövträd så som björk, asp, rönn och ek. Skogen är cirka 150 år gammal och det finns ett flertal tallar som nått en ålder av 200 år. Orkidén knärot förekommer tämligen rikt i området och även tallört växer på några ställen.

Sumpskog

I biosfärområdet finns olika typer av sumpskog. Klibbalstrandskog samt klibbalkärren är de vanligast förekommande. Sumpskogarna finns i Östra Sannorna samt på Torsö.

Klibbalstrandskog

Klibbalstrandskog etableras utmed stränder av mesotrofa och eutrofa sjöar, ofta i samband med sjösänkningar under de senaste 200 åren. Hydrologiskt beror bestånden av sjöns vattenståndsvariationer, här bildas ofta socklar. I busk- och fältskiktet växer arter som hör till sjöstränder såsom gråvide, strandklo, besöksöta, bredkaveldun och vasstarr. Värdefulla element i denna lövskogstyp är socklar, vattendränkta lågor, gamla träd (klibbal och knäckepil) högstubbar och torrträd. Här finns en mängd rödlistade arter. Klibbalstrandskogen i Östra Sannorna är unik bland annat genom sin storlek i länet, dessutom är den av nyckelbiotopklass.

Klibbalkärr

Alkärr ligger i sänkor i terrängen och är en biotop som präglas av små vattenrörelser. Ofta är alkärren små till ytan. Ett typiskt alkärr har stora socklar med mossor, ormbunkar, örter och starr spridda över nästan vegetationslösa ytor på dygt underlag som är vattentäckt stor del av året. Detta är en miljö som kan hysa ett flertal naturvårdsintressanta arter. En intressant kryptogamflora på alsocklarna med både signalarter och rödlistade arter kan förväntas. Jordarterna är organiska, torvjordar. I

Foto Katarina Sundberg

fältskiktet finns bland annat signalarterna missne och rankstarr, tillsammans med videört, skogsbräken, ängsruta, frossört, kärrsilja och vattenmåra.

Tallsumpskog

I tallsumpskogar växer tallen långsamt och det är inte ovanligt med enstaka mycket gamla, grova och vridna träd. Fiskgjusen placerar ibland sitt bo i dessa träd. Död ved förekommer i form av torrakor och lågor. Andra trädslag i biotopen kan vara glasbjörk och

al. Signalarter som förekommer i tallsumpskogar kan vara liten spiklav, brunpudrad nållav och nästlav.

Ädellövskog

De ädla lövträden är alm, ask, avenbok, bok, ek, lind och lönn. Ädellövskog kallar man skog som till största delen består av dessa. Under värmeperioden för 7000 år sedan täckte ädellövskogarna en stor del av södra Sverige. Sedan dess har de minskat av främst två anledningar: dels har människan omvandlat dem till odlingsmark, och dels har klimatet blivit kärvarare. Ädellövskogarna är ofta påverkade av bete och skogsbruk. Många av dagens ädellövskogar är sekundärskogar, det vill säga de har återkoloniserat mark som använts för bete eller slåtter fram till 1900-talets början, men som sedan fått växa igen. Ädellövskogar är en omistlig del av kulturlandskapet. De finns ofta nära bebyggelse och de är viktiga för rekreation och friluftsliv. Mångbruk har åter blivit aktuellt. En tredjedel av alla hotade eller missgynnade skogslevande växtarter i Sverige hör hemma i ädellövskogen. Den kan växa på många olika typer av marker. Sluttningar, dalgångar och rasmarker är några exempel. Forskare är överens om att vi går mot ett varmare klimat, något som kan gynna tillväxten och konkurrensförmågan för ädellövskog. Inom biosfärområdet finns stora arealer ädellövskog på platåberget Kinnekulle, där de ädla lövträden företrädesvis växer på alunskiffermark och i sandstens- och kalkstensbranterna. De flesta av ädellövskogarna har tidigare varit betesmarker eller ängar och stora arealer ädellövskog har avsatts som naturreservat. De ingår i Natura 2000-nätverket. I biosfärområdets östra del ligger flera av de mest naturvärda lövskogarna på Lugnåsbergets sidor. Vänerkusten äger flera värdefulla ädellövskogsmiljöer. Exempel är Surö bokskog söder om Sjötorp, Svenäs udde norr om Sjötorp, värdefulla ekmiljöer runt Stola herrgård och i Parkuddens naturreservat i västra delen av biosfärområdet.

Ekhagar

Ekhagar är beroende av kontinuerlig skötsel där hävd som håller biotopen öppen är viktigast. Gamla ekar är hem till många olika arter som insekter, svampar och lavar. Så många som en miljon växt-,

djur- och svampindivider kan bo i en gammal ek som står öppet och solbelyst. Eken tros kunna bli över 1000 år gammal. I riktigt gamla träd samlas mulm i håligheter i stammen. Det ser ut som fint sågspån och består av halvt nedbruten ved blandad med döda insekter, spillning och löv. I mulmen lever många olika slags skalbaggar och andra insekter som tuggar i sig av trädet. Mulmekar är ovanliga i dagens landskap. På Kinnekulle är dock insektsfaunan i de gamla ekarna mycket artrik. Många träd är gamla vårdträd eller står i alléer, men de flesta står i betade hagmarker. Eken har här en särställning och ekhagarna ligger ofta i anslutning till de stora herrgårdarna. De mäktiga gamla träden sätter en tydlig prägel på landskapet. De många ekhagarna på Kinnekulles västsida gör berget till ett av de mest värdefulla områdena med ek i hela Europa. Många av Kinnekulles ekhagar är idag avsatta som naturreservat och ingår i Natura 2000- nätverket. Utmed Vänerkusten finns flera områden med värdefulla ekhagar. Ekudden, Storeberg, Skansen Läckös naturreservat, och Torsängens naturreservat utanför Lidköping är goda exempel. Övriga områden är bland annat Klosterängens naturreservat på Lugnåsberget och Mariedal utanför Götene.

Geolandskapet med platåbergen

Här finns försörjande och stödjande tjänster som till exempel:

- Geolandskapet med platåbergen är unikt då bergarterna och dess skikt vittnar om miljontals år av utveckling, något som är intressant för kunskap, forskning och kunskapsturismen.
- Alvarmarker.
- Växtligheten med rödlistade arter, unika svampar på grund av den näringsrika berggrunden.
- Spektakulära vyer, stenbrottet i Kinnekulle, besöksnäring.
- Lugnåsberget med kvarnsten ger besöksnäring och kunskap.
- Bebyggelse/tätortsområden/urbana landskapet
- Inom denna naturtyp finner du bland annat:
- Småbiotoper i exempelvis parker och torpmiljöer ger biologisk mångfald.
- Herrgårdar och kyrkor på Kinnekulle har ofta stora träd som bidrar till biologisk mångfald.

3.2 Ange om något har ändrats i fråga om indikatorer på ekosystemtjänster som används för att utvärdera biosfärområdets tre funktioner (bevarande, utveckling och stöd). Ange vilka, samt detaljer och statusuppdatering om svaret är ja.

Det finns inga tidigare indikatorer på ekosystemtjänster i biosfärområdet att referera till eftersom ingen analys är genomförd av hela området. Däremot finns uppföljningsbara indikatorer kopplat till biosfärområdets mål för åren 2019-2025. Sedan april 2019 finns också en regional handlingsplan, gjord av länsstyrelsen, för grön infrastruktur som innehåller konkreta uppföljningsbara åtgärder för att bevara, utveckla och stödja ekosystemtjänster. Denna omfattar en stor del av Västsverige och är så ny så det finns inte några resultat att presentera i nuläget.

3.3 Uppdatera beskrivningen av den biologiska mångfald som är involverad för att tillhandahålla ekosystemtjänsterna i biosfärområdet (t.ex. de involverade arterna eller artgrupperna).

Biologisk mångfald av växter och djur är ofta en förutsättning för att ett ekosystem ska

kunna leverera viktiga ekosystemtjänster. Olika arters betydelse skiljer sig åt beroende på vilken funktion de har i ekosystemet, till exempel om de pollinerar blommor eller är toppredatorer. Det har också att göra med hur viktiga de är i detta sammanhang. Det är den samlade höga biologiska mångfalden i området som gör biosfärområdet unikt. I flera fall bidrar mångfalden i sig till ekosystemtjänster. Dessutom bidrar en hög artrikedom ofta till ekosystemens resiliens, det vill säga deras förmåga att hantera påfrestningar som mänsklig påverkan och naturliga störningar. Om flera olika arter kan generera samma funktion och tjänst kan de ersätta varandra vid förändringar i artinnehållet. Nya noterade hot mot den biologiska mångfalden är bland annat invasiva arter, askskottsjukan och almsjukan, samt effekter av klimatförändringarna.

Se mer i kapitel 4

3.4 Ange om någon bedömning/uppdaterad bedömning av ekosystemtjänsterna har gjorts sedan nomineringen/den senaste utvärderingen. Specificera och ange i förekommande fall om och hur detta används i biosfärområdets handlingsprogram.

För att långsiktigt kunna bevara och utveckla grön infrastruktur har länsstyrelsen 2019 tagit fram en regional handlingsplan. Grön infrastruktur definieras som ett nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för växter och djur och till människors välbefinnande. Handlingsplanen beskriver på regional nivå hur olika livsmiljöer för växter och djur fördelar sig i landskapet. Den ska bidra till att förstå landskapsekologiska samband när olika typer av mark- och vattenanvändningsbeslut fattas, samt stärka landskapsperspektivet i naturvårdens arbete med skydd, skötsel och artinriktade åtgärder. Handlingsplanen ska också vara ett stöd för prioriteringar av åtgärder inom jord- och skogsbruk samt bidra till åtgärder som stärker klimatanpassning.

Lidköpings kommun har gjort en biotopkartering och habitatsanalys samt en arbetsmodell för ekosystemtjänster i detaljplanearbetet. Mariestads kommun har haft studenter som gjort examensarbete kring ekosystemtjänster i form av spridning av pollinationer och spridningskorridorer inne i Mariestad.

Foto Katarina Sundberg

Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) genomför ett projekt i biosfärområdet för att ta fram en modell för att kommunicera riskerna med invasiva arter till trädgårdsägare. Projektet pågår i tre biosfärområden och är ett bra exempel på när biosfärområden används som testarenor.

Biosfärföreningen har ekosystem och biologisk mångfald som ett av sina organisationsmål. Rent konkret har det bland annat visat sig genom kunskapsspridning och exemplifieringar inom projekt som Här finns liv där Agenda 2030 stått i fokus.

4. BEVARANDEFUNKTIONEN

[Detta gäller program där man försöker skydda den biologiska mångfalden på landskaps- och platsnivå och/eller ekologiska funktioner som tillhandahåller ekosystemvaror och -tjänster i biosfärområden. Även om åtgärder för att hantera denna funktion kan vara fokuserade på kärnområdet/kärnområdena och buffertzonen/buffertzonerna, kan ekosystemdynamiken förekomma i stor rumslig skala och tidsskala i och utanför biosfärområdena.]

4.1 **Betydande (eventuella) förändringar av huvudsakliga habitat, ekosystem, arter eller variteter som är av traditionell eller ekonomisk betydelse för biosfärområdet, däribland naturliga processer eller händelser, de viktigaste följderna av mänsklig påverkan och/eller relevanta åtgärder (sedan den senaste rapporten/utvärderingen).**

Inom tioårsperioden har det kommit trädssjukdomar till området såsom almsjukan och asksjukan. Effekterna kan nu ses. Stora områden på Kinnekulle är drabbade av dessa sjukdomar. Konsekvenserna är att det blir ändrad trädslagsblandning i ädellövsskogarna. Det som kommer istället är klibbal, björk och asp. Även de stora angreppen av granbarkborre har tillsammans med trädssjukdomarna lett till stora konsekvenser för skogsägare i skärgårdarna, i Mariestad och på Kinnekulle.

I början av 2000-talet svämmade Vänern över och efter det är det en hårdare reglering av vattenståndet. Detta har fått till följd att stränderna växer igen. Vass och klibbal tar över och det ger i sin tur konsekvenser för naturvärdena när det gäller biologisk mångfald. Detta påverkar även möjligheterna för friluftsliv och naturturism vad det gäller paddling, bad med mera. Inom EU-projektet LIFE Vänern 2015-2019, som genomfördes tillsammans med Värmlands län, har länsstyrelsen jobbat för att lösa problemen bland annat genom att röja på igenväxande fågelskär. En positiv förändring är att antalet havsörnar har ökat. Detta gör att den tidigare stora mängden storskarv har minskat.

Invasiva arter har ökat i omfattning. Exempel på detta är jätteloka, parkslide, jättebalsamin, rosendunärt och vägtistel. När det gäller djur har dovhjorten ökat i antal på Kinnekulle vilket ger problem genom att de betar bland annat guckosko, backsippa, grödor som raps samt skogsplantor av ek och tall. Ofta behöver trädgårdsägare, kyrkogårdar och andra hägna in sin mark om de vill ha trädgårdsodling eller blomplanteringar.

4.2 **Beskriv de huvudsakliga verksamheterna/program/åtgärder för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden som har genomförts i biosfärområdet under de senaste tio åren samt pågående verksamheter/program/åtgärder. Nämn huvudmålen för dem och aktiviteternas omfattning, t.ex. biotiska inventeringar, hotade arter, landskapsanalyser, aktiviteter för att främja lokalt engagemang för att bevara den biologiska mångfalden. Hänvisa till de övriga avsnitten nedan i tillämpliga fall.**

I biosfärområdet har det genomförts en mängd aktiviteter för att bevara, utveckla och stödja den biologiska mångfalden under de senaste tio åren. Nedan beskrivs ett urval där

biosfärföreningen ofta haft en initierande och avgörande roll för genomförande.

Förstudie MSC-certifiering

Ett MSC-certifierat fiske innebär att yrkesfisket bedrivs varsamt så att andra arter kan fortsätta leva och livsmiljöer fortsätta att må bra. Yrkesfisket måste säkerställa att det kan pågå för all framtid och att fiskbeståndet kan förbli produktivt och livskraftigt. För att stärka ett hållbart fiske i Vänern gjorde biosfärföreningen en förstudie tillsammans med Svenska insjöfiskarnas centralförbund och yrkesfiskare som ett första steg till att msc-certifiera fiske i Vänern. Fiske av gös msc-certifierades 2017.

Bioblitz

På biosfärdagen den 2:a juni 2013 genomfördes en bioblitz vid naturum Vänerskärsgården. En bioblitz är en artinventering som genomförs under 24 timmar där experter inom olika sakområden inventerar och dokumenterar alla arter som hittas inom ett avgränsat område. Syftet är att öka intresset för biologisk mångfald och visa upp myllret av liv för en bred allmänhet. 14 nationella och lokala artexperter genomförde inventeringar och delade med sig av sina kunskaper. Därutöver medverkade även andra deltagare med stora kunskaper inom området biologisk mångfald. Cirka 200 arter hittades och dokumenterades i den digitala databasen Artportalen. Även information och guidningar genomfördes under bioblitzten och cirka 600 personer närvarade.

Se mer genom länk till rapport om bioblitzten i kapitel 9

Föreläsningsserien ”Tema biologisk mångfald i biosfärområdet.” Målgruppen för föreläsningsserien om biologisk mångfald i biosfärområdet var intresserad allmänhet och denna pågick under 2016.

Bihotell

Biosfärföreningen hade en design tävling som resulterade i ett vinnande bidrag i form av ett bi-hotell av Linda Loland. Bihotellet, som har biosfärområdets logotyp, är en populär representationsgåva från föreningen och kommunerna. Medlemmar kan också köpa bihotellet och de finns till försäljning på ett par ställen i biosfärområdet. Bihotellet fungerar som boplatser för vildbin, som kan ha svårt att finna bra boplatser när människor tar ner skogar till fördel för bebyggelse. Bihotellet belyser vikten av människans omtanke om den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster.

GULLD-fonden. Biosfärområdets GULLD-fond bidrar årligen till hållbara initiativ. Organisationer och företag kan skänka pengar till den och invånare kan söka pengar från den. Ett bidrag gick år 2019 till Projektet Expedition Linneaus 1A för att genomföra en kartläggning av blommande växtarter längs med vägrenarna på Kinnekulle.

Biosfärstipendiet har under flera år delats ut till olika aktörer som bidragit till hållbar utveckling. Bland annat till Naturskyddsföreningen för deras arbete med slätter på Kinnekulle. Det har också gått till Väners insjöfiskare för deras arbete med att bevara den hotade ålen genom hjälp med dess vandring till sargassohavet. Stipendierna brukar lyftas fram genom artiklar i media vilket bidrar till spridning av kunskap om biologisk mångfald och de får också ett ekonomiskt bidrag.

Bevarandeplaner och skötselplaner

Skötselplaner för de nya naturreservaten är framtagna samt att länsstyrelsen har uppdaterat bevarandeplanerna för samtliga Natura 2000-områden under åren 2016-2019.

Slåtterängar. Länsstyrelsen har en löpande satsning där de skapar mer slåtterängar inom ramen för reservatsskötsel. De jobbar också med att stärka naturvärden kopplade till ek. Ett par exempel är fortsatt jobb med frihuggning av ek och plantering av ek. Ansökan är påbörjad 2019 kring ett nytt projekt efter LIFE Kinnekulle som heter LIFE restored. Det projektet handlar om restaurering av ek-miljöer.

Kommunikationsprojektet *Här finns liv

Projektet har lyft en mängd goda exempel i området med koppling till biologisk och klimatfrågor. Genom två app-spel får man på ett lekfullt sätt lära sig mer om Agenda 2030 och ta del av konkreta goda exempel på hållbara insatser i biosfärområdet. Kartspelet spelas framför ett 6 X 1 meter stort Kartspel och Superkraftspelet finns utmed naturstigen nära Läckö slott.

4.3 På vilka sätt är åtgärderna kopplade till eller integrerade med frågor som rör hållbar utveckling (t.ex. främja lokalt engagemang för att bevara den biologiska mångfalden på privata områden som används för andra syften)?

Biosfärföreningen deltar i ett projekt för att hitta en kommunikationsmodell för riskerna med invasiva främmande arter, som riktar sig till trädgårdsägare. Främmande arter är en följd av klimatförändringarna och ett växande hot mot den inhemska biologiska mångfalden. Att bekämpa skador och kontrollera dem kostar flera miljarder varje år i Sverige och privata trädgårdar är ofta en inkörsport. Projektet drivs av Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) och genomförandet sker i ytterligare två svenska biosfärområden. Götene kommun har erfarenhet av att kommunicera och bekämpa invasiva arter och deltar med den kunskapen i projektet.

I intervjun med en tjänsteperson på länsstyrelsen framkommer önskemål om att arbeta mer med de vanliga arterna i jord- och skogsbruket, samt med vattnet. En arena för detta är nätverket Naturnytta biosfär. Personen påtalar också att det är ett stort tryck på användning av marken av olika aktörer inom besöksnäringen och utövare av friluftsliv. Samverkan mellan länsstyrelsen, turistbolag, kommunala turistbyråer eller biosfärföreningen är viktigt. Ibland startar projekt upp i naturreservat och pågår utan dialog med länsstyrelsen vilket kan skapa onödiga konflikter. Ett bra exempel på samverkan är det nystartade projektet 2020 om hållbar besöksnäring i Vänerskärsgården.

Se mer i kapitel 4.2 för exempel på hur vi främjar lokalt engagemang genom till exempel Bioblitz, biosfärstipendium och projektet Här finns Liv.

”Från min horisont är grandidén med biosfärområdet ett instrument för att jobba vidare med ekosystemtjänster i hela biosfärområdet inte bara i skyddade områden.”

Naturvårdsförvaltare Länsstyrelsen Vänerskärgården med Kinnekulle

4.4 Hur bedöms genomslagskraften hos de åtgärder eller strategier som används? (Beskriv metoderna och vilka indikatorer som tillämpas.)

Generellt finns det god kännedom om biosfärområdet och förtroende för biosfärkontoret och biosfärföreningen hos beslutsfattare, lokala aktörer och allmänhet. Området har även fått uppmärksamhet från lokala, regionala och nationell media för det som är gjort under de gångna tio åren.

Några exempel:

- Biosfärområdets legitimitet bekräftas genom att biosfärområdet är en del i kommunernas långsiktiga beslutade planer. Se 2.4.1
- Naturum Vänerskärgården och Vänermuseet är informativa och pedagogiska nav för att sprida kunskap om biosfärområdet och om Agenda 2030.
- Flera konferenser har ägt rum i biosfärområdet. Bland annat EuroMAB 2011, en nationell fiskekonferens och en nationell konferens för kommuner som ingår i biosfärområden.
- Stora arealer har blivit naturreservat och Natura 2000 tack vare en god dialog och samverkan mellan myndigheter och markägare.
- Biosfärområdet var i Sverige pionjärer när det gällde hållbar turism. Biosfärleder för cykling och vandring, båtleder med skyltning med mera har skapats till nytta för alla invånare och tillresta besökare. En bra grund för fortsatt utveckling av hållbar turism är lagd.
- Biosfärområdet har ingått i flera forskningsprojekt samt att biosfärkontoret tagit emot studenter för kortare eller längre tid.
- Inom biosfärområdet finns ElectriVillage med sin världsunika satsning på solcellsdriven vätgastankstation. Satsningen är ett steg av flera för att verka som ett modellområde för hållbarhet på olika plan i samhället. ElectriVillage är ett exempel på effekt av Unescos biosfärutnämning.
- En positiv dialog och utvecklingen av kunskap och metoder inom fiskerinäringen har lett till att gå från hållbart fiske till MSC-certifiering. Fisket i Vänern var utan några förändringar

redo att accepteras inom MSC:s regelverk. Fördelarna är många- det är tydligt för kunderna att kunna välja hållbara produkter och det är ekonomiskt lönsamt för yrkesfiskarna att agera hållbart.

- Tack vare redan utvecklat hållbart arbete innebar MSC-certifieringen fördelar för köparna som med den tydligt kunde se hållbarhetsfaktorn, men det innebar också positiva effekter för yrkesfiskarna tack vare väl utfört arbete och certifieringen.

”Man har bland yrkesfiskarna konkret diskuterat hållbart fiske och msc-märkt certifiering. I mitt nya jobb träffade jag dem igen och då hade de ett möte om löjrommen. Om de ska certifiera den finns det risk att myndigheter kommer säga att de inte ska fiska den -”då ska vi inte göra det heller”, sa fiskarna. Projektet gav ett ökat värde på löjrommen och fisket blev mer effektivt. Yrkesfiskarna samverkar nu – tidigare konkurrerade de - nu har de bildat en organisation.”

Mångårig medarbetare på biosfärkontoret

4.5 Vilka är de viktigaste faktorer som har påverkat (i positiv eller negativ riktning) naturvårdsinsatsernas framgång i hela biosfärområdet? Med tanke på de erfarenheter och lärdomar som har dragits under de senaste tio åren, vilka nya strategier eller metoder kommer att vara mest verkningsfulla för att främja hållbar utveckling?

Enligt nätverket Naturnytta biosfär är kommunala strategier och dess genomförande en av de viktigaste faktorerna för naturvårdsinsatsernas framgång i hela biosfärområdet. Kommunerna har bättre strategier idag än för tio år sedan. Götene kommun hade önskat att biosfärföreningen var mer närvarande där. Till exempel att biosfärkontoret fanns på plats i kommunerna exempelvis var tredje vecka. En idé finns om att skapa ett biosfärrum på Kinnekulle. Kontinuitet är viktigt så att det ständigt hålls liv i frågorna. Kommunerna hade kunnat bidra mer om de involverades mer, ett exempel är biosfärutmaningen.

Lidköpings kommun har gjort en bra lokal strategi, som skulle kunna kommuniceras mer som en biosfärstrategi. Götene kommun likaså. Kommunerna har agerat lokalt var för sig på bra sätt kring hållbarhet, men många gånger har det inte stämts av med biosfärföreningens mål. Ett förslag från nätverket är att göra en gemensam rapport vartannat eller vart tredje år. Detta för att öka möjligheterna att se vad som blivit bra och vilka resultat som uppnåtts. Gemensam analys och reflektion ger en gemensam grund att jobba utifrån.

Länsstyrelsens grundläggande arbete lyfts också fram av nätverket som något som gett en väldigt bra grund. Det är mycket viktigt med samverkan mellan länsstyrelsen, markägarna och kommunerna. Det är en viktig lärdom från metoden som användes under projektet LIFE Kinnekulle.

Från länsstyrelsens horisont har länsstyrelserna och kommunerna kunnat jobba vidare

bra med den gemensamma skötseln i de skyddade områdena. Götene kommun har till exempel tagit beslut att bedriva hyggesfritt skogsbruk.

Enligt nätverket Naturnytta biosfär kommer erfarenheter och lärdomar från de senaste tio åren att vara mycket verkningsfulla för att främja hållbar utveckling. Till detta hör nya strategier, metoder och samverkan till exempel genom nätverket. Tack vare detta kan nya projekt och samarbeten växa fram.

När det gäller vad biosfärföreningen kan bidra med för att främja hållbar utveckling, och vilka andra aktörer som behöver vara med, svarar nätverket Naturnytta biosfär och intervjupersoner så här:

- De som jobbar med **besöksnäring** har en viktig roll.
- **Myndigheter som Skogsstyrelsen** eftersom det behövs en plan för ett hållbart skogsbruk med mer hyggesfritt och mer med löv särskilt med tanke på anpassning till klimatförändringarna och bevarandet av den biologiska mångfalden. Kyrkan äger mycket mark och borde också vara med i samarbetet.
- **Planarkitekter och bygglovshandläggare i kommunerna** har också viktiga funktioner. Det är viktigt att få in ekosystemtjänster i planprocesserna så att till exempel kompensationsåtgärder blir prioriterade. Det pågår på en del håll men kan behöva säkerställas ytterligare.
- **Hembygdsföreningar och Lantbrukarnas riksförbund LRF** är aktörer som nämns som viktiga att samarbeta med.
- För att sprida kunskap lyfts **biosfärambassadörerna och miniambassadörerna** som mycket viktiga aktörer i sammanhanget. Det framhävs hur viktiga barnen är.
- **Biosfärföreningen** är en pådrivare som organiserar och ser till så att alla som behöver det får tillgång till ny och aktuell kunskap. Kontakterna med forskningsvärlden framhålls som mycket viktig funktion för biosfärområdet.

Effekter av biosfärföreningens insatser

Många tusen människor har nåtts med kunskap och folkbildning tack vare biosfärföreningens insatser under de gångna tio åren.

“Man får vara lyhörd för de omständigheter som råder i varje specifikt fall. Bygga broar är biosfärområdets uppgift och metod. Det gäller att hitta ett sätt att se varandra som resurser. Ofta uppstod konfliktsituationer – då försökte vi fungera som en neutral arena. Till exempel frågan om vindkraft. Folk var irriterade från båda håll – där försökte vi hitta fram och se saken från flera håll. Att biosfär har en brobyggande funktion och att biosfär i sig är en neutral arena. Det har ofta varit en tillgång att stå utanför myndighetsrollen.”

Medarbetare i biosfärföreningen under många år

Nätverket Naturnytta biosfär lyfte fram en önskan om att biosfärföreningen ska jobba vidare med biosfärlederna och med hållbart resande tillsammans med dessa aktörer:

- Västtrafik, Trafikverket, Destinationsbolaget Läckö Kinnekulle AB, Turistorganisationen i Mariestad, Naturskyddsföreningen, Friluftsförbundet, skolorna, hembygdsföreningar, företag, privata aktörer och markägare.

Effekter av biosfärföreningens insatser

Biosfärföreningens funktion som länk mellan olika aktörer i samhället har bidragit till många projekt och utvecklingsinsatser.

4.6 Övriga kommentarer/iakttagelser ur biosfärområdesperspektiv.

En viktig sak som framhålls av nätverket Naturnytta biosfär är att biosfärföreningen framledes ska kunna jobba vidare med biotopkarteringar och liknande. Till exempel jobba med gräsmarkerna i kraftledningsgator och intill åkermarker för att binda ihop större och mindre öar. En annan sak som efterfrågas från vissa håll är ett hyggesfritt skogsbruk. Biosfärföreningen anses vara lämplig för att skapa arena för samverkan mellan naturvård och kulturvård.

En ny LIFE-projektansökan är initierad och det är Länsstyrelsen i Stockholm och Östergötland som driver detta. Flera olika länsstyrelser är med i det. Fokus är på habitat med ek och områden som inte restaurerades i LIFE Kinnekulle 2002-2007. Det är Munkängarna, Hjelmsäter och Västerplana Storäng och Halla. Planerade åtgärder är exempelvis frihuggning, mulmhoklar (stora lådor som man fyller med flis och spån) för att skapa miljöer för insekter, svampar med mera, snabba på utvecklingen mot håligheter i ekar genom att skada yngre träd. Ansökan ska skickas in våren 2020 och besked kommer under hösten.

Att jobba med värdefulla barmiljöer med tall längs hela Vänerkusten är också viktigt framöver.

Ny reglering av Vänern som tillåter större fluktuationer är en viktig naturvårdsfråga för biologisk mångfald samt för friluftsliv och turism.

”Det finns unika värden på Kinnekulle som inte överlever utan hjälp. Vi måste stötta den biologiska mångfalden – det är det som är att bygga grön infrastruktur.”

Naturvårdsstrateg Länsstyrelsen Västra Götalands län

5. UTVECKLINGSFUNKTIONEN

[Detta gäller program/verksamheter/åtgärder som inriktar sig på hållbarhetsfrågor på samhällsnivå men även de som påverkar den enskilda individens försörjning, däribland ekonomiska trender i olika sektorer som ger upphov till behov av innovation och/eller anpassning, de huvudsakliga anpassningsstrategierna som genomförs i biosfärområdet samt insatser för att utveckla särskilda områden som turismen för att komplettera och/eller kompensera för förluster på andra marknader, minskad sysselsättning och minskat samhälleligt välbefinnande under de senaste tio åren.]

5.1 Beskriv kort de allmänna trenderna under det senaste decenniet i varje huvudsektor i biosfärområdets ekonomiska bas (t.ex. jord- och skogsbruksaktiviteter, förnybara resurser, ej förnybara resurser, tillverkning och byggnation, turism och andra servicenäringar).

Fisket

Trenden är att antal yrkesfiskare minskar. Däremot har samverkan mellan yrkesfiskarna blivit bättre när det gäller fisket som en konsekvens av Fiskeområde Vänerskärgrården. Fler ser möjligheterna med samarbete och det är bra att kollegorna får kunder.

Jordbruket

Trenden är att allt fler jordbrukare numera odlar ekologiskt, särskilt i Götene kommun. Betesmarker hålls öppna efter det stora LIFE-projektet som genomfördes på Kinnekulle. Det projektet var också det som ledde fram till ansökan till biosfärområde. Det har främst varit länsstyrelsens naturförvaltning som jobbat intensivt för samverkan mellan myndigheter och markägare för att hjälpa till med att behålla de värdefulla gräsmarkerna med hjälp av jordbrukarna.

Skogsbruket

Skogsbrukets fragmentering av skogslandskapet har fortsatt men klimatfrågan har gjort att det finns öppningar för mer varierad trädslagsblandning i skogsbruket. Kurser i hyggesfritt skogsbruk har börjat hållas i biosfärområdet.

Tillverkning, förnybara resurser och byggnation

Det finns ett stort antal tillverkningsföretag i biosfärområdet och byggnationen har ökat betydligt det senaste decenniet. Det är bostadsbrist i stora delar av landet och man har lokalt mött detta genom ett antal nya områden för nybyggnationer.

En tydlig trend är att man alltmer väger in hållbarhetsaspekter. Detta syns tydligt genom till exempel val av material och fordon inom både tillverknings- och byggbranschen. Det finns också betydligt fler solcellsanläggningar i biosfärområdet nu än för tio år sedan. I Mariestad byggs en förskola i kommunens regi som kommer att få större delen av sitt energibehov via solenergi som lagras i vätgas. Aktiviteter som inte alltid syns tydligt utåt, men som aktivt pågår, är val av andra energieffektiva lösningar. Företagen

“De företag som inte ställer om till att bli miljösmygga

kommer inte finnas kvar om tio år.”

Kommun råd

investerar också i social hållbarhet. Sistnämnda kan handla om insatser för en välmående personal och sponsring till idrottsföreningar och andra samhällsinsatser. Fler exempel är dialoger och samverkan i näringslivskluster kring cirkulära system med minskat spill samt återbruk.

Ett konkret företagsexempel som ställer om till fossilfritt är det stora pappersbruket Metsä Tissue i Mariestad som är en betydande arbetsgivare på orten med sina 360 anställda. Bland annat tillverkar bruket toalettpapper. Utöver att ställa om till fossilfritt gör företaget fler hållbara insatser. Överskottsvärmen utnyttjas till exempel fullt ut till fjärrvärme för Mariestads invånare, en process som också genererar el. Ett konkret exempel inom kommunerna är Mariestad som har investerat 90 miljoner på att energianpassa alla sina hus. Detta har fötts genom hållbarhetstankar och genomförts utifrån politiska beslut.

Besöksnäringen

Generellt finns en trend i det svenska samhället som pekar på att människor vill semestra mer aktivt genom till exempel vandring och cykling. En annan trend är ökade möjligheter inom kunskapsturismen. Ett exempel på kunskapsturism i biosfärområdet är den världsunika satsningen på vätgasstation och solcellspark med ElectriVillage i Mariestad. Denna har fått uppmärksamhet och besök från olika delar av världen. Det pågår också en etablering av Platåbergens geopark i området. Denna kan ses som ett starkt bidrag till kunskapsturismen. Inom geoparken kan besökarna lära sig om geologin och den många miljoner års historia som gömmer sig på platser som kalkstensbrottet i Kinnekulle och Qvarnstensgruvan i Lugnås.

Ett bestående besöksmål är Läckö slott som årligen har runt 300 000 besökare. Här möter besökaren slottsbyggnaden med dess skatter och späckade sommarprogram. Slottet ramar in av en slående naturskatt med kulturlandskapet på Kållandsö som möter kobbar och skär och ett rikt naturliv. Naturum Vänerskärgrården Victoriahuset är också ett starkt turistmål. Det har en fast utställning om biosfärområdet. Biosfärområdet finns också representerat utomhus i närheten till slottet med Superkraftspelet som kan spelas utmed naturstigen. Götene och Kinnekulle har också goda besökssiffror med kalkstensbrottet, upplevelser som Vårrundan och Returrundan där lokal konst och skapande står i fokus. Mariestad har likaså mängder av besökare bland annat tack vare sin gästhamn mitt

inne i staden och närheten till Sjötorp och Göta kanal. Biosfärområdet lever upp starkt under semestermånaderna.

Det finns en mängd turistföretag i biosfärområdet som är inriktade på hållbara aktiviteter och upplevelser för turisterna. Bland annat finns biosfärambassadörer och biosfärmedlemmar som är turistföretagare, vilka alla kan berätta om biosfärområdet. Det finns ett biosfärhotell i Mariestad som genomsyras av olika hållbarhetsaspekter. Genom ett biosfärprojekt har vandringsled och cykelled skapats, vilka

bäddar för ökad turism.

Övrigt En önskan finns att biosfärföreningen kan vara behjälplig med att söka projektmedel för att utveckla innovationer.

”Nu märker jag ett nytt sätt att diskutera när vi fått begrepp som ’planetens gränser’. Planeten är förutsättningarna – det livskraftiga levande samhället är målet. Världen har kommit ikapp.”

Tidigare koordinator Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle

5.2 Beskriv turistnäringen i biosfärområdet. Har turismen ökat eller minskat sedan nomineringen eller den senaste utvärderingen? Vilka nya projekt eller initiativ har företagits? Vilka typer av turismaktiviteter? Vilken effekt har dessa aktiviteter fått på biosfärområdets ekonomi, ekologi och samhälle? Finns det några undersökningar som granskar huruvida utnämningen av området till biosfärområde har påverkat antalet turister? Ange bibliografisk information om eventuella undersökningar och/eller bifoga en papperskopia.

Turismen har ökat betydligt i biosfärområdet de senaste tio åren. Det har genomförts en rad projekt och initiativ inom biosfärområdet för att se på möjligheter och för att genomföra aktiviteter för att stärka turistnäringen på ett hållbart sätt. När det gäller turistföretagarna så är medvetenheten när det gäller hållbarhet större idag än för tio år sedan. Det finns en lite bredare syn på vad det innebär att ha en hållbarhetsprofil. Tidigare togs kanhända mindre steg som att starta med sopsortering eller att byta till ekologisk fil, nu pekar trenden på större förändringsinitiativ. Turistorganisationerna är aktiva när det gäller omvärldsanalys och genomförande av projekt som stärker turismen. Inom projekten samverkar man då med turistföretagen och andra som berörs.

Biosfärföreningen har också engagerat sig i dessa frågor. Projektarbete har lett till att det finns en skyltad biosfärled som sträcker sig genom hela biosfärområdet. Denna är fin för vandring och är också anpassad för cykling och ridning. Vandringsleden är 136 km lång. Även skyltade båtleder har skapats. På flera håll utvecklas nya vandringsleder av olika aktörer, bland annat på Torsö, som är Väners största ö. Länsstyrelsen har ett stort antal vandringsleder genom naturreservaten som de förvaltar.

Att ta sig till området hållbart med kollektivtrafik är möjligt – men kollektivtrafiken är gles. En allmän trend är att tåget har blivit ett mer populärt alternativ till följd av de globala utmaningarna med klimatförändringarna. Genom biosfärområdet går Kinnekullebanan som utsågs till Sveriges vackraste tågsträcka år 2018.

Effekter av biosfärföreningens insatser

Biosfärföreningen var tidiga med att se möjligheter, bjuda in till nätverk och skapa utveckling inom hållbar turism.

Tiden upplevs nu mogen för att ta ännu ett kliv framåt inom hållbar turistnäringen. Därför kommer turistorganisationerna, biosfärföreningen och företag samt föreningar att bygga vidare på tidigare projektresultat och forskning i biosfärområdet. Ett nytt projekt startar våren 2020 för att utveckla de befintliga cykel- och vandringslederna, skapa tydliga entréer, kommunicera reseförslag och ge ökad tydlighet för invånare och besökare om de hållbara alternativ som finns att uppleva.

”Att ta del av tidigare projekts erfarenheter är en styrka. I det projekt vi startar nu har vi gjort ett grundarbete med förankring. Både med turistorganisationer, föreningar, företag och andra berörda. De som praktiskt jobbar med projektet är också experter inom besöksnäringen och det ger en garant för att det finns en långsiktighet efter att projektet är slut.”

Koordinator för Biosfärområde Vänerskärgrården med Kinnekulle

Forskning om samspelet mellan turism och hållbar utveckling, utförd vid Karlstads Universitet, visar bland annat dessa reseanledningar till biosfärområdet:

- Äventyret. Att ha lite att prata om över en fika på jobbet.
- Landskapet. Vackert, kontraster till staden.
- Ideologi. Nära, inom Sverige, miljön. Vill visa barnen landskapet och att man inte måste resa till Gran Canaria.
- Funktion. Uppleva olika dimensioner av landskap, njuta av ledigheten. Lärandet och informationen är väldigt viktig del på platserna man kommer till. Det kan också handla om nostalgi, minnen. Sport. Löpning. Cykling. De flesta visste inte att de var i biosfärområdet. En del föredrar en aktiv semester vilket går bra att ha i området.

Forskningen visar också att bland turisterna som intervjuats så är många intresserade av naturen, vad den betyder och vad kan man göra i den. Vissa har inte rest till biosfärområdet därför att det har en utnämning. En del trodde att allt var skyddat på något sätt i ett biosfärområde. Många kände inte till biosfärområdet. De flesta hade tankar om att vara hållbara resenärer, men andra faktorer avgjorde hur de verkligen gjorde.

Se länkar till publikationer och forskning av Fredrik Hoppstadius vid Karlstads Universitet i kap 9.7

5.3 Beskriv i aktuella fall andra viktiga sektorer och näringar, t.ex. jordbruk, fiske, skogsbruk. Har de växt eller krympt sedan nomineringen eller den senaste utvärderingen? Vilka slags nya projekt eller initiativ har företagits? Vilken inverkan har de haft på biosfärområdets ekonomi och ekologi och på dess biologiska mångfald? Finns det några undersökningar som granskar huruvida utnämningen till biosfärområde har påverkat frekvensen av dessa aktiviteter? Ange i förekommande fall bibliografisk information om dessa undersökningar och/eller bifoga en papperskopia.

Antalet jordbruksföretag har minskat men den brukade arealen är densamma. Antalet betande nötkreatur och får har minskat vilket påverkar den biologiska mångfalden. På grund av strängare krav på djurstallar och dålig lönsamhet har framförallt jordbruk med mjölkproduktion haft det svårt och den sortens verksamheter har därför minskat. Importen av livsmedel från utlandet har ökat och Sverige är endast självförsörjande på ett fåtal livsmedel. De senaste tio åren har fler jordbruk investerat i vindkraft och biogas.

Skogsbruket har samma omfattning som tidigare men har under senare år lokalt fått stora problem med angrepp av granbarkborre vilket påverkar lönsamheten. Brukandet är i viss mån eftersatt när det gäller röjning. Fler och fler skogar har ökat inslag av blandskog med både löv- och barrträd vilket ger en ökad förutsättning att klara av klimatförändringarna. Skogen får allt mer uppmärksamhet när det gäller sin förmåga att lagra koldioxid.

Både jord- och skogsbruket kommer att ha avgörande roller när det gäller vår framtida mat- och energiförsörjning.

Antalet yrkesfiskare har minskat men deras identitet och samarbete har stärkts av projekten inom Fiskeområde Vänerskärgråden.

5.4 Vilken nytta har lokalsamhället av ekonomiska aktiviteter i biosfärområdet?

Under den senaste delen av tioårsperioden har kunskapen om hållbarhet och biosfärområdet ökat markant i samhället. Såväl stora som mindre företag har numera ofta en miljöplan för sin verksamhet. Kunderna ställer också krav på hållbara produkter och tjänster utifrån ekologiska och sociala perspektiv. Genom att driva företag i ett biosfärområde finns möjlighet att addera biosfärutnämningen i sin miljöprofil. Företag beskriver alltmer att biosfärområdet är en utmärkt arena för att diskutera hållbarhet och för att knyta nya kontakter.

I början av tioårsperioden upplevde biosfärföreningen det som svårare för invånarna att ta till sig de värden som Unescos biosfärutnämning kunde medföra. Med begränsade resurser och avgränsade projekt blev biosfärområdet väl känt för intressenter, medverkande i projekten och några fler. Allmänheten var dock svårare att nå. Artiklar och informationstillfällen spred kunskap om biosfärområdets roll som ett av världens modellområden för hållbar utveckling, men det var fortfarande svårt för många att ta till sig vad biosfärutnämningen innebar.

“Det blev för mycket av stora visioner och internationellt arbete och för lite av det handfasta konkreta i den egna närmiljön. Vi hade svårt att ta ner de här visionerna så att folk kände att det angår oss, här får vi utdelning. Känsla av att man kanske inte förstår – vackra ord och lite handling.”

Medarbetare under många år i biosfärföreningen

Idag är det mer allmänt känt att i hållbarhetsarbete ekologiskt och socialt ofta också är ekonomiskt smart att investera i. Även när det kommer till internationella kontakter beskrivs fördelarna med att som företagare finnas eller etablera sig i ett biosfärområde. Biosfärföreningen har därför tagit fram en logotyp som företag kan använda för produkter producerade i biosfärområdet. Företaget och produkten ska uppfylla vissa krav när det gäller hållbarhet, för att få använda logotypen. Ett företag som använder den är Hjelmsäters egendom som tillverkar bio- kol av restprodukter från Kinnekulleområdet.

Utnämningen till biosfärområde kan även ha betydelse när det handlar om investeringar i befintliga företag eller nya etableringar. Att en kommun tydligt visar upp att man finns i Unescos modellområde för hållbar utveckling kan ses som attraktivt för företag. Det kan handla om etableringar och kompetensförsörjning. Ett starkt lokalt näringsliv kan i sin tur leda till nya arbetstillfällen och fler nya invånare. Det är saker som är mycket viktigt för att behålla både den privata och offentliga servicen i biosfärområdets tre kommuner. Hur man kommunicerar att vara del av Unescos biosfärnätverk har man tagit sig an på olika sätt i de tre kommunerna. I Mariestad har man en världsunik solcellsdriven vätgastankstation vilket gett effekter som ökad stolthet, attraktivitet och uppmärksamhet i en tid då omställningen till fossilfritt behöver gå snabbt. I samband med föredrag och presentationer av satsningen finns Unesco-utnämningen alltid med. Samma sak gäller vid andra kommunikationstillfällen som Mariestads kommun gör, som i arbetsannonser och inom turismfrågor.

Kommunernas engagemang för biosfärområdet har tagit lite olika vägar i de tre kommunerna över åren. Lidköpings kommun marknadsför sig sedan flera år med stark hållbarhetsprofil. Mariestads kommun har med biosfärområdet som en av fem byggstenar i sin vision och agerar starkt i enlighet med detta. Ett exempel är den världsunika satsningen med en soldriven tankstation för vätgas. Götene kommun har en stark attraktionskraft med Kinnekulle och sitt fantastiska natur- och kulturlandskap. I Götene visar man också en tydlig styrka med sin lokala och starka samverkan, inte minst inom näringslivet.

“Vätgas hade vi inte satsat på om det inte var för biosfärutnämningen.”

Kommunalråd i Mariestad

På gång

Maj

[Funderar du på export?](#)

14 maj @ 07:30-09:00

[Informationsträff Starta eget](#)

15 maj @ 18:00

[Näringsliv och idrott i Världsklass!](#)

21 maj @ 11:00 - 14:00

Biosfärområdet tagit fram en kort film som passar utmärkt för alla hållbarhetsmedvetna företag och organisationer att visa för kunder och besökare på websidan och vid företagspresentationer.

Bli medlem i Tillväxt Lidköping

TILLSAMMANS GÖR VI LIDKÖPING STARKARE

▶ *Tillväxt Lidköpings uppmaning i sitt nyhetsbrev till sina företagsmedlemmar att använda biosfärområdets film 2019.*

En god ekonomi för samhällena i biosfärområdet handlar till stor del om kommunernas invånarantal och skatteintäkter. Det innebär att det är av stor betydelse att invånarna aktivt väljer att stanna kvar och inte flytta till storstäderna. Trivs invånarna, och om de är stolta, kan även fler människor attraheras att flytta till biosfärområdet. Turismen skapar också intäkter. Möjliga intäkter i lokalsamhällena handlar också

mycket om att behålla företag på orterna, samt att skapa goda förutsättningar för, och lyckas med, att attrahera nyetableringar. Allt detta bör ses i en kontext av att Sverige liksom resten av världen har en stark urbaniseringstrend. Unescos biosfärutnämning kan vara till nytta för ekonomisk hållbarhet i biosfärområdet. Unesco-utnämningen kan det bidra till ökad stolthet för de hållbarhetsprojekt som genomförs. Marknadsförs den kontinuerligt och smart finns också möjligheter till ekonomisk vinning i en tid där allt fler företag fått upp ögonen för fördelarna med hållbara produkter och tjänster.

Effekter av biosfärföreningens informations- och uppsökande insatser

Idag känner 60 % av invånarna till biosfärområdet och 60 % av medlemmarna är företag och organisationer.

Genomförda besöksnäringens företag har genererat vandrings- och cykelleder. De har också gett kunskap om hur man som företagare kan jobba med hållbarhet. Det är i denna typ av företag biosfärföreningen kan se de mest direkta effekter i form av ökad sysselsättning och ökade intäkter. Exempel på resultat från projektet Ekoturismdestination Vänerskärsgården med Kinnekulle som pågick under 2009-2012:

- 10 av 14 företag ökade antalet gäster under projektperioden.
- 9 av 14 företag ökade sin omsättning under projektperioden.
- 8 av 14 ökade sin lönsamhet under projektperioden.
- 6 av 14 ökade sysselsättningen i sin verksamhet, 1 företag minskade den.
- 1 nytt företag bildades och ett företag köptes upp av en annan aktör i nätverket istället för att läggas ner.
- 12 av 14 företag fick positiv uppmärksamhet från besökare för sin eko-satsning.

- 12 av 14 företag ansåg att projektet bidrog till utveckling av sina verksamheter.

Biosfärföreningen i sig självt har också genererat en mängd besökare i form av studiebesök för att ta del av exempelvis biosfärkontorets verksamhet.

5.5 Hur bedöms genomslagskraften hos de åtgärder eller strategier som används? (Beskriv metoder och indikatorer.)

För att hela biosfärområdet ska utvecklas och vara ett av världens modellområden för hållbar utveckling är det viktigt att se den samlade genomslagskraften som alla olika parter i biosfärområdet genererar. Biosfärföreningens roll är att agera genom metoden IMPA; Inspirera, mäkla, processleda och agera arena. Det arbetssättet är till för att koordinera och bidra till allas delaktighet i modellområdets utvecklingsprocesser. De olika aktörerna som finns i biosfärområdet skapar varierande hållbarhetsinsatser utifrån sina förutsättningar och ambitioner. Därför har de olika åtgärder, strategier och verktyg för att mäta sina resultat. Att skapa en totalt rättvisande bild över helheten är därför svårt. Det finns dock nedslag som har gjorts, och görs, för att skapa bilder av effekterna och resultaten.

En betydelsefull del av biosfärbetet handlar om att bidra till kommunernas hållbarhetstankar och insatser. Det gör biosfärföreningen genom metoden **IMPA:**

I nspirera – till aktiviteter för omställning till Agenda 2030 och det hållbara samhället

M äkla – inom olika nätverk för att bidra till att människor och funktioner når varandra

P rocessleda – ställa frågor, lyssna, omvärldsbevaka, stärka så att utvecklingen går framåt

Bedömning av genomslagskraft hos biosfärföreningen

Genomslagskraften av biosfärföreningens åtgärder och strategier mäts och följs upp genom föreningens vision, mål med indikatorer. Ett konkret exempel som visar på föreningens genomslagskraft är medlemmarnas engagemang. Bland biosfärföreningens medlemmar är 60 % företags och organisationer. (2020). Andra mätbara indikatorer är antalet förfrågningar till biosfärkontoret om projektsamverkan, studiebesök och föredrag.

Mätningar sker också på fler sätt. Inom nya forskningsresultat från Göteborgs universitet och Högskolan i Gävle, ”Min plats i biosfären”, visade resultatet att omkring 60 % av biosfärområdets invånare känner till biosfärområdet.

Biosfärföreningen arbetar också med olika projekt, som har olika indikatorer vilka

tydliga projektresultaten. Kommunikationsprojektet Här finns liv avslutades i årsskiftet 2019/2020 och uppnådde resultat där mer än 100 000 tagit del av utställningen. Dessutom nåddes mer än 650 000 personer genom artiklar, websida, film och sociala media.

Biosfärföreningen arbetar aktivt med folkbildning och kommunikation. Det sker genom föreläsningar, i sociala media och tips till lokala tidningar om olika hållbarhetsaktiviteter. Bedömningen av genomslagskraften sker bland annat genom antalet personer i publiken samt i statistik i sociala media. Facebookinläggen når många gånger flera tusen personer.

Genomslagskraften av biosfärföreningens insatser visar sig också genom en stor mängd förfrågningar till biosfärkontoret om studiebesök, föredrag och samverkan av olika slag. Mer svårsmåttbara signaler om genomslagskraft visar sig till exempel när biosfärföreningen ser allmänheten agera hållbart eller när näringslivet kliver fram och berättar om biosfärområdet i media. Andra exempel på genomslagskraft är när kommunerna tydligt agerar i linje med FNs globala mål i Agenda 2030 och beskriver Unescoutnämningen i lokala, nationella och internationella sammanhang.

Bedömning av genomslagskraft hos biosfärområdets kommuner

Kommunerna är av yttersta vikt för genomslagskraften i omställningen till det hållbara samhället. Engagemanget från kommunernas politiker och tjänstepersoner väger därför tungt. Kommunernas resultat mäts genom deras konkreta verktyg i form visioner och mål, styrkort eller planer och kommunerna är starkt målstyrda utifrån politiskt fattade beslut. Kommunerna uppger ofta i styrande dokument att de ingår i ett biosfärområde.

Det har under de tio åren ibland visat sig vara starkt personberoende, huruvida man valt att lyfta fram Unescos biosfärutnämning i olika sammanhang eller ej. När politiker gett tjänstemän tydliga mandat och uppdrag att arbeta med hållbarhetsfrågor blir det dock tydligt att insatserna kan ge stora effekter. Det kan handla om till exempel kommunikation, skolor, turism, näringsliv, handel, samhällsbyggnad, omställningen till fossilfritt eller andra utvecklingsinsatser.

Exempel på genomslagskraft hos företag och organisationer

En del företag arbetar mot den internationella marknaden. I Götene finns företaget Semper som beskriver att det finns ett stort värde i att berätta om biosfärområdet i internationella affärssammanhang. Semper är också tydliga i sin hållbarhetsrapport om att man bidrar till Agenda 2030 och att man ingår i Unesco Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle.

En av biosfärområdets GULLD-medlemmar är Länsförsäkringar Skaraborg. De bidrar genom sitt medlemskap till biosfärområdets GULLD-fond som delar ut pengar till hållbara projekt eller insatser.

Fler och fler företag har agerat i mer hållbar linje under de senaste tio åren, både i biosfärområdet och i andra delar av

Sverige. Biosfärföreningen ser en tendens, att man inom biosfärområdet vill vara med i omställningen till det hållbara samhället. Goda initiativ föder ofta fler goda initiativ. Ett exempel är ElectriVillage där kommunen och näringslivet har gjort tydliga avtryck. De goda förutsättningar som man har skapat tillsammans har stora möjligheter att attrahera ytterligare kompetens och försörjning till biosfärområdet. I samband med satsningarna har fler företag inspirerats att se över sina verksamheter, omvärldsbevaka och investera i mer hållbara lösningar.

5.6 Ekonomiska utvecklingsinsatser i samhället. Vilka program finns för att främja omfattande strategier för ekonomisk innovation, förändring och anpassning i biosfärområdet, och i vilken utsträckning har de genomförts?

Biosfärföreningen, såväl som andra aktörer, söker pengar till olika projekt för att genomföra utvecklingsinsatser. Genom detta ökar de ekonomiska resurserna i biosfärområdet för att exempelvis ta fram modeller och jobba med hållbarhet. Ett exempel är kommunikationsprojektet *Här finns liv där kunskap spreds om Agenda 2030. En rad finansiärer bidrog till projektet där Skaraborgs kommunalförbund gick in med den största delen. Grevillis fond, John Hedins stiftelse och det statliga Naturvårdsverket var andra finansiärer. Några exempel på de mest förekommande stöden till biosfärföreningens projekt är landsbygdsprogrammet, havs- och fiskerifonden, lokalt ledd utveckling (leader), LONA (Naturvårdsverket), Västra Götalandsregionen och Skaraborgs kommunalförbund. Varje stöd har sin egen utvecklingsstrategi med syfte och mål för just de pengarna.

5.7 Lokala företag eller andra ekonomiska utvecklingsinitiativ. Genomförs några specifika miljövänliga alternativ för att ta itu med hållbarhetsfrågor? Vilka samband (om några) finns det mellan de olika aktiviteterna?

En rad insatser har genomförts lokalt inom biosfärområdet de senaste tio åren för att möta de globala utmaningarna. Insatserna är genomförda både inom privat och offentlig sektor och sker ofta i samarbete mellan de sektorerna. Även biosfärföreningen har varit mer eller mindre delaktig i det som är gjort.

Företagsexempel

På Hjelmsäter Egendom, på Kinnekulle, finns en av Sveriges få biokolsanläggningar. Här produceras högkvalitativt biokol som kan användas inom jordbruket och i trädgårdar för att binda koldioxid i marken, förbättra jordkvalitet, binda näring i jorden och därmed optimera skördar. Företaget har solcellsanläggning på ett tak samt elbilar vilket tillsammans med bioskolanläggningen ger ett gott exempel på omställning till det hållbara samhället. Detta ger en mängd studiebesök. Samverkan mellan företaget och biosfärföreningen sker på flera sätt.

En tankstation för flytande biogas startade i Götene 2019. Etableringen är resultatet av

att ett lokalt åkeri, Götene Kyltransporter, köpt in sex lastbilar som kör på flytande biogas och planen är att det ska bli fler lastbilar framöver. Ett antal stora livsmedelsföretag och mejerier är kunder till Götene Kyltransporter. Genom satsningen bildas därför en miljö- och hållbarhetsmässigt god kedja.

Gasums biogasanläggning i Lidköping som är Sveriges första storskaliga anläggning för produktion av flytande biogas. Restprodukten blir biogödsel som används på åkermark.

Lisas trädgård finns i Sjöängen i Mariestads utkant. Här sker odlingar och plantskolearbete med hänsyn till biologisk mångfald och hållbarhet. Utöver försäljning av grönsaks- och blomplantor är Lisa också del av Omställningsgruppen som är engagerad i klimatfrågan.

På naturum Vänerskärsgården Victoriahuset finns en restaurang som fått flera fina utmärkelser och som serverar lokalproducerad mat året om. I anslutning till restaurangen finns en fast utställning om Väneren och biosfärområdet.

Exempel på förenings- och kommuninitiativ

Lidköping är Fairtrade City sedan 2013. Det betyder bland annat att det finns ett antal butiker och caféer där man som konsument kan göra ett etiskt val. Det finns också flera arbetsplatser som erbjuder minst en Fairtrade-märkt eller motsvarande produkt till de anställda.

Mariestads golfklubb MGK arbetar för en hållbar miljö på flera sätt. Trots gediget arbete med att hålla gräset på toppnivå så visar mätningar på vattnet som kommer från anläggningen fina och giftfria resultat. Mariestads golfklubb är medlem i biosfärföreningen och har bi- hotell uppsatta på sin anläggning.

Lidköpings kommun styr sitt miljöarbete enligt den internationella standarden ISO 14001. Det som bedöms ha störst effekt och därför är prioriterade i dagsläget är avfall, elanvändning, energianvändning för uppvärmning, samhällsplanering, transporter, upphandling, utbildning och kommunikation samt kemikaliehantering.

“Det är viktigt att politikerna har varit med i biosfärbetet. Naturums tillblivelse är kopplad till biosfärutnämningen.”

Miljöstrateg Lidköpings kommun

Lidköpings kommun har också kontakt med invånarna genom att vara med vid olika arrangemang som till exempel Fridays for Future och genom att arrangera Pridefestival. På sociala media ges inspiration genom korta filmer som visar att Lidköpings kommun är en bra och hållbar plats att bo på.

Miljönär är en kommunikationskampanj från branschorganisationen Avfall Sverige som Lidköpings kommun använder. Syftet är att främja hållbar konsumtion och minska avfallsmängder. Invånarna uppmuntras att låna, laga eller återanvända saker istället för att köpa nytt. Utmärkelsen fungerar som inspiration för invånare, företag och andra organisationer. Det finns idag en rad butiker i Lidköping som har en dekal på sin butik som visar att man är s åkallad Miljönär. Budskapet är att man, genom att handla som en Miljönär, gör något bra för både plånboken och miljön.

Miljömålen i Naturen är en kommunikationsinsats där Götene kommun beskriver tolv av Sveriges antagna miljömål på olika miljömålsplatser i kommunen. Besökare på dessa platser kan få en uppfattning om miljömålen, innebörd, målsättning och hur man själv kan agera.

Världens första solcellsdrivna tankstation för vätgas finns i Mariestad. Det är Mariestads kommun via konceptet ElectriVillage som satsar på denna innovativa lösning. Kommunen har även ett antal bränslecellsbilar som drivs av vätgas. Genom kommunens satsning har även lokala företag utvecklat service och tjänster kring vätgas eftersom det är en ny marknad i Sverige.

Mariestads kommun har en vision för år 2030, bestående av fem hörnstenar. Dessa avser utgöra gemensamma ledstjärnor för politikens beslut och för kommunaltjänstemännens genomföranden.

“ Mariestad — internationellt modellområde

År 2030 har vi synliggjort biosfärnsområdets möjligheter som internationellt modellområde för hållbar utveckling; Vi har skapat förutsättningar för en hög livskvalitet på naturens villkor, där en trygg boendemiljö, ekoturism och entreprenörskap är viktiga inslag. Vi är en attraktiv kommun med stark växtkraft, såväl på landsbygden och i de mindre samhällena, som i stadskärnan.”

Ur Mariestad kommuns vision

5.8 Beskriv de (eventuella) viktigaste förändringarna uttryckt i kulturella värden (religiösa, historiska, politiska, sociala, etniska) och andra värden, om möjligt med åtskillnad mellan materiella och immateriella kulturarv.

(Jämför med Unescos världsarvskonvention från 1972 och Unescos konvention om det immateriella kulturarvet från 2003 [http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html respektive http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html]).

Gällande kulturlandskapet har det på Kinnekulle hållits mer öppna hagar och ängar idag än för tio år sedan, tack vare insatser som genomfördes i början av decenniet och som sedan fortsatt.

Under tioårsperioden har en stor mängd flyktingar kommit till Sverige. Detta innebar en stor förändring, inte minst för Götene som tog emot ett stort antal människor.

En upplevelse som delas av flera intervjuade personer i samband med utvärderingen är att perspektiven kring vad hållbarhet har blivit bredare under den gångna tioårsperioden. Under åren har mycket handlat om ekonomi och ekologi, men den sociala hållbarheten skulle kunna utvecklas betydligt.

5.9 Hur arbetar biosfärområdet för att stödja och verka för olika grupper i samhället? Vilka program/verksamheter i eller för biosfärområdet är inriktade på frågor som anställningsförberedelser och kompetenshöjande insatser, hälso- och sjukvårdstjänster och sociala tjänster samt frågor som rör social rättvisa? Vilket förhållande råder mellan dem och samhällets ekonomiska utveckling?

I Sverige och i biosfärområdet är hälso- och sjukvårdstjänster väl utvecklade och något som alla invånare har tillgång till. Inom kommunerna finns också funktioner inom skola och socialtjänst för att fånga upp barn och ungdomar i behov av hjälp med att stärka sin psykiska hälsa.

Biosfärföreningen arbetar med kompetenshöjande insatser som att arrangera föreläsningar, workshops och bidra till nya nätverk inom olika projekt. Över åren har dessa riktats mot olika målgrupper för att skapa en bredd när det kommer till biosfärområdets samhällsnytta.

Konkreta exempel på kompetenshöjande insatser och anställningsförberedelser är att biosfärkontoret har varit mentor hos nyföretagarcentrum. Föreningen har också tagit emot en rad studenter som gjort sin praktik på kontoret. Personalen föreläser även i skolor och hos föreningar om Agenda 2030 och biosfärområdet. Fler insatser är engagemang på jobbsökarmässor för nysvenskar där samverkan skett mellan biosfär, nyföretagarcentrum, arbetsförmedlingen, arbetsmarknadsenheten, kommuner och en mängd företag. Mässorna har bidragit till att ge nya kontaktytor och kunskap om det svenska samhället samt resulterat i goda siffror gällande antalet personer som kommit i sysselsättning antingen med studier eller genom arbete.

Biosfärföreningen har också arrangerat natur- och kulturaktiviteter för nysvenskar. Där har syftet varit att ge ökad inblick och känsla för Sverige och för biosfärområdets rikedom, traditioner och möjligheter. En del aktiviteter har handlat om att ge utlandsfödda kvinnor och döttrar möjligheten att testa aktiviteter som kan leda till föreningsengagemang. Insatserna har syftat till att ge nya upplevelser i det svenska samhället, stärkt självförtroende och ökad anställningsbarhet - komponenter som i sin tur också kan generera en ekonomiskt positiv samhällsutveckling.

Vänerskärsgården framkom det från yrkesfiskarna att de saknade kompetens inom olika områden som de i sin roll hade behov att stärka sina kunskaper i. Därför samordnade biosfärföreningen tillsammans med studiefrämjandet en utbildningsserie för yrkesfiskarna som genomfördes under en längre tidsperiod. Innehållet var bland annat bokföring, studiebesök om varumärke och produktutveckling, erfarenhetsutbyte inom

näringen. Utbildningarna stärkte yrkesfiskarna i deras roll och ett konkret resultat blev att yrkesfiskare bestämde sig för att gå samman för att varumärkesskydda löjrommen från Väneren.

5.10 Vilka indikatorer används för att bedöma effektiviteten av de aktiviteter vars syfte är att främja hållbar utveckling? Vad har dessa indikatorer visat?

Det fanns inte några övergripande indikatorer från tiden för ansökan.

I samband med att biosfärföreningen tog fram nya mål för åren 2019-2025 upprättades mätbara indikatorer kopplat till varje mål.

Det finns ofta indikatorer i de enskilda projekten där finansiärer bestämt indikatorn. Lidköpings kommun har tagit fram 50 indikatorer så kallade 2030 indikatorer.

För mer info, se 5.5

5.11 Nämn de viktigaste faktorer som (i positiv eller negativ riktning) påverkat utvecklingsinsatsernas framgång i hela biosfärområdet? Med de erfarenheter och lärdomar som har dragits under de senaste tio åren, vilka nya strategier eller metoder kommer att vara mest verkningsfulla?

Viktigaste framgångsfaktorerna för utvecklingens framgång i biosfärområdet är aktiva och konkreta steg framåt inom olika biosfärprojekt, kommunernas, näringslivets och andra verksamheters tydliga ageranden i hållbar riktning. Allt detta har kommit fram tack vare samtal och dialoger med invånare, barn, ungdomar, pedagoger, näringsidkare, tjänstemän och politiker.

Att arbeta med projekt och metoden IMPA har varit bra modeller och något som biosfärföreningen kommer att fortsätta med. Det är viktigt att få med så många olika aktörer och personer som möjligt som tar initiativ och gör saker i sina egna verksamheter. Tydliga steg framåt har tagits i samband med projektet Vänerlöjrom, konferenser, biosfärleden och kommunikationsprojektet *Här finns liv. Andra betydelsefulla faktorer har varit spridning av information och inspiration i lokala tidningar och sociala media.

Negativt har varit att arbetet med biosfärområdet tidvis har varit trögt i kommunerna och i kommunalägda företag. Unescoutnämningen skulle ha kunnat genomföra verksamheterna och kommunicerats mer tydligt via kommunerna vid det här laget. Det finns många bra hållbara insatser i de tre kommunerna, som med marknadsföring om

Effekter av biosfärföreningens insatser

Föreningar i hela biosfärområdet vill samverka med biosfärföreningen för att ge nysvenskar en god inkörsport i samhället.

Unescos biosfärutnämning skulle kunna öka attraktionskraften för potentiella hemvändare, kompetensförsörjning och etablerare inom hållbara näringar.

Nedan följer exempel på metoder, effekter och resultat som genererats direkt eller indirekt utifrån Unescos biosfärområdesutnämning

Vänerlöjrom

Vänerlöjrom är idag ett uppskattat varumärke och lokal delikatessprodukt som stärker den lokala fiskerinäringen. Märkningen är ett resultat av biosfärföreningens arbete.

Tack vare den höga kvalitén och fiskerinäringens fina arbete kan invånare och besökare njuta av fantastiska smakupplevelser.

Biosfärleden

Biosfärleden är 136 km lång och stäcker sig genom hela biosfärområdet. Den utgör värdefulla möjligheter till rekreation och hållbar turism i biosfärområdet genom vandring och cykling. Man kan bland annat ta sig till olika delsträckor med Kinnekullebanan – en tåglinje som år 2018 utsågs till Sveriges vackraste tågsträcka. Biosfärleden togs fram genom biosfärföreningens projektledning och stärks kontinuerligt tillsammans med turismorganisationerna i biosfärområdet efter en gemensam förstudie ledd av biosfärföreningen.

Här finns liv

Här finns liv är ett kommunikationsprojekt som år 2018-2019 spred kunskap om Agenda 2030 och biosfärområdet genom utställningar, nya app-spel, föredrag, filmer och en mängd mötesarenor och samverkansaktiviteter.

Projektet leddes av biosfärföreningen och belyste lokala och konkreta hållbarhetsexempel för att locka fler människor att agera hållbart.

Miniambassadörer

Biosfärföreningen arbetar kontinuerligt i samverkan med pedagoger och diplomerar 5- och 6-åringar i biosfärområdet när de genomgått olika undervisningsinsatser.

När barnen utbildas till miniambassadörer lär de sig om planetens gränser och människans påverkan på varandra och på biosfären där allt liv finns.

Barnens engagemang för miljön är påtagligt och med miniambassadörsutbildningen ges fina möjligheter för barnen att i samband med utbildningen väcka tankar hos sina syskon, föräldrar, släkt och vänner.

Ett hållbart näringsliv

Av biosfärföreningens medlemmar är 60 % företag och organisationer. På bilden visas en medlem som förser sina elbilar med solcellsenergi och som tillverkar biokol av lokalt spillmaterial. Biokolet är jordförbättrande och binder även koldioxid, vilket bidrar till minskad global uppvärmning.

Samverkan mellan företaget och biosfärföreningen innebär bland annat att ta emot gemensamma studiebesök och företaget har biosfärområdets logotyp på sina biokolpåsar.

Biosfärutmaningen

Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle har tagit fram en årlig tävling där skolelever utmanas att medverka utifrån sina förutsättningar. Biosfärutmaningen har under åren bland annat handlat om att minska matsvinn, demokratiska lekar och att återvinna skräpmaterial.

Tävlingen är populär och har haft medverkande barn i flera svenska och utländska biosfärområden så som Estland, Slovenien, Indien, Sydafrika, Uganda, El Salvador, Guatemala, Costa Rica och USA.

Biosfärambassadörer

Biosfärområdet har 38 biosfärambassadörer som genomgått en utbildning och som sprider kunskap om biosfärområdet.

Några är privatpersoner och några är företagare.

Konceptet, som först började hos Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle, har spridits till flera biosfärområden i Sverige och till biosfärområden i andra delar av världen så som Finland, Slovenien, Tjeckien, Frankrike och Canada.

ElectriVillage

Mariestads kommun är först i världen om att ha byggt en solcellsdriven vätgastankstation.

Genom ElectriVillage arbetar man med att uppfylla tuffa klimatmål som Agenda 2030 om en fossiloberoende fordonsflotta och Parisavtalet.

Samtidigt skapas förutsättningar för samhällsutveckling med nya affärsmöjligheter, fler arbetstillfällen; ny kompetens och ökad attraktionskraft för staden.

6. STÖDFUNKTIONEN

[Detta syftar på program som ökar förmågan hos människor och organisationer i biosfärområden att ta itu med både naturvårds- och utvecklingsfrågor för hållbar utveckling samt den forskning, övervakning, de demonstrationsprojekt och den utbildning som krävs för att hantera biosfärområdets specifika ramar och villkor.]

6.1 Beskriv de viktigaste institutionerna som bedriver forskning eller övervakning i biosfärområdet och deras program. Kommentera (eventuella) organisatoriska förändringar under de senaste tio åren i den mån de påverkar deras arbete i biosfärområdet.

Inom biosfärområdet följs den svenska modellen med långsiktig och regelbunden miljöövervakning, vilket har genererat långa mätserier som saknar motsvarighet i andra delar av världen. Den nationella miljöövervakningen samordnas av Naturvårdsverket och det sker inom tio olika programområden. På regional nivå ansvarar och samordnar Länsstyrelserna övervakningen samt även Skogsstyrelsen, medan kommuner ansvarar för den lokala övervakningen. Miljöövervakning görs också av ideella organisationer som till exempel Vänerns vattenvårdsförbund, fågelklubbar, universitet och högskolor.

Se också 2.4.6

6.2 Sammanfatta de huvudsakliga inriktningarna för forskningen och övervakningen under de senaste tio åren och det område eller de områden i vilka de har företagits för att ta itu med specifika frågor som rör förvaltningen av biosfärområdet och för genomförandet av handlingsprogrammet (se variabler i bilaga I). (Ge hänvisningar för varje specifikt ämne. Ange hänvisningarna i bokstavsordning efter huvudförfattare i slutet av avsnitt 6 eller i en separat bilaga.)

Här följer ett urval av inriktningar för forskning i biosfärområdet:

- **Fiske i Vänern.** Arbetet pågick under 2009-2014 i ett antal projekt genom Fiskeområde Vänerskärgråden. Fiskeområde Vänerskärgråden var ett av 14 fiskeområden i Sverige. Syftet var att utveckla en hållbar fiskerier, skapa ekonomisk tillväxt och därmed arbetstillfällen. Totalt genomfördes 14 projekt under tiden med fiskeområdet. Se också 2.4.7
- **Hållbar turism och kopplingar till friluftsliv.** Forskning om samspelet mellan turism och hållbar utveckling, utförd vid Karlstads Universitet där man bland annat samlat kunskap om människors reseanledningar till biosfärområdet. Se också 5.2 och 9.7
- **Min plats i biosfären/Kulturmiljö och kulturarv som en del av hållbar landskapsförvaltning.** Min plats i biosfären är kommunikationsdelen i ett forskningsprojekt vars syfte har varit att undersöka vilken roll kulturmiljön och de kulturella ekosystemtjänsterna kulturarv och platsidentitet har för människors välbefinnande och för hållbar landskapsförvaltning inom Biosfärområde Vänerskärgråden med Kinnekulle. Se också 2.3.7
- **Socialt entreprenörskap.** Med fokus på fiskerier har det gjorts ett projekt om hur riskkapital och investeringar i biosfärområdet kan utgöra en potential för socialt entreprenörskap. Det har också utförts en förstudie om vad socialt

entreprenörskap/biosfärentreprenörskap är, samt en kartläggning av biosfärentreprenörskap i biosfärområdet. Se också 7.7.5

6.3 Beskriv hur traditionell och lokal kunskap och kunskap som kan härledas från genomförande av tidigare åtgärder/aktiviteter kopplade till biosfärverksamheten, hur de har samlats in, syntetiserats och spridits. Förklara hur sådan kunskap tillämpas i nya åtgärder/aktiviteter/verksamheter och hur och om den har inlemmats i utbildningsverksamheten.

I koordineringen som biosfärkontoret utför ingår att sprida information och kunskap, från åtgärder och aktiviteter, till olika aktörer. Projekt och insatser uppstår ofta genom kontakter och slumpmässiga möten. Nedan beskrivs några exempel.

Under EuroMAB 2011 knöt Vänermuseet och The Karst Biosphere Reserve i Slovenien kontakt. Det resulterade i ett projekt, To DO IT, för lärarutbyte mellan Vänermuseet med Vinningaskolan och lärare från The Karst Biosphere Reserve Slovenien. Projektet avslutades med konferensen ”To do it- Tillsammans för hållbar utveckling i skolan” där 70 personer deltog. Syftet var att sprida kunskap om det fungerande skolnätverk som finns i The Karst Biosphere och samtidigt diskutera om det fanns behov av ett liknande nätverk här. Lärare från hela biosfärområdet deltog och idén om att skapa en biosfärutmaning för grundskolor tog form. Den första biosfärutmaningen togs fram 2014. En grupp med lärare och personal från Vänermuseet bidrog med sin kompetens kring bland annat pedagogisk verksamhet.

Biosfärutmaningen lyfter aktuella hållbarhetsfrågor och utmaningen sprids även i det nationella och internationella nätverket för biosfärområden. Skolklasser tävlar mellan varandra i olika uppdrag som varierar från år till år. Det har handlat om allt från matsvinn till demokrati och rörelse.

”Vi har gjort fem biosfärutmaningar. Barnen syns i tidningarna. De får känna att de är synliga och är problemlösare. Det ger många ringar på vattnet.”

Museichef Vänermuseet

Förskolebarn i åldrarna 5-6 år utbildats till miniambassadörer sedan 2012. Initiativet uppkom som en idé mellan ambassadörer och pedagoger som träffades under en utställning som förskolebarn höll i biblioteken i de tre kommunerna. Utställningen handlade om hur förskolorna jobbade med hållbar utveckling och ambassadörerna var med för att berätta om biosfärområdet. Konceptet för miniambassadörerna utvecklades över tid och det finns ett utbildningsprogram som pedagoger kan använda sig av. Barnen får ett diplom när de genomfört sina aktiviteter och blir utnämnda till miniambassadörer för biosfärområdet. Några av förskolorna genomför denna utbildning årligen. Genom att utbilda barnen nås också deras föräldrar som får kännedom om biosfärområdet och rollen som modellområde för hållbar utveckling. Fler biosfärområden har inspirerats av detta när det gäller aktiviteter för yngre barn.

Min plats i biosfären är ett kommunikationsprojekt som sprider resultatet av forskning om vilken roll kulturmiljön och de kulturella ekosystemtjänsterna kulturarv och platsidentitet har för människors välbefinnande och för hållbar landskapsförvaltning. Forskningen har bedrivits i biosfärområdet av Göteborgs Universitet och Gävle Högskola med finansiering av Riksantikvarieämbetets anslag för forskning och utveckling (FoU). Kommunikationsprojektet är finansierat av Formas. Även Vänermuseum och biosfärkontoret är med i forskningen och kommunikationsprojektet.

6.4 Utbildning om miljö/hållbarhet. Vilka är de huvudsakliga utbildningsinstitutionerna ("formella" – skolor, högskolor, universitet – och "informella" tjänster för allmänheten) som bedriver verksamhet i biosfärområdet? Beskriv deras utbildningsprogram/ verksamhet, däribland särskilda skol- eller vuxenutbildningsprogram, i den mån de bidrar till biosfärområdets funktioner. Kommentera (eventuella) organisatoriska förändringar hos institutionerna och i de program/den verksamheten som identifierades i biosfärområdet för omkring tio år sedan (t.ex. om de har lagts ned, gjorts om, nya initiativ). Se programmen och initiativen från UNESCO Associated Schools Networks och UNESCO Chairs and Centers i tillämpliga fall.

I den svenska läroplanen för grundskolor ingår utbildning om hållbarhet. På högre nivå finns både Göteborgs Universitet, Skövde Högskola samt Sveriges Lantbruksuniversitet antingen fysiskt i det geografiska området eller inom 30 kilometers radie. Utbudet av utbildningar på distans inom hela Sverige är brett och det innebär att boende i biosfärområdet kan ta del av hela landets utbildningsmöjligheter inom högskola och universitet. Forskning i biosfärområdet sker bland annat via Göteborgs Universitet, Karlstads Universitet och Gävle Högskola. Högskolan i Skövde och Sveriges Lantbruksuniversitet har projektverksamhet i biosfärområdet.

På plats i Mariestad finns Dacapo Mariestad med yrkeshögskoleutbildningar inom hantverk (måleri och fönsterrenovering) i nära samarbete med Göteborgs universitets utbildningar inriktning inom bygg- hantverk och trädgårdshantverk. Utbildningsprogrammet Landskapsvård startade 2008 och utvecklades tillsammans med det dåvarande kandidatområdet.

På Vänermuseum har forskning bedrivits om Vänerns biologi, Vänerns arkeologi och om Vänerområdets framväxt. Vänermuseum är "den stora sjöns museum" och utställningar, föredrag och aktiviteter speglar livet på, i och omkring Vänern. Vänermuseum utgör även en stor pedagogisk resurs i området då det ofta arrangerar aktiviteter för skolungdomar. Vänermuseum har tillsammans med De la Gardiegymnasiet bidragit till att höja yngre generationers medvetenhet om vikten av en hållbar utveckling. Detta med spännande samverkan mellan museipersonal, lärare och gymnasieelever där man under en treårsperiod kunde utbildas till landskaps guider med specialkunskaper inom valda områden.

I biosfärområdet liksom i hela Sverige finns kurser på samhälls- och naturvetenskapliga gymnasieprogram där man kan lära sig om hållbar utveckling. Ämnet blir också allt vanligare delar i högskole- och universitetsutbildningar. Inom tioårsperioden har elever kunnat gå Vänerprogrammet i Lidköping. Det var ett gymnasieprogram med både naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig inriktning. Utbildningen innefattade flera praktiska moment med undersökningar, inventeringar och dokumentationer, ofta i samarbete med Vänermuseet.

Elevernas arbete bidrog också till Vänermuseets forskning. Vänerprogrammet avslutades tyvärr i samband med gymnasieskolans reformer på nationell nivå.

Hållplats Vänern är en mobil fältstation som specifikt riktar sig till barn och ungdomar för att väcka deras intresse för naturvetenskap. Fältstationen har laborativ utrustning och informationsmaterial som gör att eleverna i fält kan utföra undersökningar om Vänerområdets natur- och kulturmiljö. Målet är att eleverna skall uppnå en förståelse för miljö kvalitetsmålen, deras betydelse för människans livsmiljö och hälsa samt att kunna relatera förändringar i miljön till mänskliga aktiviteter. Fältstationen drivs av Vänermuseet.

Se också 2.4.6 och 6.2

6.5 Hur bedöms genomslagskraften i de åtgärder eller strategier som används?

(Beskriv metoder och indikatorer.)

Biosfärområdet har under de tio åren lagt stor vikt på den stödjande funktionen genom att sprida kunskap till olika målgrupper. Att erbjuda biosfärområdet som en forskningsarena där forskarna får hjälp med lokala kontakter och lokal kunskap via biosfärkontoret har varit bra. Likaså att ta hjälp av utbildnings- och forskningsinstitutioner i de projekt som genomförs i biosfärområdet. Exempelvis utvecklades *Här finns liv-projektet nådde mer än 765 000 personer och kom till i samråd med Högskolan i Skövde. Ett antal studenter har gjort arbeten och praktik i biosfärområdet, både på biosfärkontoret och hos andra aktörer. Folkbildning om hållbar utveckling har genomförs de projekt som är genomförda.

Att erbjuda olika koncept som biosfärutmaningen och utbildning till miniambassadörer är ett bra sätt att engagera många människor. I dessa två exempel har pedagogerna på skolorna och förskolorna tagit ansvar för genomförandet. Biosfärutmaningen har engagerat drygt 2000 barn både i och utanför biosfärområdet. Barnen som blir miniambassadörer får ett diplom och på så sätt blir även vårdnadshavare medvetna om att barnen jobbar med hållbarhet och att de bor i ett biosfärområde.

Se också 6.2

6.5.1 Beskriv biosfärområdets viktigaste interna och externa kommunikationssystem.

De viktigaste kommunikationssystemen externt är hemsida, nyhetsbrev, instagram och Facebook. Biosfärföreningen finns också med i en mängd olika sammanhang och evenemang både lokalt och nationellt. Antingen med personal från biosfärkontoret, genom ambassadörer, styrelse eller medlemmar. Exempel är Sollördag (aktiviteter med fokus på solenergi en torglördag), Kultur- och skördefest, Vårundan på Kinnekulle, mässan med Ung Företagsamhet och föredrag på Almedalsveckan (nationell mötesplats för demokratiska frågor).

Effekter av biosfärföreningens insatser

Konceptet med Biosfärambassadörer med ideellt engagemang kom till på initiativ från biosfärföreningen. Det har sedan spridits till flera biosfärområden i Sverige och i andra delar av världen så som Finland, Slovenien, Tjeckien, Frankrike och Canada.

Biosfärföreningens styrelse är en viktig kommunikationskanal och en del i att få en lyckad koordinering av verksamheten i området. Det handlar bland annat om att ledamöterna fångar upp aktiviteter som pågår eller ska starta upp samt att de för ut information till områdets aktörer och inom sina egna organisationer.

När det gäller kommunerna har arbetsutskottet som startade upp 2017 spelat en stor roll för kommunikation till kommunerna. Genom att arbetsutskottets ledamöter tillhör kommunernas högsta ledning har biosfärkontoret och specifikt koordinatören haft en direkt ingång till kommunernas styrning och vice versa. En ytterligare kommunikationskanal som sedan 2018 spelat en stor roll är regelbundna möten mellan kommunalråd, oppositionsråd, kommunchefer samt biosfärområdets koordinator och ordföranden. Dessa möten handlar om strategiska frågor som rör biosfärområdet och har skapat en samsyn och ökat samarbete mellan kommunerna. En effekt är även att kommunerna känner till och kan påverka det som biosfärföreningen och biosfärkontoret jobbar med. Det är en trygghet för kommunerna i och med att större delen av biosfärföreningens verksamhet är finansierad med kommunala pengar.

Medlemmar och ambassadörer är också viktiga. Främst är det genom att sprida information och kunskap om vad som händer i biosfärområdet. De arbetsgrupper som uppstår i projekt eller andra sammanhang kan ofta vara effektfulla. Ett exempel är den arbetsgrupp med kommunkommunikatörer som var aktiv under ett par års tid. Biosfärkontoret upplevde att spridning av kommunikation tillsammans, och genom dem, gav bra genomslag.

När det gäller extern kommunikation till allmänhet har exempelvis lokala tidningar stor betydelse. Sociala medier är också av allt större vikt. Från och till har även ett nyhetsbrev skickats från biosfärkontoret. Projektet *Här finns liv har de senaste åren varit mycket betydelsefullt för att kommunicera goda exempel från biosfärområdet kopplat till FNs Agenda 2030 och de 17 globala hållbarhetsmålen.

Se kapitel 2

6.5.2 Har biosfärområdet någon webbplats? Ange i så fall länken.

www.vanerkulle.org

6.5.3 Skickas ett elektroniskt nyhetsbrev ut? Hur ofta publiceras det? (Ange länken i aktuella fall.)

Biosfärområdets nyhetsbrev sänds till cirka 300 personer och frekvensen har sett olika ut under åren. Den främsta nyhetsuppdateringen från biosfärföreningen sker via facebook och websidan.

6.5.4 Tillhör biosfärområdet något socialt nätverk (Facebook, Twitter eller dylikt)? Ange kontaktuppgifter.

Biosfärföreningen använder Facebook med fyra olika sidor utifrån olika syften:

- Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle.
- Biosfärambassadörer Vänerskärsgården med Kinnekulle.
- ”mab is #proudtoshare”
- En sida för kommunikation inom svenska biosfärområden ”kommunikation-biosfärprogrammet”.

Instagram: @vanerkulle Pinterest: vanerkulle@gmail.com

Youtube: filmer finns att se vid sökning på Vänerkulle.

6.5.5 Finns det några andra interna kommunikationssystem? Beskriv dem i så fall.

Några interna kommunikationsverktyg är biosfärföreningens websida, google drive och mejl. Mycket kommunikation sker också via mobil och skype. Kommunikationssystem internt för kontoret finns genom Mariestads kommuns plattform dit biosfärkontoret är knutet. Där kan möten, rum och bilar bokas samt mycket annan praktisk administration. Kommunikation sker också personligen genom olika arbetsgrupper som träffas regelbundet för att föra dialog och utveckla nya idéer. En grupp består av kommunalråd, oppositionsråd och kommunchefer för mer strategiska frågor. En annan grupp är Naturnytta biosfär som främst fokuserar på gröna frågor.

Under de senaste tio åren har en mängd olika arbetsgrupper kommit till och fallit bort allt efter behov inom olika intresseområden. Grupper som varit igång är bland annat inom följande ämnesområden: Skola/utbildning, kommunikation inom kommunerna, utveckling, samhällsplanering.

Styrelsen träffas regelbundet och har en strategisk sammansättning där deltagarna kan nå ut i sina respektive nätverk.

Regelbunden kommunikation sker mellan biosfärkontoret, medlemmar och ambassadörer.

6.6 Beskriv hur biosfärområdet för närvarande bidrar till världsnätverket för biosfärområden och/eller hur det kan göra det i framtiden.

Deltagare från biosfärområdet deltar aktivt och regelbundet på EuroMAB-konferenser. 2011 var Vänerskärsgården med Kinnekulle arrangörer av EuroMAB-Sharing sustainable futures i Lundsbrunn. Med ett program under fem dagar drog konferensen

170 personer från 28 olika länder. Workshops, studiebesök och erfarenhetsutbyte med mässan erbjöds deltagarna. Biosfärföreningen deltar även på andra konferenser som arrangeras i MAB:s regi som till exempel NordMAB.

Filmer och en del av annat material som tagits fram av biosfärkontoret finns på både svenska och engelska. Biosfärutmaningen översätts till engelska och sprids i det globala nätverket. Facebookgruppen "mab is #proud to share" sprider kunskap och erfarenheter och biosfärföreningen delar även goda exempel där.

Mariestads kommun presenterade 2017 sin satsning "Test- och demonstrationsplats Mariestad" under en konferens i Tyskland för biosfärområden där förnybar energi stod i fokus. Satsningen väckte stort intresse bland biosfärområden från olika delar av världen samt bland representanter från Unescos högkvarter i Paris.

Plattformen OASIIS (Opening Access to Sustainable Independent Income Streams) uppmuntrar hållbar ekonomisk utveckling i och omkring biosfärområden. Genom att lyfta fram företag som arbetar i harmoni med biosfärområden visar OASIIS det värde som företag och sociala företag bidrar med till de lokala ekonomierna. Biosfärföreningen finns med där som ett gott exempel.

6.6.1 Beskriv eventuellt samarbete med befintliga biosfärområden på nationell, regional och internationell nivå och även inom ramen för regionala och bilaterala avtal.

Koordinatorerna för Sveriges biosfärområden har regelbundna möten för att utbyta erfarenheter och utveckla samarbeten. Nationellt turas biosfärområdena om att arrangera konferenser för biosfärområdenas styrelser. Syftet är att utbyta kunskap med varandra.

Ambassadörerna genomförde ett projekt där de gjorde studiebesök och träffade andra ambassadörer i de svenska biosfärområdena.

En konferens, riktad till kommuner som ingår i biosfärområden, anordnades hösten 2018 i Lidköping. Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle var värd och kommuner från alla Sveriges biosfär- eller kandidatömråden deltog för att diskutera kommunernas roll i biosfärbetet.

Biosfärambassadör och biosfärguide från Vandrarnhemmet på Lugnäsberget, samt engagerad i Qvarnstensgruvan, deltog på en konferens om biosfärområden och hållbar turism i Italien 2018.

Det har också skett utbyte mellan biosfärföreningen och North Devon Biosphere Reserve.

6.6.2 Vilka är de nuvarande och förväntade fördelarna med internationellt samarbete för biosfärområdet?

Inspiration, erfarenhet och goda exempel från andra biosfärområden är mycket värdefulla. Det stärker aktörerna i biosfärområdet att se att det finns fler som jobbar med att skapa modeller för hållbar utveckling. Det är värdefullt att vara del av det Unescos internationella biosfärnätverk. Internationella samarbeten skapar kunskap och förståelse om biosfärområdenas gemensamma utmaningar när det gäller hållbarhet. Biosfärföreningen har också möjlighet att sprida kunskap till varandra om framtagna modeller. De kommande åren hoppas biosfärföreningen på att kunna jobba mer med just internationella samarbeten.

Ett exempel där nätverket EuroMAB spelat roll är konferensen i Dublin 2019. Tre studenter (18- 24 år) från biosfärområdet deltog och fick kunskap och inspiration om arbetet i Unescos biosfärområden. En av dessa studenter startade sedan upp ett UF-företag (ungt företagande) och gav tillsammans med några andra studenter ut en bok med fakta och tips för en hållbar värld. Ett av kapitlen i boken är om Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle.

Utbyten inom pedagogik, kunskapssturism, ekosystem och biologisk mångfald är områden där det är extra stärkande med internationell samverkan. Också kring hur vi sprider kunskap. Förväntat är också fortsatt utbyte mellan internationella biosfärområden på konferenser och på plattformen OASIIS. Omvärldsspaning och samverkan inom till exempel skogsprojekt är aktuella ämnen.

6.6.3 Hur avser ni att bidra till världs nätverket för biosfärområden i framtiden och till de regionala och tematiska nätverken?

De olika nätverken inom Unesco är viktiga för biosfärområdet och biosfärföreningen delar gärna med sig av exempel och erfarenheter. Det har bland annat skett inom *Här finns liv-projektet på genom ett broschyrblad som förklarar hur projektet bidragit till målen i biosfärområdenas globala handlingsplan Lima Action Plan. Broschyren är till för spridning i Sverige och i andra biosfärområden i världen. Det är också betydelsefullt att biosfärområdet tar till sig av andra biosfärområdets resultat. Det sker genom sökningar eller personliga kontakter och handlar vanligtvis om sökta svar till konkreta frågor som dykt upp.

Andra viktiga nätverk och arenor är EuroMAB, NordMAB och nationella MAB-möten. Biosfärföreningen deltar gärna i gemensamma nationella och internationella projekt för att inspireras, lära mer och dela med sig av goda exempel.

Biosfärföreningens modell med biosfärutmaningen för grundskolor är sedan tidigare spridd nationellt och internationellt. Nu kommer biosfärutmaningen bli ett nationellt ansvar. Den är ett exempel på när biosfärföreningen utvecklar modeller utifrån lokala förutsättningar och sedan sprider dem i nätverket.

6.7 Vilka är de viktigaste faktorerna som har påverkat aktiviteter som bidrar till stödfunktionen (positivt och/eller negativt)? Med de erfarenheter och lärdomar som dragits under de senaste tio åren, vilka nya strategier eller metoder kommer att tillämpas eftersom de är de mest verkningsfulla?

En viktig del av arbetet som biosfärföreningen står för handlar om att sprida kunskap och även bidra till stolthet hos de som bor och verkar i området. Några riktlinjer är att kommunikationen ska vara enkel och lättillgänglig. Ett valt arbetssätt är också att involvera högskolor, universitet och dess studenter i projekt och aktiviteter, exempelvis som i arbetet med *Här finns liv. Biosfärföreningen arbetar med ett väl fungerande sätt som kan utvecklas än mer.

Biosfärföreningen deltog aktivt i referensgruppen för LTSER-Vänerlandskapet (Long Term Socio Ecological Research) tillsammans med Vänermuseet, Göteborgs universitet, Karlstads Universitet, Högskolan i Väst, SLU och högskolan i Stavanger. Lärdomar från detta är att vissa samarbeten är väldigt personberoende och sköra då aktiva personer slutar sin anställning.

6.8 Övriga kommentarer/iakttagelser ur biosfärområdes- perspektiv.

Vänermuseet och är viktiga nav i den stödjande funktionen i biosfärområdet, förutom skolor och lärosäten. Många har föreslagit att ett biosfärum eller naturum på Kinnekulle hade varit ett gott tillskott i den stödjande funktionen.

Det efterfrågas från några håll en bättre balans mellan det lokala och globala engagemanget än så som varit under de tio åren.

Att sprida och tydligt kommunicera resultat från undersökningar, forskning och studier framhålls som en mycket viktigt uppgift för biosfärkontoret även framöver.

7. FÖRVALTNINGSFORMER, FACILITERING OCH KOORDINERING AV BIOSFÄROMRÅDET

[Biosfärområdenas koordinatörer/samordnare/ledare samarbetar med en stor mängd myndigheter, företag och en blandning av ickestatliga organisationer och grupper från samhället. Dessa bildar sammantaget förvaltningsformen av biosfärområdena. Förmågan att utföra biosfärområdenas funktioner kan i mycket hög grad bero på samarbeten som utvecklas med dessa organisationer och aktörer. Två viktiga uppdrag för dem som är ansvariga för samordning/förvaltning av biosfärområdena är att lära sig mer om den kollektiva förvaltningsformen och att utforska sätt att öka den kollektiva förmågan att fullgöra biosfärområdenas funktioner.]

7.1 Vilka är de tekniska och logistiska resurserna för samordningen av biosfärområdet?

Biosfärföreningen är en ideell förening och är ansvarig för koordineringen av verksamheten inom biosfärområdet. Styrande organ är föreningens styrelse. Till styrelsen har varje kommun samt länsstyrelsen utsett en ordinarie ledamot och en ersättare. I styrelsen ingår även andra ordinarie ledamöter och ersättare och de personerna är valda av föreningens medlemmar på årsmötet. Ordföranden i föreningen är vald på årsmötet och får inte representera någon av kommunerna eller länsstyrelsen. En valberedning arbetar med att ta fram förslag på ledamöter till styrelsen. Under årens lopp har antalet ledamöter och ersättare varierat. Ledamöterna i styrelsen ska ha en jämn könsfördelning och representera olika sektorer.

Det styrande dokumentet är föreningens stadgar och styrelsen har även en arbetsordning. Verksamhetsplan med tillhörande budget blir årligen framtagen.

Föreningen driver ett biosfärkontor med personal. Förutom koordinatören vart tjänst är på 50 % har kontoret haft mellan en och fyra tjänster. Biosfärföreningens ekonomi har utrymme för ungefär en heltidstjänst och övriga tjänster finansieras med projektpengar.

”Att biosfärorganisationen drivs i föreningsregi är viktigt för att få ett brett engagemang och för att det inte ska framstå som att vi är ett politiskt projekt. Det gör det lättare att engagera föreningar, näringsliv och enskilda i detta.”

Tidigare ordförande för biosfärföreningen under 7 år

7.2 Vilken är den övergripande strukturen för förvaltning och samordning av biosfärområdet? Nämn huvudkomponenterna och deras bidrag till biosfärområdet.

Förvaltningen och samordningen bygger på demokratiska principer där alla medlemmar är lika mycket värda och alla ledamöter i styrelsen har lika stort inflytande.

Ledamöterna i styrelsen representerar olika sektorer i samhället, det vill säga offentlig, privat och ideell. Under de år som Fiskeområde Vänerskärsgården var verksamt hade Havs- och fiskerifonden tydliga krav på att yrkesfiskarna skulle vara med och fatta beslut om de ekonomiska medlen och den sektorn var då tydligt representerad.

Medlemmarna i föreningen representerar också olika sektorer, precis som ledamöterna. Ett brett representantskap tillgodoser att allas olika intressen har möjlighet att komma till tals. Medlemmar har exempelvis möjlighet att skicka in motioner till årsmötet med förslag på olika saker. Ett enklare och snabbare sätt är dock oftast att de kontaktar biosfärkontoret för att föra fram sin idé.

Kommunernas verksamhet berör på ett eller annat sätt alla invånare i biosfärområdet. För att tydligare koppla kommunernas verksamhet till biosfärområdet startade styrelsen år 2017 ett arbetsutskott. I arbetsutskottet ingår de ordinarie kommunala ledamöterna i styrelsen, ordföranden samt koordinatören. Syftet med arbetsutskottet är främst att diskutera kommunala angelägenheter.

Utifrån behov och projekt är det olika arbetsgrupper igång. Ett exempel på arbetsgrupp är Naturnytta biosfär som samlar tjänstemän såsom kommunekologer, planarkitekter och kommunutvecklare från kommunerna och ideella representanter från Naturskyddsföreningen. Nätverket jobbar med frågor som rör ekosystemtjänster och har bland annat tagit fram projekt inom det området. Det är viktigt att få med olika sektorer för att få arbetet i biosfärområdet att gå framåt.

7.3 Beskriv utvärderingar av social inverkan eller liknande verktyg och riktlinjer som används för att stödja urfolks och lokalbefolkningens rättigheter och kulturella initiativ (t.ex. CBD-riktlinjer: Akwé: Kon; program/policy för fria och väl underbyggda förhandsgodkännanden [FPIC]; institutionella arrangemang för tillgång och delning av fördelar [ABS] osv.).

Denna fråga berör ej Biosfärområde Vänerskärgrården med Kinnekulle.

7.4 Vilka är de (eventuella) viktigaste konflikter som rör biosfärområdet och vilka lösningar har genomförts?

Biosfärföreningen har haft stora utmaningar med att förmedla vad ett biosfärområde är, samt att få invånarna att se nyttan med det. Denna fråga är större än det kan verka vid första anblick därför att när invånare, politiker, tjänstepersoner med flera inte förstått vad biosfärutnämningen inneburit har det ibland inneburit mycket tröga processer där potential till utveckling gått till spillo. Föreningen är förhållandevis liten jämfört med det antal människor som bor och verkar inom biosfärområdet. Kommunernas engagemang, med deras ord och handling, är betydande faktorer för att biosfärområdet ska lyckas utvecklas på ett kraftfullt sätt. En åtgärd för att få kommunerna mer engagerade är de regelbundna möten som biosfärföreningens ordförande och koordinatör har med kommunledningarna (se 6.5.1). Det är inte enbart kommunerna som har haft svårt att ta till sig biosfärbegreppet. Näringslivet har också ställt sig frågande till vad det är, och vilken nytta är med det. Sammanfattningsvis har mycket tid och engagemang lagts från biosfärföreningens sida för att kommunicera vad biosfärområdet handlar om. Under de tio åren har mängder av föredrag, artiklar i lokaltidningarna och i sociala media nått tusentals människor. Kommunikationsprojektet Här finns liv har också spridit kunskap. Mätningar visar att allt fler invånare nu känner till biosfärområdet. Biosfärföreningens förhoppning är att den kunskapen kan vara en

språngbräda för effektfulla utvecklingshopp framåt inom den nya tioårsperioden.

Under kandidaturen och de första åren efter utnämningen var det en stor oro för att biosfärområdet skulle innebära nya regler och restriktioner för markanvändning. I och med ökad kännedom om vad ett biosfärområde innebär är detta inte längre ett problem.

Det finns konflikter inom bland annat vindkraft, skogsbruk och strandskydd. Just när det gäller vindkraft finns ett nationellt uttalande om att man inte ska använda biosfär som argument för eller emot vindkraft. Inom exempelvis nätverket Naturnytta biosfär har frågor kring skogens brukande kommit upp. Det handlar om traditionellt skogsbruk med trakthyggesbruk jämfört med hyggesfritt skogsbruk som ställs emot varandra. Här finns möjlig arbetsuppgift för biosfärföreningen framöver genom att mäkla och skapa arenor för samtal vid konflikter som kan uppstå i samhället.

7.4.1 Beskriv de viktigaste konflikterna som rör tillgång till eller bruket av resurser i området och den relevanta tidsramen. Om biosfärområdet har bidragit till att förhindra eller lösa vissa av dessa konflikter, förklara då vad som har lösts eller förhindrats och hur detta åstadkoms för varje zon.

Konflikter om naturresurser handlar ofta om att enskilda intressen står i konflikt med allmänna intressen. Det handlar exempelvis om att skogsägare ibland vill avverka skog som klassats som skyddsvärda nyckelbiotoper.

Ett annat exempel där myndigheter har olika uppfattning är strandskyddet på 100 meter från sjöar och vattendrag, i vissa fall upp till 300 meter. Skyddet påverkar markanvändningen till förmån för skydd av djur- och växtliv och allmänhetens tillgänglighet till strandområden. En aktuell konflikt i området handlar om att strandskyddet påverkar möjligheten för kommuner att exploatera strandnära lägen för både boende och turister.

Jordbruket är en förutsättning för tillgång till livsmedel men det har även en stor påverkan på grundvatten, vattendrag, sjöar och hav. Övergödning, bekämpningsmedel och deras nedbrytningsprodukter i yt- och grundvatten, monokulturer, markavvattningens utformning och hur man brukar jorden är viktiga områden att arbeta med. Sverige har ett av världens mest utvecklade jordbruk när det gäller hållbarhet och vi har även god tillgång till vatten om vi jämför med större delen av världen. Ett hållbart jordbruk är också en förutsättning och en viktig del i bevarandet av den biologiska mångfalden där bland annat betande djur har en nyckelfunktion. Människor har generellt mindre kunskap om var maten kommer ifrån och hur kretsloppet fungerar. Denna okunskap leder till olika konflikter kopplat till jordbruket.

I anpassningen till klimatförändringarna kommer troligtvis konkurrensen om tillgång till både jordbruksmark och skogsmark att öka. I kommunernas planering likväl som när det gäller utbyggnaden av infrastruktur dyker nästan alltid frågan upp om det ska bygga på jordbruksmark eller inte.

I arbetet med att få ett hållbart yrkesfiske kan också konflikter dyka upp.

När besöksnäringen ökar kan exempelvis nedskräpning och utnyttjandet av

allemansträtten leda till konflikter med markägare och boende i biosfärområdet.

7.4.2 Beskriv eventuella kompetenskonflikter hos de olika administrativa myndigheter som berörs av förvaltningen av området där biosfärområdet finns.’

Ett exempel är strandskyddet där länsstyrelsen och kommunerna kommer i konflikt utifrån att de har olika intressen. Se också 7.4.1

7.4.3 Förklara vilka åtgärder som vidtagits för att lösa dessa konflikter och effekten av dessa. Beskriv hur åtgärderna genomfördes, hur de fungerade och hur en lösning uppnåddes från fall till fall. Finns det lokala medlare och godkänns de i sådana fall av biosfärområdet eller av någon annan myndighet?

Biosfärområdet kommer troligen att spela en allt större roll i hanteringen av konflikter inom biosfärområdet. Under de gångna tio åren har exempelvis Fiskeområde Vänerskärgården fungerat som en arena för samverkan kring frågor om hållbart fiske.

7.5 Uppdaterad information om lokala samhällen, föreningar samt andra samhällsgruppers representation och samråd och hur de är en del i biosfärområdets verksamhet.

Biosfärföreningen är en ideell förening där invånare, företag, föreningar och organisationer bjuds in att vara medlemmar. Den ideella föreningen är grunden för koordineringen av verksamheten i biosfärområdet.

” Inom biosfärbetet handlar det mycket om att se vad som fattas i utrymmet mellan behov och önskade resultat och att arbeta lyhört och elastiskt för att bidra till utvecklingen. Det gör vi genom bred samverkan. Alla är betydelsefulla i omställningen till det hållbara samhället. Biosfärföreningen är en friare spelare än en del av våra samverkanspartner som många gånger har stramare ramar.

Dynamiken är en styrka.”

Processledare på biosfärkontoret

Se även 7.1, 7.5.1 samt 7.5.2.

7.5.1 Beskriv hur lokalinvanare (däribland kvinnor och urfolk) är representerade vid planering och förvaltning av biosfärområdet (t.ex. representantförsamling, samråd med samfund, kvinnogrupper).

Sverige är ett av världens mest jämställda länder och män och kvinnor har samma möjligheter att delta i biosfärområdets verksamhet.

Biosfärföreningen är en partipolitisk och religiöst obunden ideell organisation där alla som delar föreningens värderingar är välkommen att vara medlem. Genom att vara

medlem har personer och organisationer möjlighet att påverka den koordinerande verksamheten. Alla oavsett kön, etnicitet, funktionshinder och så vidare har möjlighet att delta i och ta initiativ till aktiviteter som ligger i linje med biosfärområdets syfte och mål.

7.5.2 Vilken form tar sig denna representation: företag, föreningar, miljöorganisationer, fackföreningar (lista de olika grupperna)?

Biosfärområdets arbete grundar sig på en samverkan mellan privat, offentlig och ideell sektor. Det genomsyrar hela verksamheten. Inom biosfärföreningen finns ett sextiototal medlemmar varav cirka 60 % är företag, föreningar eller organisationer. Resterande 40 % av medlemmarna är allmänhet.

Biosfärföreningen har ett stort nätverk i samhället. Politiker och en mängd tjänstemän i biosfärkommunerna och kommunala bolag är väl insatta i frågorna. Dialog med kommunanställda förs oftast kring specifika frågor som man berörs av.

Några exempel är:

- Energirådgivare.
- Hållbarhetsstrateger.
- Kommunalråd.
- Oppositionsråd.
- Kommunchefer.
- Turismorganisationerna.
- Näringslivsstrateger.
- Kommunikatörer.
- Kulturarbetare.
- Museumpersonal.
- Pedagoger.

Fler personer och funktioner i biosfärnätverket är bland andra Högskolan i Skövde, Karlstads Universitet och andra lärosäten. Andra viktiga delar av biosfärnätverket utgörs också av det trettiotal biosfärambassadörer som engagerar sig i hållbarhetsfrågor utifrån sina erfarenhets- och kunskapsbanker.

”Idén med biosfärambassadörer har varit jättebra – att enskilda människor får vara stolta och vara ett föredöme. Viktigt att delta helt civilt. Grunden är gräsrötter och enskilda människors enskilda engagemang. Det är viktigt att hedra de människor som är med och gör.”

Museichef på Vänermuseet

Allmänhetens del i nätverket handlar om samskapande inom projekt, information via artiklar och sociala media samt att vara med vid inspirations- och kunskapstillfällen när biosfärområdet arrangerar aktiviteter som till exempel föreläsningar.

Ett exempel på ett nätverk i biosfärområdet med bred representation är Naturnytta biosfär. Det är en grupp med tjänstepersoner från kommunerna och länsstyrelsen som jobbar med miljöfrågor, ekologi, planering och samhällsutveckling. Dessutom ingår personal från biosfärkontoret och ideella personer från Naturskyddsföreningen i nätverket.

I den verksamhet och de projekt som biosfärföreningen driver eller är delaktiga i är den lokala förankringen och delaktigheten viktig. Ett exempel är framtagningen av projektet *Här finns liv där både högskola, företagare, kommuner, studieförbund och ideella föreningar var med i framtagningen av projektplanen och även delaktiga i genomförandet.

Se också 7.5, 7.1, 7.2 samt 7.5.1

7.5.3 Ange om det finns någon metod för att integrera representanter för de lokala samhällena (t.ex. ekonomiskt, val av representanter, traditionella myndigheter).

Biosfärföreningen drivs som en ideell förening och har en bred geografisk representation från offentlig, ideell och privat sektor. Biosfärföreningen jobbar även med aktörer som inte är medlemmar. Det är inte något krav på att vara medlem för att vara med i det som biosfärområdet gör. Styrkan med att vara en ideell förening är att föreningen med dess koordinering blir en neutral part som kan samla olika aktörer från olika sektorer till diskussioner om hållbarhet.

Se också 7.2

7.5.4 Hur långvarig är samrådsmekanismen (t.ex. permanent församling, samråd om specifika projekt)?

Årsmöte med föreningens medlemmar äger rum en gång per år. Vid behov kan styrelsen eller medlemmarna begära att ha ett extra årsmöte. Biosfärföreningens styrelse och arbetsutskott har möten minst fyra gånger per år.

Projekt i biosfärområdet bygger på ett lokalt engagemang och förankras med berörda målgrupper. I projekten samlas flera olika aktörer som jobbar för ett gemensamt syfte och mål. Universitet och högskola tar initiativ till forskning i biosfärområdet. Ofta blir då biosfärkontoret och andra aktörer involverade i form av arbetsgrupper eller liknande.

7.5.5 Vilken inverkan har detta samråd på beslutsfattandet (fattar beslut, rådgivning eller bara för att informera allmänheten)?

Årsmötet är biosfärföreningens högsta beslutande organ. Styrelsen är ansvarig för verksamheten och fattar beslut för den. Politiska beslut inom kommunerna kan påverka verksamheten i biosfärområdet. Politikerna är i sin tur valda av medborgarna. För enskilda projekt är det ofta styrgrupper som fattar beslut om projektets verksamhet.

Kommunikation med allmänhet är en viktig del oavsett på vilken nivå eller inom vilket organ beslut är fattade. Biosfärföreningen, precis som den offentliga förvaltningen i

Sverige, har en transparens när det gäller information till invånarna. Ju fler som har kunskap och information om biosfärområdet desto mer genomslagskraft får de aktiviteter som föreningen gör.

7.5.6 Under vilka faser av biosfärområdets existens involveras allmänheten: under bildningsprocessen, vid framtagande av och/eller genomförande av biosfärområdets handlingsprogram, i det dagliga arbetet? Ge några praktiska exempel.

Biosfärföreningen tar tillvara på de möjligheter som finns för att engagera och involvera allmänheten. Det sker bland annat genom kommunikation i sociala medier och inbjudan till dialog. Inför utvärderingen har föreningen samlat in allmänhetens synpunkter. Biosfärkontoret såväl som styrelseledamöter, biosfärambassadörer, medlemmar och kommuner sprider information om biosfärområdet på konferenser, mässor och andra platser där många människor möts och bjuder också in till engagemang och synpunkter.

➡ *Biosfärambassadörerna spelar en extra stor roll när det gäller allmänheten eftersom ambassadörerna möter människor i sin vardag och kan då berätta om biosfär och samla in synpunkter.*

Verksamheten och projekten på biosfärkontoret gör också att allmänheten blir mer eller mindre involverade beroende på vad arbetet handlar om.

En av biosfärföreningens styrkor är formen ideell förening. Den är neutral och välkomnar alla människor att vara med. Allmänheten bjuds in till involvering på olika sätt. Det skedde under bildningsprocessen, vid framtagandet av och genomförande av biosfärföreningens handlingsprogram. I det dagliga arbetet kan det ske genom att föredrag i skolor, föreläsningar för allmänheten, ambassadörsutbildningar och samverkan med pedagogiska verksamheter kring biosfärutmaningen och miniambassadörerna.

”Positivt med arbetet att knyta samman och samverka kommun, näringsliv och föreningsliv och alla kommuner ihop.”

Miljöstrateg på kommun

Under utvärderingen har en enkät gått ut, riktad till allmänheten. Här signalerar flera av svaren en stor stolthet över biosfärområdet. Några lyfter fram att utnämningen sätter platsen på kartan. Flera omnämner området som en viktig plats för rekreation och uttrycker glädje över att befinna sig i ett område där omsorgen om miljön tas ett steg längre. I framtiden vill man att det i biosfärområdet satsas på att ha utvecklat hållbart resande, att det finns en ännu större hållbarhetsmedvetenhet, "action" inom besöksnäringen samt att viktiga naturområden mår bra. Själva vill personerna i enkäten

bidra genom att t ex sprida goda idéer och uppmuntra fler att tänka och agera hållbart i vardagen genom aktiva val. Någon påpekar att hållbarhetsarbetet inom kommunerna inte ska vara ett parallellt spår och önskar samtidigt att biosfärområdet lyfts fram mer som en självklar del samt att vi skapar mer kunskap kring frågorna bland de som bor här.

7.6 Uppdatering av organisation för förvaltning och koordinering

7.6.1 Beskriv eventuella förändringar som rör de administrativa organen med ansvar för biosfärområdets zoner (kärnområdena, buffertzonerna och utvecklingsområdena). Om något har ändrats sedan nomineringsblanketten eller den senaste utvärderingen lämnades in, bifoga de uppdaterade handlingar i original för varje berörd zon.

Ingen ändring sedan nomineringen.

7.6.2 Uppdaterad information om biosfärområdets koordinator/ledare/samordnare, samt hur denne blivit utnämnd.

Den ideella föreningens styrelse utser koordinator. Johanna Mac Taggart var koordinator fram till april 2017. Nuvarande koordinator Maria Gustavsson anlitas hösten 2017. Koordinatorn arbetar 50 % för biosfärföreningen.

7.6.3 Har något ändrats i fråga om biosfärområdets samordningsstruktur (Beskriv i så fall i detalj dess funktion, sammansättning och den relativa andelen för varje grupp i denna struktur, dess roll och behörighet.) Är denna samordningsform självstyrande eller lyder den under någon lokal eller central myndighet eller koordinatorn för biosfärområdet?

En kort tid efter att ansökan nominerats av Sveriges regering till Unesco bildades den ideella föreningen Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle. Föreningen fick i uppdrag att ansvara för biosfärverksamheten i området.

Samordningsformen är självstyrande och föreningens årsmöte är högsta beslutande organ. Föreningen styrs av stadgar som medlemmarna har fattat beslut om.

7.6.4 Hur har förvaltningen/samordningen anpassats till den lokala situationen?

Förvaltningen är i form av en ideell förening där olika sektorer ingår och kan diskutera utifrån det syfte och de mål som biosfärområdet har. Arbetsmodellen med IMPA gör att biosfärföreningen kan jobba med att skapa arenor för utbyte av information och diskussion utifrån lokal kunskap kombinerat med olika myndigheters roll. Den modell som ofta är använd för utvecklingsinsatser är projekt.

Utifrån varje projekt skräddarsys en grupp med nyckelindivider som är till hjälp för genomförandet.

För att lättare nå resultat utifrån den verksamhet som biosfärområdet omfattar har biosfärföreningen valt att låta hela kommunområdena ingå i biosfärarbetet.

Utifrån hållbarhetsutmaningar i biosfärområdet, nationellt samt globalt, har vision, målformeringar och indikatorer formulerats. Sedan har olika projekt initierats och genomförts. Det kan handla om hållbar turism och att övergå till fossilfria transporter. Det kan också handla om informationsspridning för minskad konsumtion och för cirkulära ekonomiska val.

7.6.5 Utvärderas förvaltningens/samordningens effektivitet? Skedde det i så fall enligt någon särskilt sätt?

Biosfärföreningen har inte gjort en specifik utvärdering kring förvaltningens effektivitet.

7.7.1 Har något förändrats i fråga om handlingsprogrammet och de intressenter som är involverade? Lämna i sådana fall detaljerade uppgifter om hur intressenter involverats, och hur planen antagits och reviderats.

Under tioårsperioden har biosfärföreningen haft två olika visions- och måldokument:

Det första togs fram genom bred samverkan. Den omfattade: gränslös samverkan, framgångsrik biosfärekonomi, kunskap om biosfären och hållbar samhällsdesign.

Den nuvarande visionen och biosfärföreningens mål togs fram år 2018 av styrelse, medarbetare och utvalda experter som alla hade möjlighet att påverka dess innehåll.

Biosfärföreningens vision och mål konkretiseras i årliga verksamhetsplaner. Dessa antas av styrelsen och kommuniceras av styrelsens ledamöter och biosfärkontoret till olika aktörer. Medlemmarna i biosfärföreningen har möjlighet att påverka, exempelvis på årsmötet. Styrelsen representerar olika delar av samhället och är därmed ett forum för stark samverkan mellan olika verksamheter. Över åren har olika funktioner funnits med som fiskeförening, lantbruksorganisationer, akademi, näringsliv, ideella sektorn och allmänhet. De tre biosfärkommunerna är alltid del av styrelsens sammansättning. Det står en bred grupp bakom verksamhetsplanerna. Den följs upp av en årlig verksamhetsberättelse med redovisning av målresultat utifrån mätbara indikatorer. Ett exempel på verksamhetsplan återfinns som bilaga.

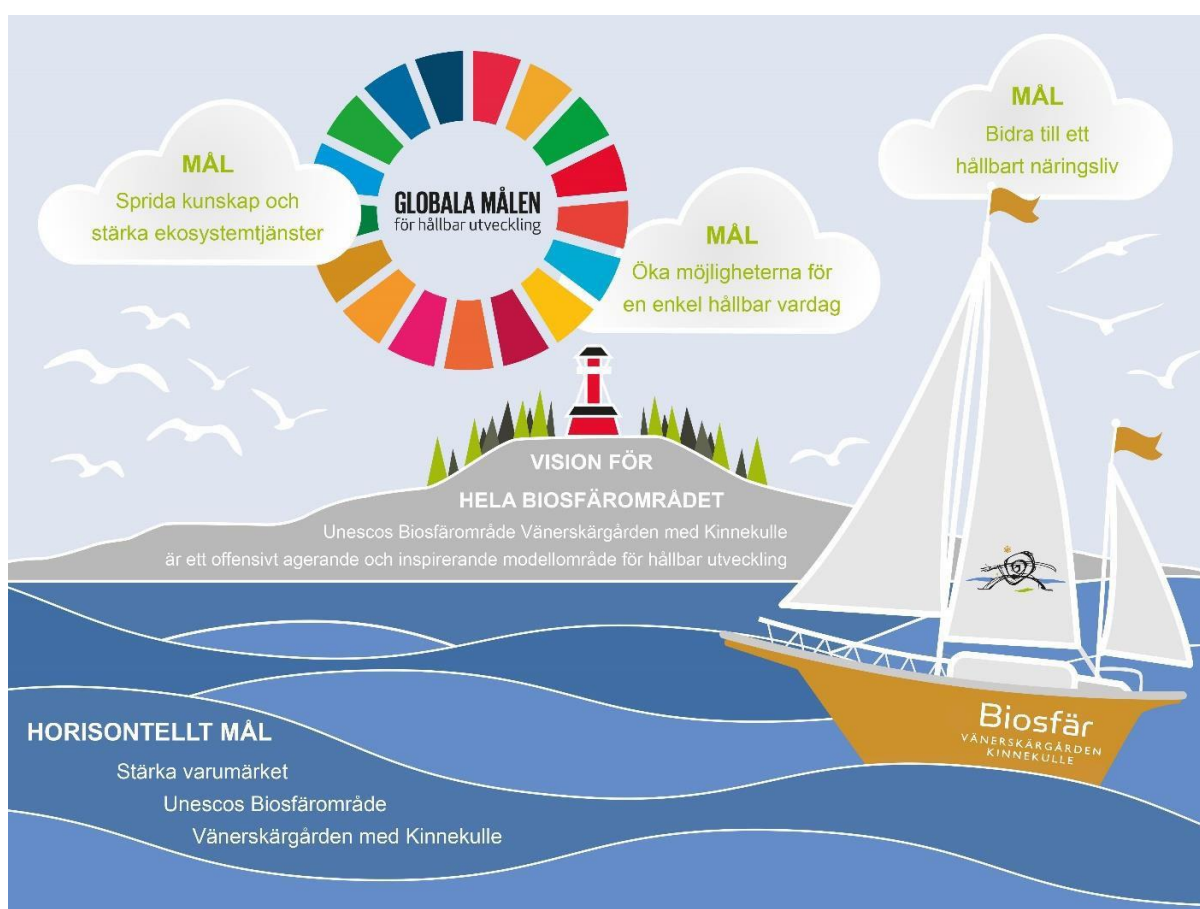
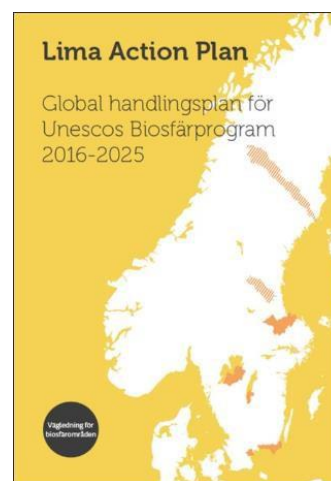
7.7.2 Beskriv innehållet i handlingsprogrammet (ge några exempel på åtgärder och riktlinjer). Är planen bindande? Bygger den på samförstånd?

Utnämningen till biosfärområde är ett internationellt erkännande som ska fungera som hävstång för den lokala utvecklingen. Biosfärområdets arbete bottnar i att området utvecklas på ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart sätt. Bevara, utveckla och stödja är ledorden i de årliga verksamhetsplanerna som antas genom samförstånd i biosfärområdets styrelse.

Att arbeta med årliga verksamhetsplaner är det arbetssätt som hittills setts som bäst lämpat utifrån förvaltningsformen och föreningens förutsättningar. Ett exempel på

verskamhetsplan återges som bilaga IV. Målen ligger i linje med Agenda 2030 och Lima Action Plan.

Målen antogs i samförstånd av biosfärföreningens styrelse 2018-11-13 och är i sin tur uppdelade i delmål, med tillhörande indikatorer som följs upp och redovisas av biosfärföreningens anställda till styrelsen fyra gånger per år. Styrelsemedlemmarnas resultatuppföljningar och återkopplingar in i sina respektive organisationer är av stor betydelse för hur biosfärföreningens arbete upplevs och kan bidra till synergier och ytterligare utveckling. Att ta fram en handlingsplan där många fler aktörer än de som återfinns i styrelsen är nästa steg i vår utveckling. Biosfärföreningen har med de gångna tio årens arbete lagt en bra grund för att detta ska bli framgångsrikt.

Mål för föreningen Biosfärområde Vänerskärgråden med Kinnekulle under tidsperioden 2019-2025

- **MÅL Sprida kunskap och stärka ekosystemtjänster**
Ekosystemtjänster och biologisk mångfald är grunden för allt liv. Det värdefulla natur- och kulturlandskapet i biosfärområdet är en av anledningarna till att vi är ett biosfärområde. Vi sprider kunskap om naturvärden och om hur vi människor på ett

hållbart sätt använder de olika ekosystemtjänsterna. Genom detta kan vi exempelvis stärka ekosystemtjänster och få dem att öka i omfattning.

Mål	Indikator	Mätning	Målvärde
Ökad kunskap och hållbar användning.	Personer som uppger att vet mer om hur de på ett hållbart sätt kan använda ekosystemtjänster.	Enkät till deltagare på aktiviteter.	75 procent av alla deltagare på aktiviteter.
Introduktion av ekosystemtjänster.	Antal personer får en introduktion om ekosystemtjänster och dess betydelse.	Antal personer som tar del av information på exempelvis aktiviteter eller via digital media.	100 personer.
Stärka ekosystemtjänsterna och få dem att öka i omfattning.	Företag, föreningar eller offentliga aktörer som har ändrat sitt arbetssätt för att stärka ekosystemtjänsterna eller få dem att öka i omfattning.	Enkät till deltagare på aktiviteter eller sammanställning av biosfärkontoret.	10 stycken.
Värden av ekosystemtjänster har blivit realiserat.	Antal företag som utvecklat produkter och tjänster som är baserade på ekosystemtjänster.	Uppföljning efter avslutade projekt.	2 företag.
Synliggöra ekosystemtjänster.	Antal nya fysiska platser som kommunicerar exempel på ekosystemtjänster.	Sammanställning av biosfärkontoret.	3 platser. 300 besökare.
Fördjupad kunskap och samarbeten med högskola eller universitet.	Antal samarbeten med högskola eller universitet som biosfärkontoret har.	Sammanställning av biosfärkontoret.	2 samarbeten
Nya samarbeten om naturvärden.	Antal nya lokala, regionala eller nationella samarbeten där bevarande och utveckling kombineras. Biosfär är en neutral mötesplats för aktörer med olika intressen.	Sammanställning av biosfärkontoret.	5 samarbeten.

- **MÅL Öka möjligheterna för en enkel hållbar vardag**
För vår planets framtid spelar våra vanor och beteenden en stor roll. Vi vill sprida kunskap om hållbarhet och om smarta sätt att göra bra val när det gäller konsumtion samt visa på goda exempel. I vårt biosfärområde kan vi ta fram och testa nya modeller för att på ett lätt sätt vara klimatsmart i vardagen, både hemma, i skolan och på jobbet.

Mål	Indikator	Mätning	Målvärde
Ökad kunskap och ändrat beteende.	Personer som uppger att de genom ökad kunskap vet mer om hur de kan konsumera på ett hållbart sätt och även gör så.	Enkät till deltagare på aktiviteter.	75 procent av deltagare på en aktivitet.
Implementera modeller för att vara klimatsmart.	Antal nya modeller som möjliggör att människor på ett enkelt sätt kan leva hållbart. Nya modeller kan vara nya för världen eller för det lokala samhället.	Sammanställning av biosfärkontoret.	5 modeller.

Ökad kunskap hos barn och ungdomar.	Antal barn och ungdomar som fått möjlighet att lära sig om biosfärområdet.	Deltagarlistor eller uppgift från samarbetspart som exempelvis skolor.	500 barn eller ungdomar.
-------------------------------------	--	--	--------------------------

- **MÅL** Bidra till ett hållbart näringsliv

Det hållbara samhället är beroende av att företag jobbar med hållbarhet i sin produktion och vid försäljning av varor och tjänster. Vi kan tillsammans med företag och andra aktörer bidra till att skapa förutsättningar för hållbar affärs- och samhällsnytta. Det kan exempelvis vara genom att visa på goda exempel, projekt inom olika branscher eller inom cirkulär ekonomi.

Mål	Indikator	Mätning	Målvärde
Fler ska bli inspirerade.	Antal personer som säger att de fått ökad insikt efter inspiration från biosfär. Vi ska visa goda exempel på hur företag kan arbeta med hållbarhet och på så sätt öka sin affärsnytta. Det kan vara på olika vis, exempelvis via social media eller föreläsning.	Antal respondenter.	2500 positiva responser.
Ökad affärsnytta.	Antal företag som upplever att de ökat sin affärsnytta genom att arbeta mer hållbart.	Uppföljning efter avslutade projekt.	25 företag.
Nya samarbeten.	Antal nya samarbeten mellan företag. Det kan handla om att ta fram produkter, tjänster eller projekt.	Sammanställning av biosfärkontoret.	10 samarbeten.
Mötesarenor.	Antal arenor där företagare och andra aktörer kan mötas kring hållbarhetsfrågor.	Sammanställning av biosfärkontoret.	25 arenor.
Tillfört kunskap om samhälls-entreprenörskap.	Antal personer som deltagit på aktiviteter för att få ny eller ökad kunskap om samhälls-entreprenörskap.	Deltagarlistor på aktiviteter.	100 personer.
Fördjupad kunskap genom samarbete med högskola och universitet.	Antal samarbeten med högskola eller universitet som biosfärkontoret har.	Sammanställning av biosfärkontoret.	5 samarbeten.

Horisontellt mål

- Stärka varumärket Unescos Biosfärområde Vänerskärgrården med Kinnekulle

Det horisontella målet ingår i alla mål.

Som ett av Unescos modellområden för hållbar utveckling behöver hela samhället vara med. Genom att sprida kunskap till de som bor i biosfärområdet om Agenda 2030, de globala målen och om vår roll som modellområde kan vi få fler att ta aktiva steg mot ökad hållbarhet. Vi stärker vårt varumärke genom bland annat modern kommunikation, aktiva ambassadörer och samarbeten med andra aktörer.

Mål	Indikator	Mätning	Målvärde
-----	-----------	---------	----------

Biosfärområdet är känt och människor upplever det som positivt.	Antal procent av befolkningen som känner till biosfärområdet och associerar det till något positivt.	Enkätundersökning till ett urval av befolkningen i biosfärområdet någon gång under 2024-2025.	80 procent av de tillfrågade.
Fler medlemmar	Ökning av antalet medlemmar från år 2019 till år 2025.	Utdrag ur medlemsregistret.	100 procent.
Aktiva ambassadörer	Ambassadörer sprider kunskap och goda exempel om hållbarhet och Agenda 2030.	Årlig rapport från ambassadörerna.	40 aktiviteter som ambassadörer har genomfört varje år.
Attraktiva att samarbeta med	Biosfärföreningen och kontoret är attraktiva för andra aktörer att samarbeta med, exempelvis i projekt, föreläsningar eller i nätverk.	Antal förfrågningar om samarbete eller om att vara med i olika sammanhang.	25 förfrågningar per år.

Biosfärföreningen gör också uppföljning av uppnådda resultat årligen och kommunicerar detta bland annat till allmänhet och media. Flera olika aktörer bidrar till att jobba för att nå målen. Målen är i linje med andra viktiga styrdokument hos exempelvis kommuner.

Biosfärföreningen, och framförallt biosfärkontoret, jobbar utifrån följande strategi:

- Använda metoden IMPA, det vill säga inspirera, mäkla, processleda och vara arena.
- Jobba med alla tre dimensioner av hållbarhet, ekologisk, social och ekonomisk.
- Vara med i eller driva starka nätverk med olika målgrupper.
- Jobba tillsammans med högskola och universitet.
- Vara med i eller driva internationella projekt eller samverkansformer.
- Inhämta aktuell kunskap och omvärldsbevakning via bland annat nätverket inom Unesco.
- Använda en aktuell och modern kommunikationsstrategi.

7.7.3 Beskriv myndigheternas roll för genomförande av handlingsprogrammet. Beskriv institutionella förändringar sedan nomineringen eller den senaste utvärderingen. Ange belägg för dessa myndigheters roll.

De myndigheter som har störst betydelse för att kunna nå de mål som är uppsatta är de tre kommunerna samt länsstyrelsen. Både kommunerna och länsstyrelsen är aktiva parter i biosfärföreningen och ingår i föreningens styrelse. De är delaktiga i både framtagning av mål, strategi och verksamhetsplaner och deltar även i genomförandet, vilket underlättar detta väsentligt. Arbetet får även genomslag i dessa myndigheters verksamhet och biosfärområdet är omnämnt i flera viktiga styrdokument.

Kommunerna i biosfärområdet har under hösten 2019 arbetat fram ett antal idéer på gemensamma aktiviteter eller projekt de kommande åren inom biosfärområdet. Idéerna har bärighet på biosfärområdets mål och det behov som kommunerna har. Först ut under 2020 blir ett samarbete om Agenda 2030 och de globala målen. Ett axplock av andra idéer och teman som kan realiseras i samarbete är:

- Kreativ innovationssluss.
- Cirkulära affärsmodeller.
- Modell för storytelling där både offentlig, privat och ideell sektor är med.
- Hållbar vardag, det ska vara lätt att göra rätt.

- Microplast i Vänern.
- Strategisk plan eller modell för hållbar turism, både utveckla och bevara vår natur.
- Bomässor, biosfär kan addera ett mervärde till inflyttare.
- Plastprojekt inom de kommunala förvaltningarna för att minska användningen av plast.
- Jämställdhet.

Kommunala politiker och tjänstepersoners engagemang för biosfärområdet har en avgörande betydelse för om målen ska vara möjliga att nå. Kommunerna är stora organisationer och hanterar flera viktiga funktioner i samhället som exempelvis skolor, barn- och äldreomsorg. Dessutom jobbar kommunerna strategiskt med samhällsutveckling såsom infrastruktur, näringslivsutveckling samt miljö- och klimatfrågor. De lokala myndigheterna har även en stor roll för att stärka varumärket Unesco Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle. Nationellt har även andra aktörer som Naturvårdsverket och Svenska Unescorådet en stor betydelse för detta.

7.7.4 Ange hur handlingsprogrammet inriktas på målen med biosfärområdet.

Verksamhetsplanernas syfte är att vägleda till insatser för att uppnå det lokala biosfärområdets vision och mål. I förlängningen innebär det att även den globala biosfärprogrammets vision ska uppnås. Lima action plan är den globala handlingsplanen för Unescos biosfärprogram. Den omfattar tidsperioden år 2016-2025. Några av de fokusområden som biosfärområdets verksamhetsplaner och insatser har fokuserat på som är i linje med Lima action plan är att aktivt bidra till FNs globala mål i Agenda 2030. Det har bland annat skett genom projektet *Här finns liv där vi kommunicerat och spridit kunskap och inspiration om FNs 17 globala mål. Andra fokusområden i biosfärområdets verksamhetsplaner är samverkan med universitet och högskolor, att vara aktiva i världsnätverket av biosfärområden och att sprida goda exempel på hållbar utveckling.

Se 7.7.2 för detaljer samt bilaga IV.

Exempel på biosfärföreningens kontinuerliga arbete

- **Biosfärambassadörer**

Biosfärföreningen har en biosfärambassadörsutbildning och ett nätverk av personer som sprider kunskap och inspiration om hållbarhet och biosfärområdet. Drygt 30 personer har genomgått utbildningen och är mer eller mindre aktiva i sitt ambassadörskap.

- **Miniambassadörer**

Utbildningen för miniambassadörer riktar sig förskolor och förskolebarn i 5-6-årsåldern. Att utbilda miniambassadörer är ett sätt att skapa kunskap och medvetenhet om hållbarhetsfrågor på ett tidigt stadium. Det är också en möjlighet att låta barnen lära känna naturen i närområdet och bli medvetna biosfärintervjuare. Utbildningen avslutas med att barnen får ett diplom.

- **Biosfärutmaningen**

Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle har tagit fram konceptet där skolbarn varje år uppmuntras till eftertanke och skapande utifrån olika aspekter av ett hållbart samhälle. Under åren har de bland annat skapat demokratiska lekar och tillverkat djur av återvunnet material. Biosfärutmaningen har spridits till Sveriges olika biosfärområden, samt till biosfärområden i andra delar av världen.

7.7.4 Vilka framsteg har gjorts i enlighet med riktlinjerna i handlingsprogrammet?

Arbetsformerna för biosfärföreningen är dels kontinuerliga insatser, dels tidsbegränsade projekt. Föreningen är ofta projektledare och ibland projektpartner. Därmed finns möjlighet att utforma och påverka projekten så att de har en så hög hållbarhetsprofil som möjligt och går i linje med handlingsprogrammet. För biosfärkontoret och andra aktörer som jobbar med hållbarhetsfrågor är det många gånger svårt att se de exakta resultaten direkt. Det beror på komplexiteten i de mänskliga processerna och i utmaningarna. Ibland kan dock tydliga resultat åskådliggöras direkt.

Lista på projekt- och insatser där biosfärföreningen ansvarat för att dessa har genomförts antingen som initiativtagare och/eller genomförare:

- **Utredning om att bilda ett Fiskeområde för hela Vänern**
Biosfärföreningen arbetade för att få ett fiskeområde för hela Vänern, detta då ett gemensamt fiskeområde skulle gynna ett hållbart fiske i hela sjön.
- **Projekt Utbildningsinsatser mot fiskerinäringen**
Ett projekt med syfte att utbilda aktörer i biosfärområdet som har sin verksamhet kopplat till fiskerinäringen. Utbildningarna handlade om allt från kvalitetssäkring och

varumärkning till utbildning inom datahantering.

- **Förstudie - Geopark**
Projektet var en förstudie där sju kommuner tog fram en beskrivning av de mest intressanta geologiska attraktionerna med utgångspunkt från det gemensamma temat platåbergslandskapet, samt ett underlag som beskriver hur en geopark skulle kunna utformas och fungera. Så småningom ledde förstudien till ansökan om Geopark.
- **Projekt Exportmogen Destination**
Projektet var de tre biosfärkommunernas, Lidköping, Götene och Mariestads, gemensamma arbete för att utveckla Biosfärområdet Vänerskärgården med Kinnekulle till en exportmogen destination. Projektet mot exportmognad var ett följdprojekt till det ekoturismprojekt som avslutades 2012.
- **Projekt Miljöväg för Häst**
Projektet avsåg att skapa markerade ridleder i biosfärområdet. Till lederna skapades informationsmaterial med beskrivningar och kontaktuppgifter för att attrahera hästturism i området.
- **Projekt Utveckling av möjligheter till övernattnig för paddlare i Kållands och Ekens skärgårdar.**
Kållands skärgård har goda förutsättningar för paddlingsturism. I detta projekt fastställdes lämpliga lokaliseringar för enklare övernattningsplatser för att stärka dessa möjligheter.
- **Projekt Europeiska Landskapskonventionen**
Syftet med projektet var att testa, utvärdera och sprida ett arbetssätt som kunde ge helhetssyn på landskapets utveckling, med medskapande från allmänheten i fokus.
- **Projekt Samverkan kring gemensamma Vänerfrågor**
Projektet lyfte aktuella frågor för Väneren så som till exempel möjligheterna med fiskeområde och samförvaltning.
- **Aktivitet Bioblitz**
2013 firades biosfärdagen med en Bioblitz vid naturum Vänerskärgården. En familjeaktivitet med artinventeringar, fågelholksbygge och mycket annat.
- **Projekt Awareness for landscape -inspiring civic responsibility**
Ett utbyte om landskap. Ett samarbete mellan tre olika organisationer i olika länder för att lära av varandra hur man arbetar med landskap.
- **Projekt Workshop om Biosphere Economy - SOCAP Deep Local**
Projektet har haft fokus på hur riskkapital och investeringar i biosfärområdet kan utgöra en potential för socialt entreprenörskap, med fokus på fiskerinäringen.
- **Förstudie kring socialt entreprenörskap**
En förstudie om vad socialt entreprenörskap/biosfärentreprenörskap är samt en kartläggning av biosfär- entreprenörskap i biosfärområdet.

- **Projekt Hästturism i Skaraborg**
En utredning om att lokalisera befintlig och blivande hästturism, boendeanläggningar, restauranger och andra kringarrangemang som kan bli säljbara paket, samt att genom samverkan och nätverksskapande öka erfarenhetsutbytet, förbättra möjligheterna att komplettera varandra och stärka marknadsanpassningen.
- **Projekt Paddlingsinventering**
En inventering av möjligheter att utveckla och förbättra förutsättningarna för paddling inom biosfärområdet.
- **EuroMAB 2011**
EuroMAB är ett nätverk för biosfärområden i Europa och Nordamerika. Vartannat år hålls en konferens för nätverket. I juli 2011 ansvarade Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle för konferensen som hölls i Lundsbrunn. Temat var ”Sharing Sustainable Futures”. Närmare 200 delegater från olika biosfärområden deltog.
- **Projekt Ekoturistdestination**
Ett flerårigt projekt med syfte att utveckla biosfärområdet till en hållbar destination. Innan detta drev Länsstyrelsen projektet Regionala Landskapsstrategier där biosfärområdet var pilotområde. Man fördjupade sig då inom bland annat hållbart resande vilket ligger till grund för utvecklingen av projekt Ekoturistdestination.

Exempel på projekt som i närtid har genomförts, och/eller är pågående, i biosfärområdet:

- **Projekt Hållbar besöksnäring i Vänerskärsgården med Kinnekulle (2020-2021)**
Projektet syftar till att skapa affärsutveckling utifrån den befintliga Biosfärleden. vandring och cykling).
- **Projekt Min plats i biosfären (2019-2020)**
Inom det här samverkansprojektet har biosfärområdet i uppgift att kommunicera ut resultat från forskningsprojektet ”Kulturmiljö och kulturarv som en del av hållbar landskapsförvaltning” som har genomförts av forskare vid Göteborgs universitet och Högskolan i Gävle. Det är den efterföljande kommunikationsdelen som biosfärföreningen medverkar i. Forskningsresultaten visar vilken roll kulturmiljön och de kulturella ekosystemtjänsterna kulturarv och platsidentitet har för människors välbefinnande och för hållbar landskapsförvaltning inom Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle.
- **Projekt *Här finns liv (2017-2019)**
Det här är ett kommunikationsprojekt där biosfärområdet, tillsammans med olika intressenter i samhället som Högskolan i Skövde, tog fram app-spel. Dessa spred, tillsammans med en stor utställningskarta, kunskap om FNs 17 globala mål i Agenda 2030 och biosfärområdets konkreta hållbarhetsinsatser.
- **Förstudie - Biosfär som arena för mångfald (2019)**
Biosfärföreningen lyssnade in behov av inkludering och lots in i det svenska samhället hos nysvenskar. Inom förstudien skapade vi också prova-på-aktiviteter. Förstudien gav

också möjlighet till en mängd kontakter med föreningar och organisationer i biosfärområdet. Utifrån förstudiens material identifierades stora möjligheter med föreningar som arenor för nysvenskar att komma in i det svenska samhället.

- **Förstudie hållbar turism (2018-2019)**
Biosfärföreningen sökte tillsammans med turistorganisationerna i biosfärområdet lärdomar från tidigare genomförda projekt, gjorde en omvärldsanalys samt lyssnade in företagare i biosfärområdet för att skapa en bild av nuläget och dess möjligheter.

Fiskeområde Vänerskärgråden

Under perioden 2009-2015 drev biosfärföreningen verksamheten Fiskeområde Vänerskärgråden inom ramen för Havs- och fiskerifonden. Syftet var att utveckla en hållbar fiskenäring i Vänern. Några av projekten inom fiskeområdet följer nedan.

- **Löjromsevent.** Projektägare: Destinationsbolaget Läckö-Kinneulle
- **Isbod och kylförvaring i Spiken.** Projektägare: Spikens fiskehamnsförening
- **Kunskapsspridning om fisk från Vänern.** Projektägare: Hushållningssällskapet
- **MSC-certifiering av fisk från Vänern.** Förstudie. Projektägare: Svenska Insjöfiskarna AB
- **Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern.** Projektägare: Hushållningssällskapet
- **Kunskaps- och nätverksutveckling Vänerfisk** Projektägare: Vänergymnasiet i Mariestad.
- **Hållbar Utveckling i Gymnasieskolan.** Projektägare: Lidköpings kommun, De la Gardiegymnasiet
- **Projekt Siklöja. Förstudie.** Projektägare: Food and Health concept center
- **Projekt Siklöja. Livsmedel.** Projektägare: Food and health concept center tillsammans med föreningen Vänerprodukter.
- **Fisket och fiskaren vid Vänern.** Projektägare: Vänermuseet i Lidköping
- **Vänerfisk på Tallriken.** Projektägare: Hushållningssällskapet

Se också 2.3.5 och 5.9

7.7.5 Fanns det några faktorer och/eller förändringar som försvårade eller underlättade implementeringen av handlingsprogrammet? (Lokalbefolkningens motvillighet, konflikter mellan olika beslutsfattande nivåer.)

Den allmänna medvetenheten om hållbarhet under de senare åren har gjort det lättare att nå ut med budskapet om att biosfärområdet är ett internationellt modellområde för hållbarhet. Agenda 2030 och de globala målen är en tydlig uppgift som ingår i handlingsprogrammet, och som om. Överlag är det ett stort intresse från många olika aktörer gällande att vara med i och följa biosfärområdets arbete. Det ligger också en positiv laddning i att det finns unika förutsättningar i biosfärområdet och utnämningen av Unesco.

De flesta aktörer ser föreningens mål som viktiga och relevanta. Styrelsens sammansättning av representanter från offentlig, privat och ideell sektor är en förutsättning för att nå ut till alla delar av samhället. Likaså är biosfärambassadörerna och tjänstepersoner på kommunerna viktiga för att sprida kunskap om biosfärtanken och bidra till aktivitet i området. Formen för koordineringen och att organisera biosfärområdet i en ideell förening har varit lyckosam för att få med de tre sektorerna privat, offentlig och ideell.

Biosfärföreningen har under åren 2018-2019 arbetat fokuserat med att sprida kunskap om biosfärområdet, samt om biosfärkontorets roll som koordinator. Nu är upplevelsen att betydligt fler personer och aktörer känner att de, var och en, utgör delar av biosfärområdet. Det visar sig bland annat konkret genom att vi ser allt fler egna initiativ till aktiviteter och projekt. Biosfärbetet ger också ökat avtryck i kommunernas arbete och här är Agenda 2030 en självklar koppling. Fokus har flyttats från en tidigare vanlig uppfattning om att biosfärkontoret skulle vara utförare - till att alla som lever och verkar i biosfärområdet behöver utföra hållbarhetsarbete för att utveckla modellområdet.

”Unescos biosfärutnämning, att vi är utsedda till ett av världens modellområden, kan ses som en ledstjärna för oss! För att nå högre nivåer än vi hade gjort utan utnämningen. Vi har förutsättningarna här. Området är sprängfyllt av människor med kompetens och höga ambitioner.”

Processledare på biosfärkontoret

Biosfärkontoret har ett fåtal anställda och mycket av arbetet bygger på personliga kontakter. Budgeten är begränsad och driften är beroende av pengar som ofta är i form av projektmedel. För att göra det mindre sårbart är det framöver en betydelsefullt att fler personer såsom ledamöter i styrelsen, ambassadörer, politiker, tjänstepersoner på kommuner med flera ökar sitt engagemang i biosfärbetet. Biosfärföreningen jobbar med att hitta lokala lösningar på stora komplexa utmaningar. Detta, i kombination med en liten organisation samt ett stort geografiskt område med tre kommuner, är några av utmaningarna.

Kommunerna har i sina reflektioner tagit upp att deras förväntningar på biosfärföreningen från utnämningen fram till senare år inte stämt överens med hur

biosfärföreningen jobbat. Kommunerna har även kommit fram till att de själva borde ha tagit ett större ansvar. Med anledning av detta valde styrelsen i biosfärföreningen att bilda ett arbetsutskott med de ledamöter som representerar kommunerna. De beslutade också att det ska vara personer i kommunernas högsta politiska ledning som ska vara ledamöter i styrelsen. Under åren har kommunerna diskuterat att dra sig ur arbetet med biosfärföreningen men i och med arbetsutskottet, ekonomisk stabilitet och annan inriktning på verksamheten är de diskussionerna inte längre aktuella. Både politiker och tjänstepersoner har deltagit i ett arbete för att ta fram gemensamma aktiviteter eller projekt inom sina kommunala verksamheter.

Se också 7.7.3

7.7.6 Om det är aktuellt: hur är biosfärområdet och/eller biosfärlarbetet integrerat i regionala/nationella strategier? Omvänt, hur är lokala/kommunala planer integrerade i planeringen av biosfärområdet? (Ge detaljerad information om något har förändrats sedan nomineringen eller den senaste utvärderingen.)

Sedan nomineringen år 2009 har samarbetet utvecklats mellan länsstyrelsen och biosfärföreningen. En representant från länsstyrelsen finns med i styrelsen och dessutom har samverkan inom olika projekt genomförts under de gångna tio åren. Biosfärföreningen har också mycket nära samverkan med alla de tre kommunerna i biosfärområdet. Kontinuerlig dialog sker med de andra biosfärområdena i Sverige och med den nationella biosfärkoordinatören som i sin tur fångar upp och återkopplar om olika frågor som rör sig på nationell nivå.

Naturvårdsverket beskriver Sveriges biosfärområden som ett komplement till kultur- och naturreservat, nationalparker och andra utpekanden av områden med höga natur- och kulturvärden. Naturvårdsverket stödjer arbetet med svenska biosfärområden bland annat genom ekonomiskt driftsbidrag till biosfärkontoret. Naturvårdsverket ger också stöd till en nationell projektkoordinator samt är värd för programkommittén för det svenska Biosfär-(MAB)- programmet. Naturvårdsverket finansierade att samtliga då fem biosfärområden i Sverige kunde göra varsin film år 2018, något som stärkte en gemensam bild av biosfärområdenas nationella kraft.

8. KRITERIER OCH FRAMSTEG

[Lyft avslutningsvis fram stora förändringar, framgångar och framsteg som har gjorts i biosfärområdet sedan det nominerades eller den senaste utvärderingen. Hur väl uppfyller biosfärområdet kriterierna? Redogör för varför platsen ska vara ett biosfärområde och resonera kring dess zoner. Vad saknas och hur kan det förbättras? Hur kan biosfärområdet vara modellområde för hur hållbar utveckling omsätts i praktisk handling?]

Kort redogörelse för hur biosfärområdet uppfyller varje kriterium i artikel 4 i stadgarna för världsnätverket för biosfärområden.

1) ”Området ska ha en mosaik av ekosystem som representerar en större biogeografisk region och inkludera en skala av mänsklig påverkan”

(Termen ”betydande biogeografisk region” är inte strikt definierad, men det kan vara en god idé att se på klassificeringssystemet Udvardy [http://www.unep-wcmc.org/udvardys-biogeographical-provinces-1975_745.html].)

Biosfärområdet har en mosaik av ekosystem, både inom skyddade områden och i de brukade markområdena. Biosfärområdet är lokaliserat i den boreala regionen på jordklotet och har ekosystemtyper som förekommer i tempererade och subpolära skogar och skogsbygder. Biosfärområdet har ett varierat landskap och olika ekosystem är knutna till de lokala naturtyperna. Dessa inkluderar sjöar, åar och vattendrag, forsar, åraviner och lekområden för fisk, småbiotoper i odlingslandskapet, klippstränder och hållmarkstallskogar, stora vassområden, strandängar, fågelskär, gammelskog, sumpskog, klibbalkärr, rikkärr, ekhagar och ädellövskog, alvarområden och kalkgräsmarker samt naturbetesmarker. Inga förändringar har inträffat sedan ansökan om biosfärområde gjordes.

Se mer i kapitel 2 och 3.1

2) ”Det ska vara av betydelse för bevarande av biologisk mångfald”

Inom Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle finns en nationellt sett osedvanligt hög artrikedom med en hög koncentration av rödlistade arter och värdefulla naturmiljöer. Djur- och växtlivet är mycket varierat. Enligt den nationella rödlistan är 20 arter kända inom biosfärområdet. Grundförutsättningarna för områdets rika biologiska mångfald är framförallt en stor topografisk variation, läget vid Vänern, kalkrika marker, ett odlingslandskap med en lång historia, ett omfattande och ett variationsrikt sötvattenssystem.

Vänerskärsgården med Kinnekulle besitter terrestra och limniska habitat för ett stort antal arter varav en del är hotade. Sammanlagt 16281 ha av områdets totala yta är strikt skyddad av svensk lagstiftning.

Områdets mest ovanliga naturtyper är alvarmarker, högörtängar och västlig taiga.

I skärsgårdarna i Sveriges största sjö Vänern kring Kållandsö, Brommö, Kalvö och Djurö blandas kala kobbar med större öar. Här förekommer ett antal naturtyper som finns med

i EU:s ekologiska nätverk Natura 2000, så som västlig taiga och högörtängar. Här finns hotade arter som fiskgjuse, nattskärra och storlom, för att nämna några.

Vänerskärsgården med Kinnekulle har också höga geologiska värden så som Lugnåsberget med sina sedimentära sedimentarter, Brommö skärgård med mäktiga flygsanddynor och ett flertal ändmoräner och rullstensåsar. Kinnekulle; platåberget med kalkrika alvarmarker, traditionella odlingslandskap och gamla kyrkbymiljöer är helt unikt i Sverige.

3) **”Det ska ge tillfälle att utveckla och demonstrera möjligheter för en hållbar utveckling på regional nivå”** (Det inkluderar exempel eller lärande erfarenheter från att ha omsatt hållbar utveckling i praktisk handling.)

Under de senaste tio åren har biosfärområdet en rad exempel på när hållbar utveckling har omsatts i praktisk handling och där effekter nått utanför biosfärområdet. Över lag deltar anställda på biosfärkontoret och andra aktörer i biosfärområdet i regionala sammanhang för att berätta om hållbara aktiviteter och modeller som tas fram.

Nedan följer några exempel:

- Biosfärområdet blev till för att det pågått ett stort EU LIFE-projekt, Platåberget Kinnekulle - Restaurering och bevarande 2002-2007. Frågan kom upp - hur får vi detta att leva kvar – kommunerna blev nyfikna på att se vad ett fortsatt samarbete skulle kunna leda till. Redan i maj 2005 inleddes en förstudie av de tre kommunerna Götene, Lidköping och Mariestad. 2006 blev området sedan biosfärkandidatområde. Väneren är ett gemensamt innanhav. I och med att biosfärområdet blev till började traditionella samarbetsområden utmanas och öppnade upp för gränsöverskridande samarbeten över gränserna.
- En av de viktigaste processerna för hållbar utveckling som Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle genomgått, både i ansökningsprocessen och under de gångna tio åren, har varit att stimulera kommunerna till aktiv samverkan. Det har varit en långsam lärandeprocess, och inte utan motgångar. Målet har varit, och är, att på sikt ha ett starkt samarbete som yttar sig i konkreta framsteg. Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle är det första biosfärområdet i Sverige som inte bara finns inom ett kommunområde.
- Kommunkonferens för biosfärkommuner. Under de gångna tio åren har det förekommit många goda kommuninitiativ när det gäller hållbar utveckling. Som ett resultat av detta var biosfärområdet 2018 värd för Sveriges första konferens för biosfärkommuner där goda exempel spreds mellan Sveriges biosfärkommuner, något som möttes med mycket uppskattning. Detta, tillsammans med fler exempel nedan, är modeller för hur biosfärområdet jobbar med att bevara, utveckla och stödja för en hållbar samhällsutveckling.
- Arbetet med fiskeområdet, först för enbart biosfärområdet, sedan för hela Väneren. Fiskeområde Väneren fick medel från Havs- och fiskerifonden. (Bevara, utveckla, stödja).

- Biosfärled, båt-, cykel- och vandringsled och flera besöksnäringssatsningar på Kinnekulle och Lugnåsberget i Götene kommun.
- Satsning på hållbart näringsliv. Insatser som ger ringar på vattnet inom och utom biosfärområdet.
- Inom kommunikationsprojektet *Här finns liv har biosfärföreningen varit del av flera arenor utanför biosfärområdet. Bland annat har det skett med utställning och föredrag på konferenser, medverkan i panelsamtal i Almedalen och stor spridning i tidningsartiklar, i sociala media och med film. Här finns liv finns också med i Geologic UF:s hållbarhetsbok "Var ska vi börja?". Aktiviteterna på Läckö slott och naturum 2018 nådde en bred publik, och Superkraftspelet kommer där även fortsättningsvis kunna nå en stor mängd besökare från andra delar av Sverige och världen.
- Mariestads kommun. I samband med en eventuell etablering av en batterifabrik tog kommunen tillvara på värdet av att ingå i ett av Unescos biosfärområden. Tyvärr valde företaget att förlägga sin produktion på en annan plats, men om det hade blivit i Mariestad hade det fått en stor lokal och regional betydelse för bland annat arbetsmarknaden.
- Några exempel på pionjärer i utveckling av hållbar turism i Biosfärområde Vänerskärgrården med Kinnekulle:
- Stiftelsen Läckö slott med genomgående hållbart tema och ett gediget program för alla åldrar. Insatserna gynnar biosfärintvånare såväl som besökare genom kultur, skolaktiviteter och starka kopplingar till naturen och miljöfrågor. Tack vare restaurangen på slottets intilliggande naturum samt slottsträdgården stärks upplevelsen vilket ger bestående och genuina intryck.
- Qvarnstensgruvan i Lugnås. Här kan du få inblick i miljontals år av historia genom engagerat biosfärambassadörskap. Nere i gruvan kan du se den sandbotten och vågmönster från havets rörelser. Samma engagerade värdar driver ett vandrarhem i närheten som fått pris för sin fina hållbara verksamhet.
- Vänermuseum. Det här är ett nyskapande museum som är svårt att gå oberörd ifrån. Här tänker man utanför ramarna och bidrar till aktiviteter och upplevelser innanför museet, och på många fler ställen. Ett gediget arbete sker i form av metodutveckling och kontinuitet tillsammans med skolorna och Stiftelsen Läckö slott.
- Hotell Aqva Restaurang & Bar - ett Kranmärkt biosfärhotell med fokus på hållbarhet i Mariestad. Här möts du av en välkomnande värd som är genuint engagerad i hållbar utveckling, både ekologiskt och socialt. Köket erbjuder lokala smaker. Genom guide turer på Torsö ges också en ordentlig portion kulturhistoria när du får inblick i lokala sägner.
- Norrqvarn Hotell och konferens vid Göta Kanal. Prova hållbara upplevelser som cykling, vandring och stand up paddling utmed Göta kanal när du besöker den här unika hotellanläggningen. Här kan du ta del av storyn bakom Göta Kanalbygget tillsammans med restaurangens fantastiska smaker från bygden.

Se mer i kapitel 5

4) ”Det ska vara tillräckligt stort för att uppfylla biosfärområdets tre funktioner.”

Biosfärområdet är ett stort geografiskt område, 278 600 ha, som har möjligheten att uppfylla kriterierna bevara, utveckla och stödja. Kärnområdena omgärdas i stor utsträckning av större buffertzoner som syftar till att stärka skyddet i kärnområdena och att minska kanteffekterna. Det finns 78 kärnområden som har olika bevarandemål, vilket speglar den biologiska mångfald som området besitter. Dessa kärnområden omgärdas av sammanlagt 19 buffertzoner där extra hänsyn till natur- och kulturvärdena utövas. Den största delen av befolkningen bor i utvecklingsområdet men i hela biosfärområdet testas och demonstreras hållbart resursutnyttjande och hållbar utveckling. Området och dess zonering är tillräckligt stort för att uppfylla syftena i kärnområden och buffertzoner.

5) Lämplig zonering för att tillgodose de tre funktionerna

I enlighet med Unescos kriterier är biosfärområdet indelat i tre zoner– kärnområde, buffertzon och utvecklingsområde. Inga ändringar i zoneringen har gjorts sedan 2010.

Kärnområdena utgörs av nationalpark, naturreservat, Natura 2000-område och skogliga biotopskyddsområden. Samtliga är skyddade av svensk lagstiftning i Miljöbalken. Natura 2000- områdena omfattas av Fågel- och Habitatdirektiven. Biosfärområdet har kärnområden både i terrestra och i limniska miljöer. Den sammanlagda ytan av kärnområdena är 16 281 hektar, vilket är 5,8 % av den totala ytan av biosfärområdet. Om man bortser från vattenarealen (ca 192 000ha) utgör kärnområdena 8,5 % av den terrestra ytan.

Kärnområdenas huvudsakliga bevarandemål är till största delen knutna till skärgårdsmiljöer, eklandskap, alvarmarkerna på Kinnekulle eller värdefulla områden i skogen. Verksamheter i kärnområden begränsas till sådana som tillåts enligt föreskrifterna för ovan nämnda områdesskydd.

Buffertzoner utgörs av riksintresse för naturvård, riksintresse för kulturmiljövård, Ramsarområde, naturvårdsområde, skogliga naturvårdsavtal och strandskydd. Dessa är områden där särskild hänsyn tas med avseende på natur- och kulturmiljöerna. Strandskydd, riksintressen och naturvårdsområden omfattas av svensk lagstiftning enligt Miljöbalken och Ramsarområdet av Ramsarkonventionen som trädde i kraft 1975. Den sammanlagda ytan av buffertzonerna är 40 876 hektar vilket är 14,7 % av den totala ytan av biosfärområdet. Om man bortser från vattenarealen (ca 192 000 hektar) utgör buffertzonerna över 21,3 % av den terrestra ytan.

I buffertzonerna bedrivs jordbruk och skogsbruk, röjning i betesmarker och i skogar, slåtter, samt vassbekämpning. Det finns även större rekreationsområden i buffertzonerna, varvid ekoturism är vanligt förekommande. Verksamheter i buffertzoner begränsas till sådana som tillåts enligt föreskrifterna för ovan nämnda områdesskydd.

Biosfärområdets utvecklingsområde är 221 443 hektar, varav 64 000 hektar är landområde. Utvecklingsområdet omgärdar buffertzonerna och utgör områdets syd-,

ost-, väst- och nordligaste delar. De större samhällena Götene, Lidköping och Mariestad är belägna i utvecklingsområdet och det är i utvecklingsområdet som den största delen av befolkningen bor. Bostadsområden, stadsmiljöer och industrier inne i samhällena omgärdas av ett odlingslandskap och en landsbygd med små byar.

6) ”Organisationsstrukturer som initierar och möjliggör att ett lämpligt spektrum av bland annat myndigheter, lokalsamhällen och privata intressen kan samverka i utformningen, utvecklingen och biosfärområdets verksamhet.”

Biosfärkontoret koordinerar en stor mängd aktiviteter som syftar till att bevara, utveckla och stödja hållbarhet i enlighet med Unescos the Man and the Biosphere Program. Under de senaste åren har verksamheten jobbat med en rad olika insatser och projekt.

”Det är viktigt att det finns en koordinerande kraft och processledare som kan ta större perspektiv på landskapsnivå och jobba tvärsektoriellt.”

Tidigare koordinators i biosfärområdet

Se mer under kapitel 7

7) Mekanismer för genomförande

a) Mekanismer för att hantera människors bruk och aktiviteter

Flera verksamheter inom framförallt naturvård regleras genom de befintliga nationella, lagstadgade regelverk och genom kommunernas planer. Vidare finns EU:s miljöstödkring brukande av värdefulla betes- och slåttermarker.

Se mer i kapitel 7

8) Handlingsprogram eller policy

Vision, mål och verksamhetsplan tas fram av biosfärföreningen i samförstånd med andra aktörer i biosfärområdet. Kommunerna tar fram översiktsplaner och detaljplaner som reglerar den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön.

En utmaning när det gäller landskapet är att få ekonomisk lönsamhet i arbetet med att både bevara och nyttja. Här har biosfärföreningen en stor möjlighet att jobba med modeller för detta. I och med de nya mål som togs fram 2018 har arbete med ekosystemtjänster och biologisk mångfald fått en ökad prioritering i verksamheten.

Se mer i kapitel 7

”Social hållbar utveckling är en viktig dimension att jobba med framöver.”

Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulles ordförande

9) Myndighet eller mekanism för att genomföra policy eller plan

Biosfärföreningen har ingen myndighetsfunktion eftersom inga lagar eller förordningar tagits fram för ett biosfärområde. Föreningens uppgift är att koordinera verksamheten i biosfärområdet. Flera olika aktörer har intresse och ambition att jobba i linje med målen för biosfärföreningen.

Biosfärföreningen arbetar aktivt med de 17 globala miljömålen i FNs Agenda 2030. Detta märks särskilt i den stödjande funktionen. Exempelvis gjordes en stor satsning på genomförandet av utställningen *Här finns liv som genomgående synliggör arbetet med Agenda 2030 i hela biosfärområdet.

Se också 2.4.1

10) Program för forskning, övervakning, utbildning och praktik

Forskning, miljöövervakning, utbildning och praktik sker delvis i Biosfärkontorets egen regi men främst genom dialog och samverkan med olika lärosäten, myndigheter och föreningar. Forskningen i biosfärområdet sker inom olika ämnesområden och bedrivs av högskolor, universitet och statliga institutioner. Biosfärområdet har attraherat studenter och forskare från andra delar av världen och blivit uppmärksammat och omnämnt i flera internationella vetenskapliga tidskrifter.

Se 2.4.6 och kapitel 6

Samarbetar biosfärområdet med andra biosfärområden (utbyte av information och personal, gemensamma program med mera)?

På nationell nivå

Sveriges biosfärområden har samarbeten genom regelbundna träffar med både koordinatörer och styrelser. Studiebesök till varandras biosfärområden görs och det är ett kontinuerligt utbyte av erfarenheter och lärande.

På regional nivå

Det närmst belägna biosfärområdet är Östra Vätterbranterna och Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle har haft en del utbyte med dem.

Genom sammanlänkande (twinning) och /eller transnationella biosfärområden

Inte aktuellt.

Inom världsnätverket

Biosfärkontoret och även andra aktörer i biosfärområdet har på senare år deltagit på konferenser som exempelvis EuroMAB i Dublin 2019 och konferens i Italien med fokus på besöksnäring i biosfärområden 2018.

Biosfärområdet var värd för EuroMAB 2011.

Under årens lopp har det skett många utbyten och samarbeten i projekt.

Svårigheter som har stötts på, åtgärder som ska vidtas och, i tillämpliga fall, förväntad hjälp från sekretariatet

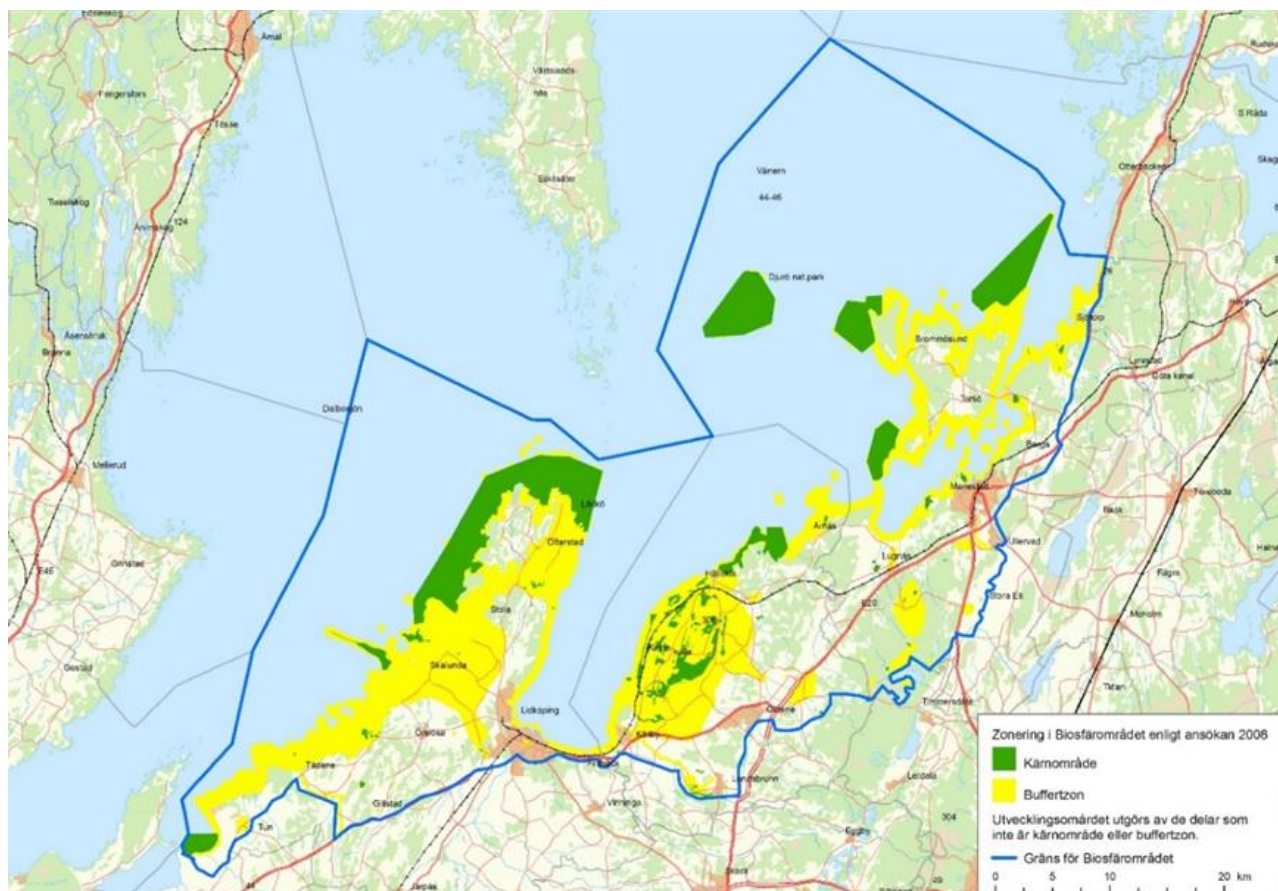
Biosfärföreningen har haft god hjälp av sekretariatet bland annat vid genomförandet av EuroMAB 2011 i Lundsbrunn. Likaså genom aktiv medverkan på den konferens för Sveriges biosfärkommuner som anordnades 2018.

En svårighet föreningen stött på är omfattningen och utformningen av den mall som sekretariatet tillhandahåller för utvärderingen. Förslag framförs om en mall med ökad tydlighet och frågor som fokuserar mer på erfarenheter och lärande, och med möjlighet att anpassa frågorna efter de lokala förutsättningarna.

9. STÖDDOKUMENT

(1) Uppdaterad plats- och zoneringskarta med koordinater

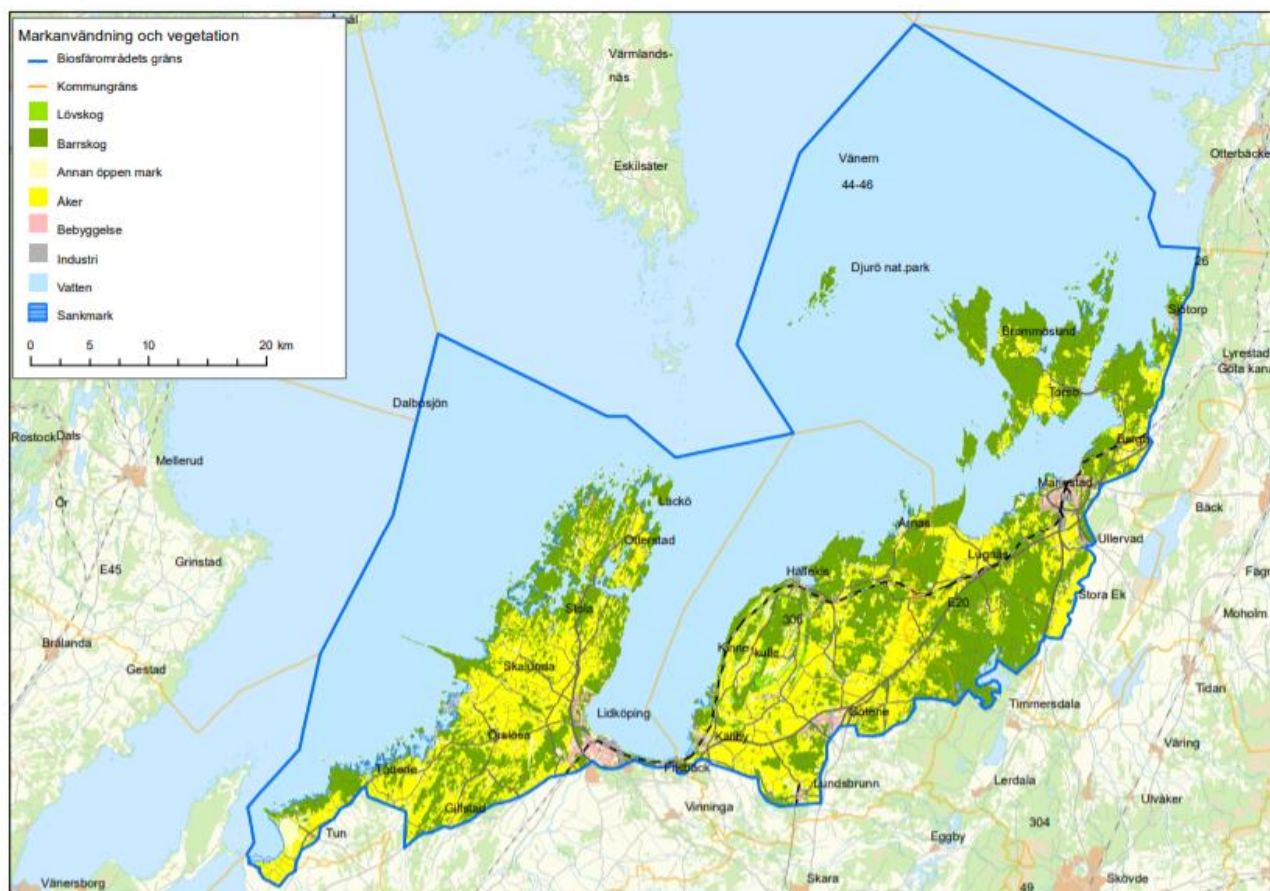
[Ange biosfärområdets geografiska standardkoordinater (enligt referenssystem WGS 84). Bifoga en karta på ett topografiskt skikt av den exakta platsen och avgränsningen av de tre zonerna i biosfärområdet. Kartan/kartorna ska skickas in både i pappersformat och i elektroniskt format. Shape-filerna (även dessa i referenssystem WGS 84) som har använts för att framställa kartan måste också bifogas den elektroniska versionen av blanketten. Lämna i aktuella fall dessutom uppgift om en länk för att komma åt kartan på internet (t.ex. en Google-karta eller en webbplats).]

Väderstreck	Latitud	Longitud
Mest centrala punkt	58° 43'44" N	13° 19'16" O
Nordligaste punkt	59° 03'33" N	13° 35'28" O
Sydligaste punkt	58° 53'29" N	14° 01'00" O
Västligaste punkt	58° 23'22" N	12° 41'41" O
Ostligaste punkt	58° 24'48" N	12° 38'47" O

(2) Uppdaterad vegetationskarta eller marktäckekarta

[En vegetationskarta eller marktäckekarta som visar de huvudsakliga naturtyperna och marktäckeklasserna i biosfärområdet bör lämnas om det finns en sådan.]

(3) Uppdaterad lista med juridiska dokument (om möjligt med en sammanfattning på engelska, franska eller spanska av innehållet och en översättning av dess mest relevanta bestämmelser)

[Uppdatera i aktuella fall de huvudsakliga juridiska dokumenten sedan nomineringen av biosfärområdet och lämna in en kopia av dessa dokument.]

Beslutade naturreservat, Natura2000-områden, kommunernas översiktsplaner och exempel på fördjupade översiktsplaner inom Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle.

Beslutade naturreservat (nya beslut efter att ansökan skrevs):

2008-12-17 Varaskogen (beslut av Länsstyrelsen)

2009-04-27 Östra Sannorna (beslut av Lidköpings kn)

2011-02-14	Brommö skärgård, utökning (beslut av Länsstyrelsen)
2011-09-20	Kalvö skärgård, utökning (beslut av Länsstyrelsen)
2012-12-14	Varan (beslut av Länsstyrelsen)
2013-05-20	Vristulven (beslut av Länsstyrelsen)
2015-12-21	Mariedalsån (beslut av Länsstyrelsen)
2018-03-26	Björkkullasand (beslut av Götene kn)
2019-06-19	Lugnås kvarnstensgruvor (beslut av Länsstyrelsen)

Natura 2000

Regeringsbeslut 2012-08-09 om nedanstående nya Natura 2000-områden enligt EUs Fågeldirektiv, SPA.

Tidigare beslutade (ingår i ansökan) enligt EUs Art- och habitatdirektiv, pSCI.

Nu även enligt SPA:

SE0540076 Djuröarna

SE0540077 Brommö skärgård

SE0540078 Kalvö skärgård

SE0540085 Kållands skärgårdar

SE0540107 Fågelöarna

Nya Natura 2000-områden enligt SPA (nya sedan ansökan):

SE0540329 Varaskogen

SE0540332 Onsö

SE0540333 Tjursholmarna

Kommunernas översiktsplaner och fördjupade översiktsplaner exemplifieras nedan.

Översiktsplan Lidköping (antagen 2018)

Översiktsplanen omfattar hela kommunen. I sin översiktsplan redovisar kommunen ett vägval och planen är därför ett viktigt strategiskt politiskt styrdokument. Den översiktsplan som nu gäller är Översiktsplan Lidköpings kommun, antagen i oktober 2018.

Framtidsplan för Götene kommun: 2009-2020

Framtidsplanen består av vision och strategier, strategiska områden, arbetssätt, ekonomi och en översiktsplan.

Fördjupad Översiktsplan Kinnekulle 2030 (antagen 2014)

Den fördjupade Översiktsplanen beskriver främst hur en utveckling av boende på landsbygden ska kunna ske i harmoni med områdets natur och kulturvärden. Vidare behandlas möjligheterna att utveckla friluftsliv, turism och besöksnäring så att områdets stora natur- och kulturmiljökvaliteter kan komma fler tillgodo utan att dessa värden tar skada.

Översiktsplan 2030 Mariestad (antagen 2018)

Mariestads översiktsplan har två syften. För det första beskriver den hur kommunen vill hantera nationellt betydelsefulla områden och säkerställa långsiktig hållbar utveckling. För det andra pekar den ut riktningar för hur vi vill att stad och land ska utvecklas. Till exempel var det kan och bör byggas, var det behövs nya vägar och cykelbanor och vilka områden som bör sparas för rekreation. I översiktsplanen beskrivs vilken hänsyn som bör tas till kulturhistoriska områden och naturvärden. Den tar även upp risk för bullerstörningar och översvämningar. Planen täcker hela kommunens yta.

För att ta del av dessa i sin helhet, se länkar 9.7.

(4) Uppdaterad lista med samverkansplaner för markanvändning och landskapsförvaltning.

[Lista med befintliga samverkansplaner för markanvändning och landskapsförvaltning (med datum och referensnummer) för de administrativa områdena i biosfärområdet (T.ex. Översiktsplan, reservatsföreskrifter m.m.). Bifoga en kopia av dessa dokument. Vi rekommenderar att innehållet sammanfattas på engelska, franska eller spanska och att de mest relevanta bestämmelserna översätts.]

Skötselplaner för naturreservat (nya beslut efter att ansökan skrevs):

2008-12-17 Varaskogen

2009-04-27 Östra Sannorna

2011-02-14 Brommö skärgård, utökning

2011-09-20 Kalvö skärgård, utökning

2012-12-14 Varan

2013-05-20 Vristulven

2015-12-21 Mariedalsån

2018-03-26 Björkkullasand

2019-06-19 Lugnås kvarnstensgruvor

Regional handlingsplan för Grön Infrastruktur – Västra Götalands län.
Enligt Regeringsuppdrag har Länsstyrelsen arbetat fram Regional handlingsplan för Grön Infrastruktur – Västra Götalands län. Handlingsplanen fastställdes 2019-04-26.

Uppdatering av bevarandeplaner.
Enligt Regeringsuppdrag uppdaterade Länsstyrelsen bevarandeplanerna för samtliga Natura 2000-områden under åren 2016-2019.

(5) Uppdaterad artlista (i en bilaga)

[Lista viktiga arter som förekommer i biosfärområdet, om möjligt med deras allmänna namn (för dokument som lämnas till Unesco, uppges om möjligt allmänna engelska namn).]

Nedan beskrivs de karakteristiska arterna för respektive natur- och markanvändningstyp som finns inom Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle.

Sjöar och vattendrag

Vänern är Sveriges största insjö och Europas tredje största. Vänern har en stor skärgård och sammanlagt 22 000 öar och skär. Här finns 4 569 öar som är större än 10m². Området för Vänerskärgården med Kinnekulle genomskärs av jordbruksåar. Tidan och Lidan är de två största medan Friaån och Sjøråån är något mindre.

Karaktäristiska arter:

Grupp	Latinskt namn	Svenskt namn
Kärlväxter	Carex acuta	Vasstarr
	Lysimachia vulgaris	Videört
	Lythrum salicaria	Fackelblomster
	Phragmites australis	Bladvass
Växtplankton	Aphanizomenonflos-aquae	Blågröna alger
	Aulacoseira (släkte)	Kiselalger
	Cryptomonas	Cryptofycéer
	Rhodomonas	Cryptofycéer
	Woronichinia naegeliana	Blågröna alger
Undervattensväxter	Chara globularis	Skörsträse (Kransalger)

	Isoëtes	Braxengräs
	I. echinospora	Vekt braxengräs
	I. lacustris	Styvt braxengräs
	Myriophyllum	Slingor
	M. alterniflorum	Hårslinga
	M. sibiricum	Knoppslinga
	M. spicatum	Axslinga
	M. verticillatum	Kransslinga
	Nitella flexilis	Glansslinke
	Nitella opaca	Glans/mattsslinke
	Potamogeton perfoliatus	Ålnate
Renlav	Cladina arbuscula	Gulvitrenlav
	Cladina rangiferina	Grå renlav
	Cladina stellaris	Fönsterlav
Kräftdjur	Gammaracanthus lacustris	Sjösyrsa
	Monoporeia affinis	Vitmärla
	Mysis relicta	Pungräka
	Pallasea quadrispinosa	Taggmärla
	Saduria entomon	Skorv
Däggdjur	Castor fiber	Bäver
	Myotis daubentonii	Vattenfladdermus
Fåglar	Anser anser	Grågås
	Falco subbuteo	Lärkfalk
	Gavia arctica	Storlom
	Larus canus	Fiskmås
	Pandion haliaetus	Fiskgjuse
	Sterna hirundo	Fisktärna
Fiskar	Coregonus albula	Siklöja
	Osmerus eperlanus L.	Nors
	Salmo salar	Gullspångslax
	Salmo salar	Klarälvslox
	Salmo trutta lacustris	Öring
Mollusker	Bathyomphalus contortus	Remskivsnäcka
	Pisidium (släkte)	Ärtmussla
Insekter	Ephemera danica	Åsanslända
	Ephemera vulgata	Sjösandslända
	Ephemerella ignita	Röd strömslända
	Leptophlebiidae vespertina	Liten vasslända

-
-
-
-
-
-
-
-

Våtmarker

Våtmarker är en samling naturtyper som är grunt vattentäckta eller där vatten finns strax under markytan. Myrar, sumpskogar, grunda sjöar och rinnande vatten ingår i definitionen.

Karaktäristiska arter:

Grupp	Latinskt namn	Svenskt namn
Kärlväxter	<i>Alisma plantago-aquatica</i>	Svalting
	<i>Caltha palustris</i>	Kabbeleka
	<i>Carex cespitosa</i>	Tuvstarr
	<i>Carex flacca</i> Schreb	Slankstarr
	<i>Dactylorhiza incarnata</i>	Ängsnycklar
	<i>Epipactis palustris</i>	Kärrknipprot
	<i>Glyceria maxima</i>	Jättegröe
	<i>Gymnadenia conopsea</i>	Brudsporre
	<i>Lythrum salicaria</i>	Fackelblomster
	<i>Phragmites australis</i>	Bladvass
	<i>Polygonum amphibium</i>	Vattenpilört
	<i>Potamogeton</i> spp.	Nate
	<i>Primula farinosa</i>	Majviva
	<i>Ranunculus</i> spp.	Smörblommor
	<i>Schoenus ferrugineus</i>	Axag
	<i>Scrophulariaceae</i> spp.	Veronikor
	<i>Sparganium emersum</i> Rehmann	Igelknopp
	<i>Succisa pratensis</i>	Ängsvädd
	<i>Typha latifolia</i>	Kaveldun
Mossor	<i>Sphagnum</i> spp.	Vitmossa
Fåglar	<i>Anser anser</i>	Grågås
	<i>Anser fabalis</i>	Sädgås
	<i>Botaurus stellaris</i>	Rördrom
	<i>Charadrius dubius</i>	Mindre strandpipare
	<i>Circus aeruginosus</i>	Brun kärrhök
	<i>Crex crex</i>	Kornknarr
	<i>Gallinago media</i>	Dubbelbeckasin
	<i>Lanius collurio</i>	Törnskata
	<i>Limosa lapponica</i>	Myrspov
	<i>Tadorna tadorna</i>	Gravand
Mollusker	<i>Lymnea stagnalis</i>	Dammsnäcka
	<i>Planorbis</i> <i>corneus</i>	Posthornssnäcka
Spindeldjur	<i>Arctosa leopardus</i>	
	<i>Drassyllus lutetianus</i>	
	<i>Dolomedes fimbriatus</i>	

Insekter	Pardosa pullata	
	Pirata hygrophilus	
	Trochosa spinipalpis	
	Zelotes latreillei	
Insekter	Chironomidae spp.	Fjädermyggor
	Hemiptera spp.	Skinnbaggar
	Nematocera	Mygga
	Odonata spp.	Trollsländor
	Simuliidae	Knott

Kustekosystem

Biosfärområdets Vänerkust har en bred variation av olika miljöer. Kustlandskapets variation av strandtyper bidrar med en rik flora där det finns arter som annars är knutna till haven, som t.ex. strandskräppa och sandstarr. De olika naturtyperna bidrar också till en rik fågelfauna.

Karaktäristiska arter:

Grupp	Latinskt namn	Svenskt namn
Kärlväxter	<i>Carex acuta</i>	Vasstarr
	<i>Lysimachia vulgaris</i>	Videört
	<i>Lythrum salicaria</i>	Fackelblomster
	<i>Phragmites australis</i>	Bladvass
Växtplankton	<i>Aphanizomenonflos-aquae</i>	Blågröna alger
	<i>Aulacoseira</i> (släkte)	Kiselalger
	<i>Cryptomonas</i>	Cryptofycéer
	<i>Rhodomonas</i>	Cryptofycéer
	<i>Woronichinia naegeliana</i>	Blågröna alger
Undervattensväxter	<i>Chara globularis</i>	Skörsträse (Kransalger)
	<i>Isoetes</i>	Braxengräs
	<i>I. echinospora</i>	Vekt braxengräs
	<i>I. lacustris</i>	Styvt braxengräs
	<i>Myriophyllum</i>	Slingor
	<i>M. alterniflorum</i>	Härslinga
	<i>M. sibiricum</i>	Knoppslinga
	<i>M. spicatum</i>	Axslinga
	<i>M. verticillatum</i>	Kransslinga
	<i>Nitella flexilis</i>	Glansslinka
	<i>Nitella opaca</i>	Glans/mattslinka

	<i>Potamogeton perfoliatus</i>	Ålnate
Renlav	<i>Cladina arbuscula</i>	Gulvitrenlav
	<i>Cladina rangiferina</i>	Grå renlav
	<i>Cladina stellaris</i>	Fönsterlav
Kräftdjur	<i>Gammaracanthus lacustris</i>	Sjösyrsa
	<i>Monoporeia affinis</i>	Vitmärla
	<i>Mysis relicta</i>	Pungträka
	<i>Pallasea quadrispinosa</i>	Taggmärla
	<i>Saduria entomon</i>	Skorv
Däggdjur	<i>Castor fiber</i>	Bäver
	<i>Myotis daubentonii</i>	Vattenfladdermus
Fåglar	<i>Anser anser</i>	Grågås
	<i>Falco subbuteo</i>	Lärkfalk
	<i>Gavia arctica</i>	Storlom
	<i>Larus canus</i>	Fiskmås
	<i>Pandion haliaetus</i>	Fiskgjuse
	<i>Sterna hirundo</i>	Fisktärna
Fiskar	<i>Coregonus albula</i>	Siklöja
	<i>Osmerus eperlanus</i> L.	Nors
	<i>Salmo salar</i>	Gullspångslax
	<i>Salmo salar</i>	Klarälvslox
	<i>Salmo trutta lacustris</i>	Öring
Mollusker	<i>Bathymphalus contortus</i>	Remskivsnäcka
	<i>Pisidium</i> (släkte)	Ärtmussla
Insekter	<i>Ephemera danica</i>	Åsanslända
	<i>Ephemera vulgata</i>	Sjösandslända
	<i>Ephemerella ignita</i>	Röd strömslända
	<i>Leptophlebiidae vespertina</i>	Liten vasslända
	<i>Myrmeleon bore</i>	Myrlejonslända

Skogar

Med utgångspunkt från främst klimatiska och biotiska men även historiska faktorer har man efter de skilda skogsmiljöernas karaktärsdrag indelat landet i fem större skogliga ekosystem. Vad gäller barrskogar är biosfärområdet beläget inom den södra barrskogsregionen. Den har som sydvästgräns den naturliga utbredningen för gran, dvs. till den linje som granen hade nått i sin utbredning norrifrån före de omfattande barrskogsplanteringarna i södra Sverige. Lövskogar utgör de mest artrika miljöerna i landet, en stor del av de rödlistade arterna bland t.ex. insekter, mossor, lavar och svampar är knutna till olika lövskogsmiljöer.

Karaktäristiska arter:

Grupp	Latinskt namn	Svenskt namn
Kärlväxter	Carex acuta	Vasstarr
	Lysimachia vulgaris	Videört
	Lythrum salicaria	Fackelblomster
	Phragmites australis	Bladvass
Växtplankton	Aphanizomenonflos-aquae	Blågröna alger
	Aulacoseira (släkte)	Kiselalger
	Cryptomonas	Cryptofycéer
	Rhodomonas	Cryptofycéer
	Woronichinia naegeliana	Blågröna alger
Undervattensväxter	Chara globularis	Skörsträse (Kransalger)
	Isoëtes	Braxengräs
	I. echinospora	Vekt braxengräs
	I. lacustris	Styvt braxengräs
	Myriophyllum	Slingor
	M. alterniflorum	Härslinga
	M. sibiricum	Knoppslinga
	M. spicatum	Axslinga
	M. verticillatum	Kransslinga
	Nitella flexilis	Glanslinke
	Nitella opaca	Glans/mattslinke
	Potamogeton perfoliatus	Ålnate
Renlav	Cladina arbuscula	Gulvitrenlav
	Cladina rangiferina	Grå renlav
	Cladina stellaris	Fönsterlav
Kräftdjur	Gammaracanthus lacustris	Sjösyrsa
	Monoporeia affinis	Vitmärla
	Mysis relicta	Pungräka
	Pallasea quadrispinosa	Taggmärla
	Saduria entomon	Skorv
Däggdjur	Castor fiber	Bäver
	Myotis daubentonii	Vattenfladdermus
Fåglar	Anser anser	Grågås
	Falco subbuteo	Lärkfalk
	Gavia arctica	Storlom
	Larus canus	Fiskmås
	Pandion haliaetus	Fiskgjuse
	Sterna hirundo	Fisktärna
Fiskar	Coregonus albula	Siklöja
	Osmerus eperlanus L.	Nors
	Salmo salar	Gullspångslax
	Salmo salar	Klarälvslox

	<i>Salmo trutta lacustris</i>	Öring
Mollusker	<i>Bathymophalus contortus</i>	Remskivsnäcka
	<i>Pisidium</i> (släkte)	Ärtmussla
Insekter	<i>Ephemera danica</i>	Åsanslända
	<i>Ephemera vulgata</i>	Sjösandslända
	<i>Ephemerella ignita</i>	Röd strömslända
	<i>Leptophlebiidae vespertina</i>	Liten vasslända
	<i>Myrmeleon bore</i>	Myrlejonslända

Odlingslandskap

Odlingslandskapet inom biosfärområdet är innehållsrikt och varierat, skapat i samverkan av människor och djur under tusentals år. Det kan idag vara svårt att urskilja äldre brukningsspår i landskapet. Jordbruksomvandlingen sedan efterkrigstiden har fått konsekvenser för landskapsbilden med större brukningsenheter, omfattande igenplanteringar med gran, bortrationaliseringar av brukningshinder med mera. Odlingslandskapet har blivit mer monotont.

Karaktäristiska arter:

Grupp	Latinskt namn	Svenskt namn
Kärlväxter	<i>Agrostis canina</i>	Brunven
	<i>Agrostis capillaris</i>	Rödven
	<i>Ajuga pyramidalis</i>	Blåsuga
	<i>Alopecurus pratensis</i>	Ängskavle
	<i>Antennaria dioica</i>	Kattfot
	<i>Arnica montana</i>	Slättergubbe
	<i>Bistorta vivipara</i>	Ormrot
	<i>Botrychium</i> spp	Låsbräkenarter
	<i>Briza media</i>	Darrgräs
	<i>Caltha palustris</i>	Kabbeleka
	<i>Cardamine pratensis</i>	Ängsbrämma
	<i>Carex</i> spp	Starrarter
	<i>Carlina vulgaris</i>	Spätistel
	<i>Centaurea cyanus</i>	Blåklint
	<i>Cirsium helenioides</i>	Brudborste
	<i>Consolida regalis</i>	Riddarsporre
	<i>Corynephorus canescens</i>	Borsttåtel
	<i>Crepis praemorsa</i>	Klasefibbla
	<i>Cynosurus cristatus</i>	Kamäxing
	<i>Dactylorhiza incarnata</i>	Ängsnycklar
	<i>Danthonia decumbens</i>	Knägräs
	<i>Deschampsia cespitosa</i>	Tuvtåtel
	<i>Dianthus deltoides</i>	Backnejlika
	<i>Euphrasia stricta</i> spp	Ögontröstarter
	<i>Festuca ovina</i>	Fårsvingel

	<i>Filipendula vulgaris</i>	Brudbröd
	<i>Galium verum</i>	Gulmåra
	<i>Gentiana pneumonanthe</i>	Klockgentiana
	<i>Gymnadenia conopsea</i>	Brudsporre
	<i>Helictotrichon pratense</i>	Ängshavre
	<i>Hippocrepis maculata</i>	Slätterfibbla
	<i>Leucanthemum vulgare</i>	Prästkraige
	<i>Linum catharticum</i>	Vildlin
	<i>Luzula multiflora</i>	Ängsfryle
	<i>Lychnis flos-cuculi</i>	Göklomster
	<i>Nardus stricta</i>	Stagg
	<i>Ophioglossum vulgatum</i>	Ormtunga
	Orchidaceae spp.	Orkidéer
	<i>Pedicularis sylvatica</i>	Granspira
	<i>Pimpinella saxifraga</i>	Bockrot
	<i>Pinguicula vulgaris</i>	Tätört
	<i>Plantago media</i>	Rödkämpar
	<i>Platanthera bifolia</i>	Nattviol
	<i>Polygala</i> spp	Jungfrulinarter
	<i>Primula farinosa</i>	Majviva
	<i>Primula veris</i>	Gullviva
	<i>Pulsatilla vulgaris</i>	Backsippa
	<i>Rhinanthes</i> spp	Skallerarter
	<i>Scorzonera humilis</i>	Svinrot
	<i>Succisa pratensis</i>	Ängsvädd
	<i>Thymus serpyllum</i>	Backtimjan
	<i>Trollius europaeus</i>	Smörboll
	<i>Veronica officinalis</i>	Ärenpris
	<i>Veronica spicata</i>	Axveronika
Mossor	<i>Leucodon sciuroides</i>	Allémossa
Svampar	<i>Agaricus campestris</i>	Ängschampinjon
	<i>Geastrum schmidelii</i>	Dvärgjordstjärna
	<i>Geoglossum atropurpureum</i>	Purpurbrun jordtunga
	<i>Hygrocybe</i> spp	Hagvaxskivlingar
	<i>Lycoperdon lividum</i>	Kornig röksvamp
	<i>Tulostoma brumale</i>	Stjälkröksvamp
Lavar	<i>Cladonia</i> spp och <i>Cladonia</i> spp	Ren- och bägarlavar
	<i>Parmelia saxatilis</i>	Färglav
	<i>Ramalina fraxinea</i>	Brosklav
Däggdjur	<i>Alces alces</i>	Älg
	<i>Capreolus capreolus</i>	Rådjur
	<i>Dama dama</i>	Dovhjort
	<i>Eptesicus nilssonii</i>	Nordisk fladdermus
	<i>Erinaceus europaeus</i>	Igelkott
	<i>Lepus europaeus</i>	Fälthare

	<i>Meles meles</i>	Grävling
	<i>Microtus agrestis</i>	Åkersork
	<i>Murinae spp.</i>	Musarter
	<i>Myotis daubentonii</i>	Vattenfladdermus
	<i>Nyctalus noctula</i>	Stor fladdermus
	<i>Talpa europaea</i>	Mullvad
	<i>Vulpes vulpes</i>	Räv
Fåglar	<i>Alauda arvensis</i>	Sånglärka
	<i>Anas platyrhynchos</i>	Gräsand
	<i>Anthus pratensis</i>	Ängspiplärka
	<i>Buteo buteo</i>	Ormvråk
	<i>Carduelis cannabina</i>	Hämpling
	<i>Columbia palumbus</i>	Ringduva
	<i>Delichon urbicum</i>	Hussvala
	<i>Emberiza citrinella</i>	Gulspurv
	<i>Gallinago gallinago</i>	Enkelbeckasin
	<i>Hirundo rustica</i>	Ladusvala
	<i>Lanius collurio</i>	Törnskata
	<i>Limosa Limosa</i>	Rödspov
	<i>Motacilla alba</i>	Sädesärta
	<i>Motacilla flava</i>	Sydlig gulärta
	<i>Numenius arquata</i>	Storspov
	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Stenskvätta
	<i>Phasianus colchicus</i>	Fasan
	<i>Sturnus vulgaris</i>	Stare
	<i>Tringa totanus</i>	Rödbena
	<i>Vanellus vanellus</i>	Tofsvipa
Kräl- och groddjur	<i>Anguis fragilis</i>	Kopparödla
	<i>Bufo bufo</i>	Vanlig padda
	<i>Natrix natrix</i>	Snok
	<i>Rana arvalis</i>	Åkergroda
	<i>Rana temporaria</i>	Vanlig groda
	<i>Triturus cristatus</i>	Större vattensalamander
	<i>Triturus vulgaris</i>	Mindre vattensalamander
	<i>Vipera berus</i>	Huggorm
	<i>Zootoca vivipara</i>	Skogsödla
Mollusker	<i>Anodonta anatina</i>	Allmän dammussla
	<i>Anodonta cygnea</i>	Större dammussla
	<i>Arion lusitanicus</i>	Spansk skogssnigel
	<i>Buccinum undatum</i>	Valthornssnäck
	<i>Cepaea hortensis</i>	Trädgårdssnäck
	<i>Helix pomatia</i>	Vinbärssnäck
	<i>Planorbis planorbis</i>	Posthornssnäck
	<i>Pseudanodonta complanata</i>	Flat dammussla
Insekter	<i>Ammophila sabulosa</i>	Stor sandstekel

	Aphodiinae spp.	Dyngbaggar
	Apis mellifera	Honungsbi
	Bombus hortorum	Trädgårdshumla
	Bombus lapidarius	Stenhumla
	Chorthippus brunneus	Backgräshoppa
	Cincindela campestris	Grön sandjägare
	Coccinellidae spp.	Nyckelpiga
	Dectius verrucivorus	Stor vårtbitare
	Gasteruption jaculator	Bistekel
	Gonepteryx rhamni	Citronfjäril
	Hemiptera spp.	Skinbaggar
	Hyalopterus pruni	Plommonbladlus
	Hymenoptera spp.	Steklar
	Lasius fuliginosus	Blanksvart trämyra
	Libellula depressa	Bred trolslända
	Macrosiphum rosae	Rosenbladlus
	Maculinea alcon	Alkonblävinge
	Mecostethus grossus	Kärrgräshoppa
	Meligethes aenus	Rapsbagge
	Mellinus arvensis	Grävstekel
	Nitidulidae spp.	Glansbaggar
	Omocestus haemorrhoidalis	Alvargräshoppa
	Psithyrus bohemicus	Snylthumla
	Rhopalocera spp.	Dagfjärilar
	Scathophaga stercoraria	Vanlig dyngfluga
	Sitobion avenae	Sädesbladlus
	Syrphidae spp.	Blomflugor
	Volucella bombylans	Humleblomfluga
	Zygoptera spp.	Flicksländor
Spindeldjur	Drasyllus lutetianus	Fam plattbukspindlar
	Ixodida spp.	Fästingar
	Pirata piscatorius	Fam vargspindlar
	Thanatus striatus	Fam snabblöparspindlar

Bebyggelse

Inom biosfärområdet finns stadsbebyggelse i tre tätorter samt ett antal mindre kransorter. Dessa kännetecknas av planerade strukturer där naturmiljön ersatts av konstruktioner, hårdgjorda ytor och planerade grönytor. Historiskt sett har bebyggelsen på landsbygden tillsammans med odlingslandskapet splittrat upp naturmiljön och skapat nya biotoper. Odlade växter erbjuder nya källor till föda för djuren och andra biotoper har trängts tillbaka. Bebyggelsen av fritidshus har blivit vanligare vilket resulterat i minskad andel sammanhängande orörd strand. Biosfärområdet omfattar också historiska herrgårdsmiljöer, som bildat ett parkliknande landskap på Kinnekulle. Det finns 1 500 stora ekar och i barken på Kinnekulles ekar lever över 1000 djurarter. Inom biosfärområdet går flera viktiga större vägar (exempelvis E 20, riksväg 26, riksväg 49). Det finns också ett finmaskigt mindre vägnät. En järnväg, Kinnekullebanan, går också

genom området. I anslutning till vägar och järnvägar uppkommer särskilda biotoper som till exempel dikeskanter och mittsträngar. Det finns en industrihamn i Lidköping och farleder till denna och andra hamnar i Vänern går genom de vattenområden som finns med i biosfärområdet. Det finns gästhamnar och fritidsbåthamnar utspridda i området. Göta Kanal, en av Sveriges populäraste turistattraktioner, förbinder Vänern med Östersjön. Området genomkorsas även av ledningar för kraftöverföring och anordningar för radio - och telekommunikation. Under de senaste tio åren har det tillkommit ett antal vindkraftsparker samt nya bebyggda villa- och industriområden i biosfärområdet.

Karaktäristiska arter:

Grupp	Latinskt namn	Svenskt namn
Kärlväxter	Acer	Lönnar
	Aesculus hippocastanum	Hästkastanj
	Anthriscus sylvestris	Hundkåx
	Bellis perennis	Tusensköna
	Betula pendula	Vårtbjörk
	Fraxinus excelsior	Ask
	Quercus robur	Ek
	Taraxacum	Maskros
	Tilia cordata	Lind
	Trifolium pratense	Rödklöver
	Trifolium repens	Vitklöver
	Tussilago farfara	Tussilago
	Ulmus glabra	Alm
	Urtica dioica	Brännässla
	Veronica chamaedrys	Teveronika
Lavar	Xanthoria parietina	Vägglav
Däggdjur	Capreolus capreolus	Rådjur
	Eptesicus nilssonii	Nordisk fladdermus
	Erinaceus europaeus	Igelkott
	Meles meles	Grävling
	Plecotus auritus	Långörad fladdermus
	Rattus norvegicus	Råtta
	Sciurus vulgaris	Ekorre
Fåglar	Anas platyrhynchos	Gräsand
	Carduelis spinus	Grönsiska
	Columba palumbus	Ringduva
	Corvus monedula	Kaja
	Ficedula hypoleuca	Svartvit flugsnappare
	Fringilla coelebs	Bofink
	Larus canus	Fiskmås
	Parus caeruleus	Blåmes
	Parus major	Talgoxe

	Passer domesticus	Gråsparv
	Passer montanus	Pilfink
	Pica Pica	Skata
	Sitta europaea	Nötväcka
	Sturnus vulgaris	Stare
	Turdus merula	Koltrast
	Turdus pilaris	Björktrast
Kräl- och groddjur	Bufo bufo	Vanlig padda
	Natrix natrix	Snok
	Rana temporaria	Vanlig groda
	Vipera berus	Huggorm
Spindeldjur	Lycosidae spp	Vargspindel
	Tegenaria domestica	Husspindel
Insekter	Aglais urticae	Nässelfjäril
	Gonepteryx rhamni	Citronfjäril
	Inachis io	Påfågelläga
	Musca domestica	Husfluga
	Pieris brassicae	Kolfjäril
	Tinea pellionella	Pälsmal
	Tineola bisselliella	Klädesmal

(6) Uppdaterad lista med de viktigaste bibliografiska referenserna (i en bilaga)

[Lista de viktigaste publikationer och artiklar som är relevanta för biosfärområdet.]

Relevanta vetenskapliga referenser så som artiklar, tidskrifter och andra relevanta publikationer som tillförts listan efter ansökan:

Angelstam, P., Axelsson, R., Drotz, M., Elbakidze, M., Emanuelsson, U., Falkengren, A., Jougda, L., Model Forest, V., MacTaggart, J., Nordin Johansson, Å. (2014) Branden visar behovet av hållbar markanvändning. Dagens Nyheters nätupplaga, DN.se. Artikelns ursprungsadress: <http://www.dn.se/debatt/branden-visar-behovet-av-hallbar-markanvandning/>

Angelstam, P., Axelsson, R., Elbakidze, M., Drotz, M., Emanuelsson, U., Falkengren, A., Jougda, L., MacTaggart, J., Nordin Johansson, Å. (2014) Tidskrift. "Fakta skog". Landskapsansats för gröna infrastrukturer – från riktlinjer till praktik. SLU, Sveriges lantbruksuniversitet.

Angelstam, P., Angelstam, P., Elbakidze, M., Axelsson, R., Nordberg, M., Törnblom, J. (2010) Sustainable forest management from policy to practice, and back again: Landscapes in Europe's East and West as laboratories for research and learning. The research group "Forest, Landscape and Society", School for Forest Engineers, Faculty of Forest Sciences. Swedish University of Agricultural Sciences (SLU).

Galaz, V. (coordinating author) with contributions from Galafassi, D., Tallberg, J., Hey, E., Boin, A., Ituarte-Lima, C., Dunagan, J., Westley, F., Olsson, P., Österbergh, R. (2015) *Connected Risks, Connected Solutions*. Stockholm Resilience Centre, Stockholm University.

Gustavsson, E., & Eliasson, I., Fredholm, S., Nilsson, L. G., Gustavsson, M., Knez, I. (2019) "Min plats i biosfären". Skrift baserad på forskningsprojektet "Kulturmiljö och kulturarv som en del av hållbar landskapsförvaltning" om vilken roll kulturmiljön och de kulturella ekosystemtjänsterna kulturarv och platsidentitet har för människors välbefinnande och för hållbar landskapsförvaltning inom Biosfärområde Vänerskärgråden med Kinnekulle. Göteborgs Universitet och Högskolan i Gävle.

Gustavsson, E*, Lennartsson, T., Emanuelsson, M. (2007). "Elsevier.com" Land use more than 200 years ago explains current grassland plant diversity in a Swedish agricultural landscape.

Department of Ecology, The Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala. The Swedish Biodiversity Centre. The Swedish Environmental Protection Agency. <http://www.elsevier.com/locate/permissionusematerial>

Eliasson, I. (2012) *Heritage Values and Identity of Landscapes: a base for cultural ecosystem services*. (Landskapets kulturarv och identitet: grund för kulturella ekosystemtjänster). Göteborgs Universitet.

Ernvik, E. (2014) Kandidatuppsats 15p. En socialt hållbar utveckling på landsbygden? En fallstudie från Biosfärområdet "Vänerskärgråden med Kinnekulle". Institutionen för Ekonomi och Samhälle. Avdelningen för Kulturgeografi. Handelshögskolan, Göteborgs Universitet.

Fredricson, M., MacTaggart, J. (2017). Social Economy in UNESCO Biosphere Reserves. A Multiperspective and Complexity Approach *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity*, Special Issue on Community-Based, Collaborative Solutions to Sustainable Economic Development in and around Biosphere Reserves, Vol. 6, No. 1, 2017, pp. 69-78. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3020153

Heinrup, M., Schultz, L. 2017. Report. Swedish biosphere reserves as arenas for implementing the 2030 Agenda. Swedish Environmental Protection Agency

Hoppstadius, F. (2019) Tourists' reflections on sustainability in a biosphere reserve landscape. *International Journal of Tourism Research*, 1–14. <https://doi.org/10.1002/jtr.2282>

Hoppstadius, F. (2018) *Sustainable development and tourism in a biosphere reserve: A case study of Lake Vänern Archipelago Biosphere Reserve, Sweden* (doctoral dissertation). Karlstad University, Sweden.

Hoppstadius, F., & Möller, C. (2018) 'You have to try being a role model' – learning for sustainability among tourism entrepreneurs. *European Journal of Tourism Research*, 20, pp. 20- 45.

Hoppstadius, F., & Sandell, K. (2018) Tourism as Exploration and Demonstration of Which Sustainable Development? – The Case of a Biosphere Reserve. *TOURISM – An Interdisciplinary International Journal*, 66:2, pp. 161-171.

Hoppstadius, F., & Dahlström, M. (2015). Processes of sustainable development: Ecotourism in biosphere reserves. *Journal of Environmental and Tourism Analyses*, 3(1), 5-25.

Knez, I., Eliasson, I., Gustavsson, E. (2020) | Relationships Between Identity, Well-Being, and Willingness to Sacrifice in Personal and Collective Favorite Places: The Mediating Role of Well-Being. *Frontiers in Psychology*, 07 February 2020. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00151>

Ljunggren, H., Casselunghe, E., Nordström, H., Ljung, M. (2012) *Tidskrift. Fakta jordbruk*. Rådgivning om naturvård som affärsidé. SLU. Sveriges lantbruksuniversitet.

Magnusson, B. (2011). *Tidsskrift. Geografiska Notiser*, Årgång 69, nummer 4. Kulturresevat som geografiskt laboratorium? Institutionen för kulturvård, Göteborgs Universitet i Mariestad.

Marine Elbakidze (1), Thomas Hahn (2), Volker Mauerhofer (3), Per Angelstam (1), Robert Axelsson (1) Research report. Legal framework for biosphere reserves as learning sites for sustainable development: a comparative analysis of Ukraine and Sweden. (1) School for Forest Management, Faculty of Forest Sciences, Swedish University of Agricultural Sciences, SE-739 21 Skinnskatteberg, Sweden (2) Stockholm Resilience Centre, Stockholm University, SE-106 91 Stockholm (3) United Nations University, Institute of Advanced Studies, International Organizations Center Pacifico-Yokohama, 1-1-1 Minato Mirai, Nishiku, Yokohama 220-8502, Japan.

Schultz, L. 2009. Nurturing resilience in social-ecological systems: Lessons learned from bridging organizations. Doctoral Thesis in Natural Resource Management at Stockholm University, Sweden 2009. [<http://su.divaportal.org/smash/get/diva2:214516/FULLTEXT01.pdf>]

Schultz, L., Lundholm, C. 2009. Learning for resilience? Exploring learning opportunities in biosphere reserves. *Environmental Education Research*, 2010

Schultz, L., Duit, Folke, C. Participation, adaptive co-management, and management performance in the world network of biosphere reserves. *World Development*, 2011

Stenseke, M. (2013). En studie av hur rekreationsaspekter beaktades i naturvårdsprojekten i området under 2000-talets första decennium. Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring. Rapport nr 24. Mittuniversitetet Östersund. www.friluftsforskning.se

Stenseke, M. (2016). Landscape Research. Integrated landscape management and the complicating issue of temporality. <http://dx.doi.org/10.1080/01426397.2015.1135316>

Tunón, H. (red.). (2012). Lokal och traditionell kunskap: Goda exempel på tillämpning. CBM:s skriftserie nr 59. Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. <http://www.cbm.slu.se/publ/skrift/skrift59.pdf>

Örnefeldt, A. (2013) http://media.vanerkulle.org/2013/09/2013_1-Bioblitz.pdf

(7) Andra stöddokument

Nedan följer länkar till information om biosfärområdet.

Biosfärlederna för vandring, cykling och ridning: <http://ekoturer.se/> Framtidsplan för Götene Kommun 2020: <https://www.gotene.se/kommunochpolitik/kommunalabestammelseroch tillstand/kommunensforfattningar/dokument/p/planframtidsplan20092020.7828.html>

Fördjupad översiktsplan Kinnekulle, Götene: Kommun: <https://www.gotene.se/kommunochpolitik/kommunalabestammelseroch tillstand/kommunensforfattningar/dokument/f/fordjupadoversiktsplankinnekulle.19271.html>

Miljöplan för Lidköpings kommun:

<https://lidkoping.se/boende-och-miljo/kommunens-miljoarbete/miljoplan/>

Naturvårdsverkets beskrivning av biosfärområden: <https://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Biosfaromraden/>

Svenska Unescorådets beskrivning av biosfärområden: <https://www.unesco.se/vetenskap/biosfaromraden/>

Vision Mariestads Kommun:

<https://mariestad.se/Mariestads-kommun/Kommun--Politik/Vision-2030.html>

Översiktsplan, Lidköpings kommun: <https://lidkoping.se/boende-och-miljo/planer-och-program-for-byggnation/oversiktsplan/>

Översiktsplan, Mariestads kommun: <https://mariestad.se/Mariestads-kommun/Bygga--Bo/Stadsplanering/Oversiktsplanering/Oversiktsplan-2030.html>

Rapporter om pågående projekt hos biosfärföreningen, samt arkiv med tidigare projekt: www.vanerkulle.se

10. ADRESSER

10.1 Kontaktadress till biosfärområdet

[Myndighet, organisation eller annan enhet som fungerar som kontakt och till vilken all korrespondens inom världsnätverket för biosfärområden bör skickas.]

Namn: Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle Gatu- eller postadress:
Mariestads Kommun Postnummer och ort: SE-542 30 Mariestad
Land: Sverige
Telefon: +46 (0) 0501-755139
E-postadress: info@vanerkulle.se
Webbplats: www.vanerkulle.se

10.2 Administrativt ansvarig enhet för kärnområden och buffertzoner

Det administrativa ansvaret för kärnområden och buffertzoner är i huvudsak fördelat mellan nedanstående myndigheter och andra aktörer. När biosfärkontoret tar emot frågor som berör biosfärorganisationen som berör kärnområden och buffertzoner kommuniceras frågorna med respektive ansvarig myndighet eller aktör.

Naturvårdsverket	www.naturvardsverket.se
Länsstyrelsen Västra Götaland	https://www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland.html
Skogsstyrelsen	www.skogsstyrelsen.se
Götene Kommun	https://www.gotene.se/
Lidköpings Kommun	https://lidkoping.se/
Mariestads Kommun	https://mariestad.se/

10.3 Administrativt ansvarig enhet för utvecklingsområdet

Namn: Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle Gatu- eller postadress:
Mariestads Kommun Postnummer och ort: SE-542 30 Mariestad
Land: Sverige
Telefon: +46 (0) 0501-755139
E-postadress: info@vanerkulle.se Webbplats: www.vanerkulle.se

Bilaga I till utvärderingen av biosfärområdet, januari 2013
MABnets katalog över biosfärområden

- Administrativa uppgifter

-

- Land: Sverige

Biosfärområdets namn: Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle

Utnämningsår: 2010

Administrativa myndigheter: (7.6) Organisationsformen är ideell förening.

Kontaktperson: (10.1) Maria Gustavsson, koordinator.

Kontaktadress: (10.1)

Namn: Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle Gatu- eller postadress: Mariestads Kommun Postnummer och ort: SE-542 30 Mariestad Land: Sverige

Telefon: +46 (0) 501-755139

E-postadress: maria.gustavsson@vanerkulle.se & info@vanerkulle.se

Relaterade länkar: www.vanerkulle.se

Sociala nätverk: (6.5.4) facebook: <https://www.facebook.com/Vanerkulle/> instagram: vanerkulle

Beskrivning

Allmän beskrivning:

Omkring 25 rader

Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle ligger i Vänerns sydöstra skärgård. Väneren är Sveriges största sjö och EUs tredje största sjö. Biosfärområdet är beläget i Lidköpings- Götene och Mariestads kommuner och återfinns ca 10 mil väster om Sveriges befolkningsmässiga mittpunkt. Här finns stora natur- och kulturvärden som kan upplevas genom till exempel vandring och cykling utmed biosfärleden. År 2018 utsågs tåglinjen som går över Kinnekulle till Sveriges vackraste tågsträcka.

I biosfärområdet finns Läckö slott som tillsammans med naturum kan upplevas med kultur- natur- och kunskapsbetonade upplevelser. Kinnekulleområdet är ett populärt turistmål tack vare rik natur samt spännande historia och geologi. Här finns vandringsleder, herrgårdar, gamla kyrkor, hällristningar och en mängd naturreservat. Lugnåberget är ett av Sveriges främsta områden för fossil och Qvarnstensgruvan är välbesökt.

Omställningen till det hållbara samhället märks allt mer i biosfärområdet. Ett exempel är den världsunika satsningen på ElectriVillage där man via en sollcellspark laddar en vätgastankstation - som ett steg i övergången till fossilfritt. I skärgården utanför Mariestad finns öarna Torsö, Brommö och nationalparken Djurö. Öarna och kusten i biosfärområdet är populära för bad, fiske och andra naturupplevelser.

Huvudsaklig ekosystemtyp: Sjön Vänern är ett dominerande inslag i biosfärområdets landskap.

Huvudsakliga naturtyper och marktäckeklasser: Sjöar och vattendrag, våtmarker, kustekosystem, skogar, odlingsmarker och bebyggelse.

Bioklimatisk zon: Området har ett varmt tempererat klimat, enligt Köppens klimatklassifikation.

Plats (latitud och longitud): Biosfärområdets centrum 58° 43'44" N, 13° 19'16" O

Total area (hektar): 278 600 ha

Kärnområde(n): 16 281 ha

Buffertzonen(er): 40 876 ha

Utvecklingsområde(n): 221 443 ha

Annan befintlig områdesindelning: Biosfärområdet ingår i södra barrskogsregionen. Höjdintervall

Lägst höjd i Vänern: – 45 m.u.h

Lägst höjd på land: 44 m.ö.h

Högst höjd: 306 m.ö.h

Zoneringskartor (se avsnitt 2.2.2)

Övergripande mål för biosfärområdet

Kort beskrivning

Omkring 5 rader

Genom att involvera och samverka med samhällets invånare och olika funktioner arbetar biosfärföreningen för att nå målet om att ställa om till det hållbara samhället ekologiskt, socialt och ekonomiskt. Här söks lokala lösningar på globala utmaningar med Agenda 2030 som övergripande mål. Några lokala delmål för att nå dit är att sprida kunskap om och stärka ekosystemtjänster, öka möjligheterna för en enkel hållbar vardag och bidra till ett hållbart näringsliv.

Forskning

Kort beskrivning

Omkring 5 rader

Exempel på forskning som utförts inom biosfärområdet de senaste tio åren:

Kulturmiljö och kulturarv som en del av hållbar landskapsförvaltning- undersökning av kulturmiljöns och kulturarvens betydelse för de som bor och arbetar inom Biosfärområde Vänerskärgråden med Kinnekulle. Ett annat exempel är samband mellan hållbar utveckling och turism i biosfärområdet.

Uppföljning och övervakning

Kort beskrivning

Omkring 5 rader

Biosfärområdet har inte någon egen uppföljning och övervakning utan det sker via de nationella och regionala programmen som exempelvis Naturvårdsverket och länsstyrelsen har.

Specifika variabler (fyll i tabellen nedan och bocka för de relevanta parametrarna)

Abiotiska		Biologisk mångfald	
Abiotiska faktorer	x	Skogsplantering/återplantering	
Surt nedfall/atmosfäriska faktorer		Alger	
Luftkvalitet		Främmande och/eller invasiva arter	x
Lufttemperatur		Amfibier	
Klimat, klimatologi	x	Arida och semiarida system	
Föroreningar	x	Autekologi	
Torka		Strandsystem/system med mjukbotten	x
Erosion		Bentos	x
Geologi	x	Aspekter av biologisk mångfald	x
Geomorfologi		Biogeografi	x
Geofysik		Biologi	x
Glaciologi		Bioteknik	
Global förändring		Fåglar	x
Grundvatten	x	Boreala skogar	x
Habitatfrågor	x	Uppfödning	
Tungmetaller	x	Kustsystem/marina system	x
Hydrologi		Samhällsstudier	x
Indikatorer		Bevarande	x
Meteorologi		Korallrev	
Modellering		Degraderad mark (t ex erosion)	

Övervakning/metodik	x	Ökenspridning	
Näringsämnen		Sanddynssystem	
Fysisk oceanografi		Ekologi	x
Miljöförstöring, miljöfarliga ämnen	x	Ekosystembedömning	x
Slamavsättning/sedimentering		Ekosystems funktion/struktur	x
Jordmån	x	Ekosystemtjänster	x
Speleologi		Ekotoner	
Topografi	x	Inhemska arter	x
Toxikologi		Etologi	x
UV-strålning		Evapotranspiration	
		Evolutionära undersökningar/paleoekologi	
		Fauna	x
		Bränder/brandekologi	
		Fiskar	x
		Flora	x
		Skogssystem	x
		Färskvattensystem	x
		Svampar	x
		Genetiska resurser	
		Genetiskt modifierade organismer	
		Hemträdgårdar	x
		Indikatorer	
		Ryggradslösa djur	
		Ösystem/östudier	
		Lagunsystem	
		Lavar	x
		Däggdjur	x
		Mangrovesystem	
		System av medelhavstyp	

		Mikroorganismer	x
		Migrerande populationer	
		Modellering	
		Övervakning/metodik	x
		Bergs- och högländssystem	
		Naturresurser och andra resurser	x
		Naturmedicinprodukter	
		Störningar och återhämtningsförmåga	
		Skadedjur/sjukdomar	
		Fenologi	
		Fytosociologi/ordning	
		Plankton	
		Växter	x
		Polsystem	
		Pollinering	x
		Populationsgenetik/-dynamik	x
		Produktivitet	x
		Sällsynta/utrotningshotade arter	x
		Reptiler	
		Återställning/rehabilitering	
		(Åter)införande av arter	x
		Artinventering	
		Subtropiska/tempererade regnskogar	
		Taxonomi	
		Skogar i tempererade klimat	
		Grässlätter i tempererade klimat	
		Tropiska torra skogar	
		Tropiska grässlätter och savanner	
		Tropiska fuktiga skogar	

		Tundrasystem	
		Växtlighetsstudier	x
		Vulkaner/geotermiska system	
		Våtmarkssystem	x
		Djurliv	x

Socioekonomiska		Integrerad övervakning	
Jordbruk/andra produktionssystem	x	Biogeokemiska undersökningar	
Agroforestry		Bärförmåga	
Antropologiska studier		Klimatförändring	
Vattenbruk	x	Konfliktanalys/-lösning	
Arkeologi		Ekosystemmetod	
Bioprospektering		Utbildning och folkbildning	x
Kompetensutveckling	x	Miljöförändringar	
Hemindustri		Geografiska informationssystem (GIS)	
Kulturella aspekter	x	Effekt- och riskstudier	
Demografi	x	Indikatorer	
Ekonomiska studier		Indikatorer på miljö kvalitet	
Ekonomiskt viktiga arter	x	Infrastrukturutveckling	
Energialstringssystem		Institutionella och juridiska aspekter	
Etnologi/seder/kunskap		Integrerade undersökningar	
Ved	x	Tvärvetenskapliga undersökningar	x
Fiske	x	Besittningsrätt till mark	
Skogsbruk	x	Landbruk/marktäckning	
Människors hälsa		Inventering/övervakning av landskap	
Migration	x	Skötsel frågor	x
Jakt	x	Kartering	
Indikatorer		Modellering	
Indikatorer på hållbarhet	x	Övervakning/metodik	x
Frågor som rör urfolk		Planerings- och zoneringsåtgärder såtgärder	
Industri	x	Policyfrågor	x
Försörjningsåtgärder		Fjärranalys	
Boskap och deras effekter	x	Landsbygdssystem	
Lokalt deltagande	x	Hållbar utveckling/hållbart bruk	x
Mikrokrediter		Gränsöverskridande frågor/åtgärder	

Gruvdrift		Stadssystem	
Modellering		Undersökning/övervakning av flodområden	
Övervakning/metodik			
Naturliga faror			
Skogsprodukter andra än timmer			
Pastoralism			
Förhållanden mellan människa och natur	x		
Fattigdom			
Ekonomi/marknadsföring med hög kvalitet			
Rekreation	x		
Resursbruk			
Kvinnors roll			
Heliga platser			
Småföretagsinitiativ	x		
Sociala/socioekonomiska aspekter	x		
Intressenters intressen	x		
Turism	x		
Transporter	x		

Bilaga II till utvärderingen av biosfärområdet, januari 2013 Marknadsförings- och kommunikationsmaterial för biosfärområdet

Bifoga lite marknadsföringsmaterial som rör biosfärområdet, gärna foton av hög kvalitet och/eller korta filmer om biosfärområdet så att sekretariatet kan förbereda lämpliga filer för pressevenemang. För detta behövs ett antal fotografier i hög upplösning (300 dpi) med uppgift om fotograf och bildtexter samt videobilder (arbetskopior) utan kommentarer och undertext i proffskvalitet – endast DV CAM eller BETA.

- Broschyr att ladda ner om Biosfärområde Vänerskärgrården med Kinnekulle

Svensk version

<http://media.vanerkulle.org/2019/07/Broschyr-f%C3%B6r-utskrift-svenska.pdf>

Engelsk version

<http://media.vanerkulle.org/2019/07/Brochure-English-Version-f%C3%B6r-utskrift.pdf>

Film om Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle och kommunikationsprojektet Här finns liv

Svensk textad version

<https://youtu.be/A4jAdqHHX1c>

Engelsk textad version

<https://www.youtube.com/watch?v=5NfhdVX7vnw&t=46s>

Broschyr att ladda ner om projektet Här finns liv

Här finns liv, svensk version

<https://vanerkulle.org/wp-content/uploads/2020/05/Digital-folder-Svensk-A4.pdf>

Here's life, English version [https://vanerkulle.org/wp-content/uploads/2020/05/Digital-](https://vanerkulle.org/wp-content/uploads/2020/05/Digital-folder-Engelsk-A4.pdf)

[folder-Engelsk-A4.pdf](https://vanerkulle.org/wp-content/uploads/2020/05/Digital-folder-Engelsk-A4.pdf)

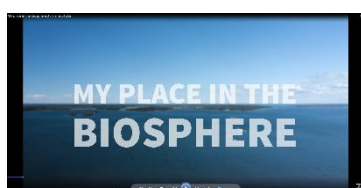
Film om Biosfärområde Vänerskärgrården med Kinnekulle “Tillsammans bygger vi det hållbara samhället”

Svensk textad version <https://youtu.be/S5DqXVyWyRI>

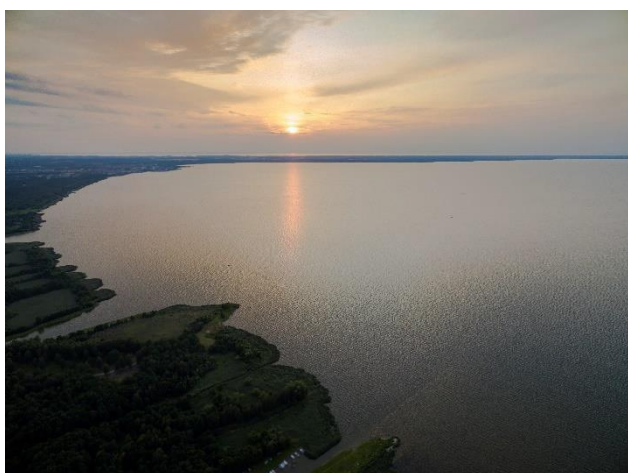
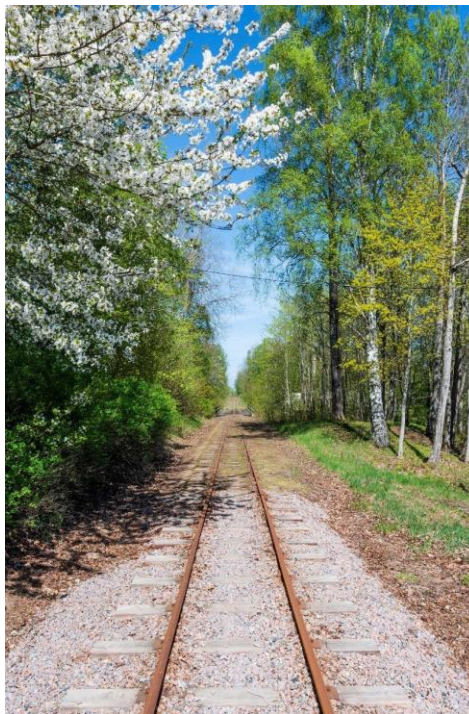
Engelsk textad version <https://youtu.be/v7jw0WvQh2Q>

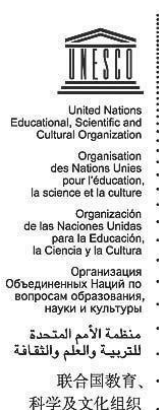
Filmer om Min plats i biosfären

<https://vanerkulle.org/min-plats-i-biosfaren/>

Foton: Uppge fotograf Katarina Sundberg

UNESCO Photo Library

Bureau of Public Information

AGREEMENT GRANTING NON-EXCLUSIVE RIGHTS

Reference:

1.

- a) I the undersigned, copyright-holder of the above mentioned photo(s) hereby grant to UNESCO free of charge the non-exclusive right to exploit, publish, reproduce, diffuse, communicate to the public in any form and on any support, including digital, all or part of the photograph(s) and to licence these rights to third parties on the basis of the rights herein vested in UNESCO
- b) These rights are granted to UNESCO for the legal term of copyright throughout the world.
- c) The name of the photographer will be cited alongside UNESCO's whenever his/her work is used in any form.

2. I certify that:

- a) I am the sole copyright holder of the photo(s) and am the owner of the rights granted by virtue of this agreement and other rights conferred to me by national legislation and pertinent international conventions on copyright and that I have full rights to enter into this agreement.
- b) The photo(s) is/are in no way whatever a violation or an infringement of any existing copyright or licence, and contain(s) nothing obscene, libellous or defamatory.

Name and Address:

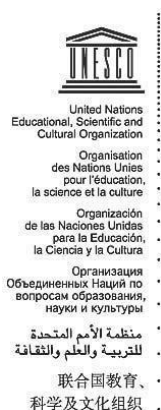
Signature :

Date :

(Sign, return to UNESCO two copies of the Agreement and retain the original for yourself)

Mailing address: 7 Place Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, Direct Telephone: 00331 – 45681687

Direct Fax: 00331 – 45685655; e-mail: photobank@unesco.org ; m.ravassard@unesco.org

UNESCO PHOTO LIBRARY

Bureau of Public Information

AGREEMENT GRANTING NON-EXCLUSIVE RIGHTS

Reference:

1.

- a) I the undersigned, copyright-holder of the above mentioned video(s) hereby grant to UNESCO free of charge the non-exclusive right to exploit, publish, reproduce, diffuse, communicate to the public in any form and on any support, including digital, all or part of the photograph(s) and to licence these rights to third parties on the basis of the rights herein vested in UNESCO
- b) These rights are granted to UNESCO for the legal term of copyright throughout the world.
- c) The name of the author/copyright holder will be cited alongside UNESCO's whenever his/her work is used in any form.

2. I certify that:

- a) I am the sole copyright holder of the video(s) and am the owner of the rights granted by virtue of this agreement and other rights conferred to me by national legislation and pertinent international conventions on copyright and that I have full rights to enter into this agreement.
- b) The video(s) is/are in no way whatever a violation or an infringement of any existing copyright or licence, and contain(s) nothing obscene, libellous or defamatory.

Name and Address:

Signature :

Date:

(Sign, return to UNESCO two copies of the Agreement and retain the original for yourself)

Mailing address: 7 Place Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, Direct Telephone: 00331 – 45681687 Direct Fax: 00331 – 45685655; e-mail: photobank@unesco.org; m.ravassard@unesco.org

Annex III to the Biosphere Reserve Periodic Review, January 2013

The Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserves

Introduction

Within UNESCO's Man and the Biosphere (MAB) programme, biosphere reserves are established to promote and demonstrate a balanced relationship between humans and the biosphere. Biosphere reserves are designated by the International Co-ordinating Council of the MAB Programme, at the request of the State concerned. Biosphere reserves, each of which remains under the sole sovereignty of the State where it is situated and thereby submitted to State legislation only, form a World Network in which participation by the States is voluntary.

The present Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserves has been formulated with the objectives of enhancing the effectiveness of individual biosphere reserves and strengthening common understanding, communication and co-operation at regional and international levels.

This Statutory Framework is intended to contribute to the widespread recognition of biosphere reserves and to encourage and promote good working examples. The delisting procedure foreseen should be considered as an exception to this basically positive approach, and should be applied only after careful examination, paying due respect to the cultural and socio-economic situation of the country, and after consulting the government concerned.

The text provides for the designation, support and promotion of biosphere reserves, while taking account of the diversity of national and local situations. States are encouraged to elaborate and implement national criteria for biosphere reserves which take into account the special conditions of the State concerned.

Article 1 - Definition

Biosphere reserves are areas of terrestrial and coastal/marine ecosystems or a combination thereof, which are internationally recognized within the framework of UNESCO's programme on Man and the Biosphere (MAB), in accordance with the present Statutory Framework.

Article 2 - World Network of Biosphere Reserves

1. Biosphere reserves form a worldwide network, known as the World Network of Biosphere Reserves, hereafter called the Network.
2. The Network constitutes a tool for the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components, thus contributing to the objectives of the Convention

on Biological Diversity and other pertinent conventions and instruments.

3. Individual biosphere reserves remain under the sovereign jurisdiction of the States where they are situated. Under the present Statutory Framework, States take the measures which they deem necessary according to their national legislation.

Article 3 - Functions

In combining the three functions below, biosphere reserves should strive to be sites of excellence to explore and demonstrate approaches to conservation and sustainable development on a regional scale:

- (i) conservation - contribute to the conservation of landscapes, ecosystems, species and genetic variation;
- (ii) development - foster economic and human development which is socio-culturally and ecologically sustainable;
- (iii) logistic support - support for demonstration projects, environmental education and training, research and monitoring related to local, regional, national and global issues of conservation and sustainable development.

Article 4 - Criteria

General criteria for an area to be qualified for designation as a biosphere reserve:

1. It should encompass a mosaic of ecological systems representative of major biogeographic regions, including a gradation of human interventions.
2. It should be of significance for biological diversity conservation.
3. It should provide an opportunity to explore and demonstrate approaches to sustainable development on a regional scale.
4. It should have an appropriate size to serve the three functions of biosphere reserves, as set out in Article 3.
5. It should include these functions, through appropriate zonation, recognizing:
 - (a) a legally constituted core area or areas devoted to long-term protection, according to the conservation objectives of the biosphere reserve, and of sufficient size to meet these objectives;
 - (b) a buffer zone or zones clearly identified and surrounding or contiguous to the core area or areas, where only activities compatible with the conservation objectives can take place;
 - (c) an outer transition area where sustainable resource management practices are promoted

and developed.

6. Organizational arrangements should be provided for the involvement and participation of a suitable range of inter alia public authorities, local communities and private interests in the design and carrying out the functions of a biosphere reserve.
7. In addition, provisions should be made for:
 - (a) mechanisms to manage human use and activities in the buffer zone or zones;
 - (b) a management policy or plan for the area as a biosphere reserve;
 - (c) a designated authority or mechanism to implement this policy or plan;
 - (d) programmes for research, monitoring, education and training.

Article 5 - Designation procedure

1. Biosphere reserves are designated for inclusion in the Network by the International Co-ordinating Council (ICC) of the MAB programme in accordance with the following procedure:
 - (a) States, through National MAB Committees where appropriate, forward nominations with supporting documentation to the secretariat after having reviewed potential sites, taking into account the criteria as defined in Article 4;
 - (b) the secretariat verifies the content and supporting documentation: in the case of incomplete nomination, the secretariat requests the missing information from the nominating State;
 - (c) nominations will be considered by the Advisory Committee for Biosphere Reserves for recommendation to ICC;
 - (d) ICC of the MAB programme takes a decision on nominations for designation. The Director- General of UNESCO notifies the State concerned of the decision of ICC.
2. States are encouraged to examine and improve the adequacy of any existing biosphere reserve, and to propose extension as appropriate, to enable it to function fully within the Network. Proposals for extension follow the same procedure as described above for new designations.
3. Biosphere reserves which have been designated before the adoption of the present Statutory Framework are considered to be already part of the Network. The provisions of the Statutory Framework therefore apply to them.

Article 6 - Publicity

1. The designation of an area as a biosphere reserve should be given appropriate publicity by the State and authorities concerned, including commemorative plaques and dissemination of information material.
2. Biosphere reserves within the Network, as well as the objectives, should be given appropriate and continuing promotion.

Article 7 - Participation in the Network

1. States participate in or facilitate co-operative activities of the Network, including scientific research and monitoring, at the global, regional and sub-regional levels.
2. The appropriate authorities should make available the results of research, associated publications and other data, taking into account intellectual property rights, in order to ensure the proper functioning of the Network and maximize the benefits from information exchanges.
3. States and appropriate authorities should promote environmental education and training, as well as the development of human resources, in co-operation with other biosphere reserves in the Network.

Article 8 - Regional and thematic subnetworks

States should encourage the constitution and co-operative operation of regional and/or thematic subnetworks of biosphere reserves, and promote development of information exchanges, including electronic information, within the framework of these subnetworks.

Article 9 - Periodic review

1. The status of each biosphere reserve should be subject to a periodic review every ten years, based on a report prepared by the concerned authority, on the basis of the criteria of Article 4, and forwarded to the secretariat by the State concerned.
2. The report will be considered by the Advisory Committee for Biosphere Reserves for recommendation to ICC.
3. ICC will examine the periodic reports from States concerned.
4. If ICC considers that the status or management of the biosphere reserve is satisfactory, or has improved since designation or the last review, this will be formally recognized by ICC.
5. If ICC considers that the biosphere reserve no longer satisfies the criteria contained in Article 4, it may recommend that the State concerned take measures to ensure conformity with the provisions of Article 4, taking into account the cultural and socio-

economic context of the State concerned. ICC indicates to the secretariat actions that it should take to assist the State concerned in the implementation of such measures.

6. Should ICC find that the biosphere reserve in question still does not satisfy the criteria contained in Article 4, within a reasonable period, the area will no longer be referred to as a biosphere reserve which is part of the Network.
7. The Director-General of UNESCO notifies the State concerned of the decision of ICC.
8. Should a State wish to remove a biosphere reserve under its jurisdiction from the Network, it notifies the secretariat. This notification shall be transmitted to ICC for information. The area will then no longer be referred to as a biosphere reserve which is part of the Network.

Article 10 - Secretariat

1. UNESCO shall act as the secretariat of the Network and be responsible for its functioning and promotion. The secretariat shall facilitate communication and interaction among individual biosphere reserves and among experts. UNESCO shall also develop and maintain a worldwide accessible information system on biosphere reserves, to be linked to other relevant initiatives.
2. In order to reinforce individual biosphere reserves and the functioning of the Network and sub- networks, UNESCO shall seek financial support from bilateral and multilateral sources.
3. The list of biosphere reserves forming part of the Network, their objectives and descriptive details, shall be updated, published and distributed by the secretariat periodically.

Bilaga IV

Biosfärföreningens verksamhetsplan år 2020.

Antagen av styrelsen 2019-11-22.

Verksamhetsplan 2020

Verksamhetsplanen är en sammanställning över den planerade verksamheten för 2020. Den är ett verktyg för styrelsen och anställda samt ett stöd för det uppföljande arbetet under året. Under året kan verksamhetsplanen bli ändrad utifrån exempelvis beslut om pengar till projekt.

Unescos Biosfärprogram har som gemensamt mål fram till 2025 att biosfärområden är väl fungerande modellområde för hållbar utveckling som bidrar till FNs Globala Mål och genomförandet av Agenda 2030 (Lima Action Plan). Ett biosfärområde ska bevara biologisk och kulturell mångfald, ekosystem och landskap utveckla samhället på ett långsiktigt hållbart sätt stödja demonstrationsprojekt, forskning och kunskapsutveckling.

Biosfärföreningen Vänerskärsgården med Kinnekulles mål till 2025 är att sprida kunskap och stärka ekosystemtjänster öka möjligheterna för en enkel hållbar vardag skapa förutsättningar för det hållbara näringslivet.

Föreningens styrelse tar beslut som rör strategisk inriktning och uppföljning av verksamheten. Arbetsutskottet sammanträder inför varje styrelsemöte.

Biosfärkontoret sköter den operativa verksamheten i föreningen. På biosfärkontoret arbetar två personer och arbetstiden motsvarar 1,5 tjänster. Vid behov köper föreningen in tjänster.

Verksamhet 2020

Aktiviteterna i verksamheten för året är indelat under biosfärföreningens tre mål, det horisontella målet samt nätverk, omvärldsbevakning och övrigt.

Sprida kunskap och stärka ekosystemtjänster

Aktivitet	Innehåll
PROJEKT Inkludering med hjälp av samhällsguider	Genomförandeprojekt utifrån förstudien Biosfär som arena för mångfald. Pengar söker vi från Postkodsstiftelsen, Leader Nordvästra Skaraborg med flera. Beslut under våren 2020.
PROJEKT Ekosystemtjänster	Projekt för att stärka och synliggöra ekosystemtjänster. Pengar söker vi från LONA och räknar med att få beslut under våren 2020.

Projektutveckling	Utveckling av nya projekt inom målområdet. Sker tillsammans med andra aktörer bland annat inom nätverket Naturnytta biosfär.
--------------------------	--

Öka möjligheterna för en enklare och hållbar vardag

Aktivitet	Beskrivning
Biosfärutmaning	Arbete med att biosfärutmaningen ska bli en nationell utmaning med nationell finansiering. Samarbete med andra biosfärområden i landet.
Miniambassadörer	Under året har vi som ambition att se över materialet för pedagogerna och uppdatera det och även marknadsföra via exempelvis en konferens. Vi ska även utveckla samarbetet med Platåbergens Geopark kring konceptet. Minst fem förskolor ska utbilda miniambassadörer.
PROJEKT Kommunikation om invasiva arter	Vi deltar i SLU's projekt om kommunikation av riskklassificeringen av invasiva trädgårdarter.
Projektutveckling	Utveckling av nya projekt inom målområdet. Sker tillsammans med andra aktörer.

Skapa förutsättningar för det hållbara näringslivet

Aktivitet	Beskrivning
PROJEKT Hållbar besöksnäring i Vänerskärsgården med Kinnekulle	Genomförandeprojekt tillsammans med Destination Läckö Kinnekulle och Mariestads turism. Pågår från november 2019 till juni 2021.
PROJEKT Förstudie Samhällsentreprenörskap	Förstudie för att ta reda på grogrund och förutsättningar för att få fler samhällsentreprenörer i biosfärområdet. Samarbete med olika aktörer.
Projektledning Off Season Art Gardening	Projektledning av ett internationellt projekt med följande partners: Mariestads kommun, Högskolan i Skövde, Ukmerge kommun i Litauen och Sence of Place i Holland. Projektet handlar bland annat om samarbete och utbyte kring kulturellt entreprenörskap, affärsmodeller och offentlig utsmyckning i dialog med medborgarna. Pågår under september 2018 till maj 2021.
Projektutveckling	Utveckling av nya projekt inom målområdet. Sker tillsammans med andra aktörer.

Stärka varumärket Unescos Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle

Aktivitet	Beskrivning
Tioårsutvärdering	Arbete med tioårsutvärderingen enligt egen plan. Kommunikation av goda exempel. Konferens i samband med biosfärdagen 2 juni.

Kommunikation	Kommunikation via hemsidan, sociala medier med mera. Ny layout för hemsidan. Vi kommunicerar goda exempel för att ge inspiration. Vi fortsätter använda kartspelet med mera som är framtaget i Här finns liv. Ta fram en strategisk plan för kommunikation.
Ambassadörer	Ambassadörerna genomför minst 40 aktiviteter under året. Vi bjuder in ambassadörerna till två träffar under året med kompetenshöjande inslag och tillfälle att nätverka med varandra.
Medlemsvård	I samband med årsmötet har vi en föreläsning, studiebesök eller motsvarande som ger ett mervärde för de som är medlemmar. Vi försöker i mesta möjliga mån inkludera våra medlemmar i projekt och annan verksamhet.
GULLD-fonden	Utlysning i februari med sista ansökningsdag 15 april. Styrelsen fattar beslut om utdelning på mötet i maj. Utdelning sker i början av juni.
Kommunikation med kommunledningarna	Två strategiska möten med kommunalråd, oppositionsråd och kommunchef från de tre kommunerna. Dialog om verksamheten i föreningen och samarbetet med kommunerna och vad kommunerna gör tillsammans inom biosfärramen.
PROJEKT Min plats i biosfären	Projekt för att kommunicera resultatet av forskningsprojektet med samma namn. Samarbete med Göteborgs Universitet, Högskolan i Gävle och Vänermuseet. Pågår under november 2018 till december 2020.
Projektutveckling	Utveckling av nya projekt inom målområdet. Sker tillsammans med andra aktörer.

Nätverk, omvärldsbevakning och övrigt

Aktivitet	Beskrivning
Omvärldsbevakning och nätverk utanför biosfärområdet	Koordinatorn deltar på skypemöten samt fysiska möten med koordinatörer i de andra biosfärområdena. Personal och styrelse deltar på nationella och internationella konferenser.
Nätverk inom biosfärområdet	Personalen upprätthåller och skapar kontakter med exempelvis tjänstemän inom kommunerna, pågående projekt och andra aktörer.
Styrelseutveckling	Arbeta med att utveckla styrelsen, ta tillvara på styrelsens kompetens och så vidare.